

Anlatım teknikleri:

Yazarın duygu veya düşüncelerini ya da bir olayı anlatırken kullandığı yöntemlerdir.

1. Betimleme (Betimleyici Anlatım)

Betimlemede

amaç, okuyucunun anlatılanı gözünde, zihninde canlandırmasını sağlamaktır.

Varlıkların okuyucunun gözünde, zihninde canlanacak şekilde ayırt edici nitelikleriyle resim çizer gibi anlatılmasına **betimleme (tasvir etme)** denir.

Betimlemede gözlem esastır. Gözlemlenilen elde edilen bilgiler açık, sade ve anlaşılır bir dille okuyucunun gözünde canlanacak şekilde anlatılır. Betimlemede yazar, tasvir edeceği varlığı kendi bakış açısına, kendi görüş ve değerlendirilme biçimine göre anlatır, betimlemeye kendi yorumunu katabilir.

Örnek

» "Başımızın üstünde her zaman yeşil, iğne yapraklı dallardan örülü bir çatı var. Dallar öylesine sık ki, güneş ışığı aşağıya süzülemez bile. Ormanın içine doğru kilometrelerce uzayıp giden toprak bir yol... Çevredeki çiçeklerin insanı bayıltıcı kokusu ve kuşların tatlı nağmeleri..."

Bu parçada ormanın içindeki bir yerin betimlemesi yapılmıştır. Yazar bunu yaparken kendi yorumunu da katmıştır.

⇒ Betimlemeler insanı konu alabilir. Kişinin dış görünüşünün, fiziksel özelliklerinin (yüzü, gözü, saç rengi, kolları, bacakları, boyu vs.) yanı sıra iç dünyası ve karakter özellikleri (sevdiği, sevmediği, düşündüğü, tepkileri, duyguları, önem verdikleri vs.) de anlatılabilir.

2. Öyküleme

Tasarlanmış veya yaşanmış bir olayın başkalarına sözlü ya da yazılı olarak anlatıldığı anlatım biçimine öyküleme (hikâye etme) denir.

Örnek

» "Derse geç kalmıştım. Hemen bir taksi tuttum. Taksici beni derse yetiştirmek için biraz hızlı sürdü. Önümüzde giden araç ani fren yapınca ona arkadan çarptık. Bereket, taksici hemen frene basmıştı da çarpışma hafif oldu. Tabii ben de derse yetişemedim." Görüldüğü gibi bu parçada kişi, okula giderken başına gelenleri anlatmış. Bu anlatımda dikkat ederseniz, bir olay zaman içinde anlatılmış. Derse geç kalıyor, taksi tutuyor, bindiği taksi başka bir araca çarpıyor. Demek ki bu parçanın anlatımında öyküleyici anlatımdan yararlanılmıştır.

Öyküleme, anlatımı yönüyle betimlemeye benzer. Bu nedenle öyküleme betimsel anlatımla karıştırılabilir.

Öyküleme ile Betimleme Arasındaki Fark

Öykülemede olaylar, kişi veya kişilerin başından belli bir yerde ve belli bir zamanda geçer. Betimlemede ise zaman akış içinde değildir ve kişi veya kişilerin başından geçen herhangi bir olay söz konusu değildir. Yani betimlemede belli bir zamanda durur nitelikteki eylem veya varlıklar tanıtılır. Öykülemede ise zaman akış halindedir ve olaylar bu akış içinde verilir. Buna fotoğraf ve film örneğini verebiliriz: Fotoğrafta zaman, olay ve varlıklar donmuş durumdadır. İşte betimleme bu donmuş durumun sözcüklere dökülmüş şeklidir. Oysa filmde zaman, olay ve varlıklar hareket halindedir, işte öyküleme de belli bir zaman aralığında geçen olayları anlatan film gibidir.

3. Açıklama (Açıklayıcı Anlatım)

Bilgi vermek amacı ile oluşturulan yazılarda kullanılan anlatım tekniğidir. Bu tür yazılarda amaç okuyucuyu bilgilendirmek, ona bir şeyler öğretmek olduğu için sade ve anlaşılır bir dil kullanılır. Açıklayıcı anlatımda yazar, duygularına yer vermez, nesnel bir anlatım hakimdir.

Örnek

» "Yakup Kadri Karaosmanoğlu edebiyatımızın önde gelen sanatçılarından biridir. Roman, hikâye, anı gibi değişik alanlarda eserler vermiş olan sanatçı daha çok romanları ile tanınmaktadır. Romanlarında önceleri kişisel konuları işleyen sanatçı daha sonra toplumsal konulara yönelmiştir. "Kiralık Konak"ta nesiller arası duygu ve düşünce farklılıklarını işleyen sanatçı, "Yaban" romanında Kurtuluş Savaşı yıllarında köy yaşamını, köylü – aydın çatışmasını işlemiştir." Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi parçada "Yakup Kadri" okuyucuya tanıtılmış, sanatçının eserleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. İşte öğreticiliği esas alan bu tür anlatıma açıklayıcı anlatım denir.

4. Tartışma (Tartışmacı Anlatım)

Yazarın kendi doğrularına okuyucuyu inandırmak, onu kendi gibi düşündürmek için kullandığı anlatım tekniğine **tartışma** denir. Amaç kendi düşüncesini savunmak, varsa yanlış düşünceyi çürütmek olduğundan yazar, düşüncelerini sanki karşısında okuyucu varmış da onunla konuşuyormuş gibi ele alır. Kendi görüşünü ortaya koyar, karşı görüşün dayanaksız olduğunu örnekleri ile gösterir. Bu yöntemde önce eleştirilecek olan düşünce verilir. Yazar, kendi düşüncesinin doğruluğunu, eleştirdiği düşüncenin ise yanlışlığını savunur.

Örnek

» "Bazı bilim adamları yanlış, anlaşılmaz bir Türkçe ile yazıyorlar. Üstelik bunlar, edebiyatçı olmadıklarını ileri sürerek, hoş görülmelemlerini de istiyorlar. Ama bu, mazeret olamaz. Çünkü bizim onlardan istediğimiz; duygu ve düşüncelerini düzgün bir dille yazmalarıdır. Bunun için de sanatçı olmaya gerek yoktur. Her insan ana dilini hatasız kullanacak ölçüde bilmelidir bence." Görüldüğü gibi yazar yukarıdaki parçada önce, eleştirdiği düşünceyi vermektedir. Dili yanlış kullanan bazı bilim adamlarını eleştirmektedir. Bu konuda hoş görülmelemleri isteyen bilim adamlarını ise haksız bulmaktadır. Yazar, her insanın ana dilini düzgün, yanlışsız kullanması gerektiğini savunmaktadır. Bunun için de bazı bilim adamlarının iddia ettiği gibi sanatçı olmak gerektiğini doğru görüş olarak okuyucuya aktarmaya çalışmaktadır.

Düşünceyi geliştirme yolları:

parçada anlatılanları daha anlaşılır hâle getirmek, okuyucuyu etkilemek, onun ilgisini çekmek gibi amaçlarla kullanılır.

Düşünceyi geliştirme yöntemlerinden, dört temel **anlatım biçimi**nin (açıklama, tartışma, betimleme, öyküleme) birinin içinde yararlanılabileceği gibi bu yöntemlerden herhangi biri parçanın anlatımında hâkim konumda da olabilir.

1. Tanımlama

Bir kavram veya varlığın ne olduğunun açıklanmasına **tanımlama** denir. Genelde açıklayıcı ve tartışmacı anlatım tekniklerinde tanımlamadan yararlanır. Varlık ya da kavramın okuyucunun zihninde daha belirginleşmesi amaçlanır. Tanım, "**Bu nedir?**" sorusuna cevap verir.

Örnek

» "Destanlar, tarihten önce ve tarihin başlangıcı sırasında bir milletin geçirdiği maceraları, yetiştirdiği kahramanları; doğa, evren ve toplum olayları hakkında düşündüklerini ve bunlar karşısında aldığı vaziyetleri anlatan din ve kahramanlık hikâyeleridir."

Parçada açıklayıcı anlatım tekniği kullanılarak destanlar hakkında bilgi verilmiştir. Ancak bu yapılırken ilk cümlede "Destan nedir?" sorusuna cevap olacak şekilde tanımlamadan yararlanılmıştır.

2. Karşılaştırma

Birden fazla varlık ya da kavram arasındaki benzerlik veya farklılıkları ortaya koymak için kullanılan anlatım yoluna **karşılaştırma** denir. Daha çok tartışmacı ve açıklayıcı anlatım içinde kullanılan bu yöntemde, varlıkların farklı ya da ortak yönleri ele alınır.

Örnek

» "Konuşma ile yazma farklıdır. Konuşma geçicidir, yazma kalıcı. Konuşma anlaktır, yazma sonsuz. Yazıya geçirilen her şey olduğu gibi korunur. Konuşma ise saman alevi gibi söylendiği anda yitip gider."

Bu parçada "konuşma" ile "yazma" karşılaştırılmış, yazmanın konuşmadan üstün olduğu belirtilmiştir.

3. Örneklendirme

Bir düşüncenin somut hâle getirilerek daha anlaşılır kılınması için anlatılan konuyla ilgili örnekler verilmesine örneklendirme denir. Düşüncenin anlaşılır ve akılda kalıcı olması amaçlanır. Bazen önce bir örnek verilerek veya fıkra anlatılarak konuya giriş yapılır. Bunlardan hareketle de bir yargıya varılır.

Örnek

» "Bir yerde sabit civata gibi dönüp duranların ne kendilerine faydaları vardır, ne çevredekilere. Oysa dünyaya bakalım; her şey değişir, durmadan yol alır. Su, buhar olur, yağmura dönüşür; tohum, baş verir, çimlenir; civciv, pek cılız doğar, kocaman bir horoz olur. Dünyada hiçbir şey durmaz. Bu doğanın bir parçası olan insan neden dursun?" Bu parçada insanın yerinde durmaması gerektiği görüşünü yazar, doğadan hareketle örneklendirmiştir. Önce görüşünü söylemiş, daha sonra bu görüşünü örneklendirmiştir: Doğada her şey hareket hâlinde ve değişim içindedir, insan da buna ayak uydurmalıdır.

4. Tanık Gösterme

Yazarın, savunduğu düşüncenin doğruluğuna okuyucuyu inandırabilmek için tanınan ve görüşlerine itibar edilen kişilerin sözlerinden alıntı yapılmasına tanık gösterme denir.

Kişinin sadece ismini yazıda kullanmak, tanık gösterme için yeterli değildir. Bu, örneklendirme olur. Tanık göstermede önemli olan, kişinin sözünü destekleyici olarak kullanmaktır. Bu da kişinin düşüncelerinin tırnak içinde aktarılması ile olur.

Önce yazar kendi görüşünü verir. Daha sonra bu görüşü kanıtlamak, inandırıcılığı artırmak için, o alanda tanınmış bir kişiden söz edip, o kişinin sözlerine yer verilir.

Örnek

» “Deneme, büyük savlar içermez. Daha çok duyguya, sezgiye, birikime ve akla dayanır. Denemede yazar kendi birikimini, içinden gelenleri özgürce aktarır. Bu nedenle Nurullah Ataç deneme için: “Deneme benim ülkesidir.” der. Bu görüşe katılmamak elde değildir.”

Bu parçada yazar, deneme yazı türü ile ilgili görüşlerini aktarmıştır. Görüşlerinin inandırıcı kılmak için bu alanda söz sahibi olan ünlü denemeci Nurullah Ataç’tan alıntı yapmış, onun sözlerini aktarmıştır.

5. Sayısal Verilerden Yararlanma

Düşüncenin kanıtlanabilmesi için istatistiksel bilgilerden, anketlerden ya da grafiklerden yararlanılmasıdır.

Örnek

» Ormanlar, dünyamızın akciğerleri gibidir. Ağaç ve ormanın insan hayatına doğrudan ve dolaylı o kadar çok faydası vardır ki... Aklıma gelen birkaçını sıralayayım isterseniz. O zaman ne demek istediğimi daha iyi anlamış olursunuz. Tabiatın harika, sessiz süpürgeleri ormanlar yaratılmasaydı yaşadığımız dünya tozdan geçilmeyecekti. **1000** m² ladin ormanı yılda **32** ton, kayın ormanı **68**ton ve çam ormanı ise **30-40** ton tozu hüp diye emebilir ve havadaki zehirli gazları da filtre eder.”

6. Benzetme

Bir kavramı ya da varlığı başka bir kavram ya da varlığın özellikleriyle anlatmaya **benzetme** denir.

Örnek

» “Birikimsiz yazarlık saman alevi gibidir. Saman alevi çabucak tutuşup yine çabucak söner. Yazmak için yeterli donanıma sahip olmayan birikimsiz yazarlar da parlamış olsalar bile elbet bir gün saman alevi gibi sönüp giderler.”

Parçada, birikimden yoksun yazarlar saman alevine benzetilmiştir. Bunların kalıcı olamayacağı, bu benzetmeden yararlanılarak

vurgulanmıştır.

KONU BAŞLIKLARI

1. Gerçek (Temel) Anlam
2. Yan Anlam
3. Mecaz Anlam
4. Terim Anlam

1. Gerçek (Temel) Anlam

Gerçek anlam, bir kelimenin aklımıza ilk gelen anlamıdır. Kelimelerin, sözlükte yer alan ilk anlamları da gerçek anlamlarıdır. Bu yüzden gerçek anlama, **sözlük anlamı** da denir.

Örnek

» Uyanır uyanmaz **perdeyi** açıp pencereden dışa baktım.

“Perde” kelimesini duyduğumuzda aklımıza ilk olarak “pencerelerin önüne takılıp ışığın girmesini engellemeye yarayan örtü” gelir. Bu cümlede “perde” sözcüğü aklımıza ilk gelen bu anlamıyla kullanıldığından **gerçek anlam** taşımaktadır.

» Karabaş, bir şeyin **kokusunu** aldı.

(koku: Nesnelere yayılan zerrelerin burunda uyandırdığı duygu)

» **Kör** adama kimse yardım etmedi.

(kör: Görme engeli)

» Kitaplarını **boş** bir kutuya yerleştirdi.

(boş: İçinde, üstünde hiç kimse veya hiçbir şey bulunmayan)

2. Yan Anlam

Bir sözcüğün temel (gerçek) anlamından kopmadan kazandığı yeni anlamlara **yan anlam** denir. Sözcük, gerçek anlamından farklıdır; ancak gerçek anlamından tamamen kopmamıştır. Sözcüklerin yan anlam kazanmasında “**gerçek anlamıyla görev, şekil (görünüş) benzerliği veya yakıştırması**” etkilidir.

Örnek

- » Çok zorlayınca kapının **kolu** kırıldı.
"Kol" kelimesinin gerçek anlamı en genel ifadeyle "insan uzvu"dur. Gövdemizin iki kenarında bulunur ve hareket ettirebiliriz. "Kapı kolu" da kapı gövdesinin iki kenarında bulunur ve hareket ettirilebilir. Dolayısıyla "kapı kolu" şekil ve işlev olarak insan koluna benzediği için **yan anlam** kazanmıştır.
- » Bu **kokuyu**, annem de kullanır.
(koku: Güzel kokmak için kullanılan esans)
- » **Kör** makasla kumaşı kesmeye çalışıyor.
(kör: Keskinliği yeterli olmayan)
- » Bugün **boşum**, hiç işim yok.
(boş: İş olmayan, işsiz.)

3. Mecaz Anlam

Bir ilgi veya benzetme sonucu sözcüğün gerçek anlamından tamamen uzaklaşarak kazandığı yeni anlamlara **mecaz anlam** denir. Mecaz anlamda kullanılan sözcükler genellikle soyut anlam kazanır.

Örnek

- » KONSERE gidemeyince biletlerimiz **yandı**.
"Yanmak" fiilini duyduğumuzda aklımıza ilk gelen anlam (yani gerçek anlam) "ateş almak, tutuşmak"tır. Bu cümlede ise "biletlerimiz yandı" sözüyle "biletlerin alev aldığı" anlatılmamaktadır. Burada "yanmak" fiili gerçek anlamından tamamen uzaklaşarak **mecaz anlam** kazanmış ve "geçerliliğini yitirmek" anlamında kullanılmıştır.
- » Ortalıkta savaş **kokusu** vardı.
(koku: Belirti, işaret)
- » Olaylara karşı **kör** ve sağırdır.
(kör: Duyarlılığını yitirmiş)
- » **Boş** sözlerle beni oyalamayın.

(boş: Bir işe yaramayan)

4. Terim Anlam

Bir sözcüğün bilim, sanat, spor ya da meslek alanına özgü kavramları karşılığında kazandığı anlama **terim anlam** adı verilir. Bazı bilim, sanat ve meslek dalları ile ilgili terimler:

Örnek

- Matematik:** Doğal sayılar, kare, polinom...
Tiyatro: Sahne, perde, kostüm...
Müzik: Nota, akor, sol anahtarı...
Coğrafya: Meridyen, ölçek, izohips, Dünya, boğaz...
Resim: Portre, palet, tuval...
Futbol: Taç, faul, gol...

⇒ Bir sözcüğün terim olup olmadığı kullanıldığı cümleye göre değişir.

Örnek

- » Camdan yansıyan **ışık** gözlerimi kamaştırdı. (Gerçek anlam)
» Sanatçımız, edebiyatımızın vazgeçilmez **ışıklarından** biridir. (Mecaz anlam)
» Bugünkü dersimizde **ışık** konusunu işleyeceğiz. (Terim anlam)
» **Doğru** haber veren gazeteler de var. (Gerçek anlam)
» İki noktadan tek **doğru** geçer. (Terim anlam)
» Olaya bir de şu **açıdan** bakalım. (Mecaz anlam)
» İkizkenar üçgenin taban **açıları** eşittir. (Terim anlam)

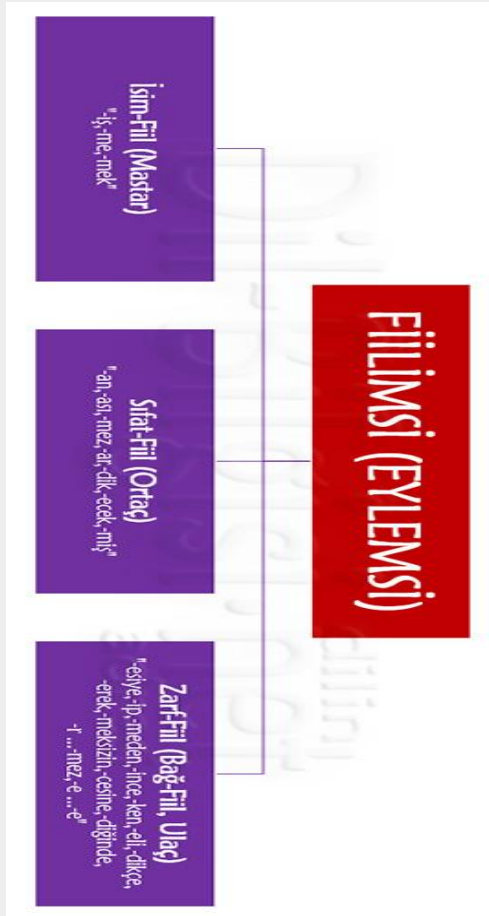
⇒ Bir sözcük, birden fazla alanda terim oluşturabilir.

Örnek

- » Oyunun birinci **perdesi** bitti. (Tiyatro terimi)
» Kaz, **perde** ayaklı bir hayvandır. (Biyoloji terimi)

KONU BAŞLIKLARI

1. İsim-Fiil (Mastar)
2. Sıfat-Fiil (Ortaç)
3. Zarf Fiil (Bağ-Fiil, Ulaç)

Fiilimsi (Eylemsi)

Fiillere getirilen birtakım eklerle oluşturulan; fiillerin isim, sıfat, zarf şeklini yapan sözcüklere **fiilimsi** denir.

Fiilimsiler, eylemden türeyen, ancak eylemin bütün özelliklerini göstermeyen sözcüklere. Bunlar bir fiil gibi olumsuz yapılabılır; ancak bir fiil gibi çekimlenemez.

Örneğin; "silmek" fiilini "siliyorum" biçiminde çekimleyebiliriz; ama "silen" sıfat-fiilini "sileniyorum" biçiminde çekimleyemeyiz.

Fiilimsiler, fiillere getirilen "**fiilimsi ekleri**" ile ortaya çıkarlar. Yani fiiller bazı ekler sayesinde fiilimsi olurlar. Bu ekler **fiilden isim yapma ekleri** olarak da bilinir ki bunlar eklendiği fiili isim soylu sözcük yaparak o sözcüğün cümlede "isim, sıfat ve zarf" görevinde kullanılmasını sağlarlar. (Fiilimsiler, fiilden isim yapma eki aldıkları için türemiş bir sözcük olarak kabul edilirler.)

Özellikleri:

1. Eylemlerden türetilir; eylem anlamını yitirmediklerinden mastar eki (-mek, -mak) alabilirler.
2. Olumsuzluk eki (-me, -ma) alabilirler.
3. Fiillerin aldığı "fiil çekim eklerini" yani şahıs ekleri, haber ve dilek kiplerini alamazlar.
4. Yarım yargı bildirir, yan cümlecikte yüklem olurlar. Yan cümlecikte özne, tümleç gibi öğeler bulunabilir. Geçişli olanlar nesne de alabilirler.
5. Cümlede ad soylu sözcük (ad, sıfat, zarf) gibi görev yaparlar.

Fiilimsiler üçe ayrılır:

1. İsim-Fiil (Mastar)
2. Sıfat-Fiil (Ortaç)
3. Zarf-Fiil (Bağ-Fiil, Ulaç)

1. İSİM-FİİL (MASTAR)

Fiillere getirilen “-ma, -me, -mak, -mek, -ış, -iş, -uş, -üş” ekleriyle yapılır. Bu ekleri, aklımızda daha kolay kalması için “-ış, -me, -mek” veya “-ma, -ış, -mak” şeklinde kodlayabiliriz. Bu ekler fiillere gelerek onları cümle içinde “isim” yaparlar. İsim-fiiller, fiillerin isim gibi kullanılabilen şekilleridir.

Örnek

- » Onunla tanışmayı ben de istiyorum.
- » Şiir okuyuşuna herkes hayran kaldı.
- » Balık tutmak bir yetenek işidir.
- » Evin her tarafını güzelce temizlemenizi istiyorum.
- » Bu köyden ayrılmak bana çok zor gelmişti.
- » Kitap kaplayışını beğendim.

Yukarıdaki cümlelerde altı çizili sözcükler fiil değil, isim – fiildir. Dikkat ederseniz bunlar “kalem, saygı, ölüm” gibi tam bir isim değil, yapısında eylem anlamı taşıyan bir isimdir. Zaten böyle oldukları için bunlara isim-fiil diyoruz.

- » İsim – fiiller, isim çekim eklerini alabilir.

Örnek

- » Bu çocuğun yürüyüşünde bile hayır yok. cümlesinde “yürüyüşünde” isim – fiili, iyelik (-ü) ve hâl eklerini (-de) olarak kullanılmıştır.

- » İsim – fiiller, olumsuzluk ekini almış fiillerle karıştırmamalıdır.

Örnek

- » Ona, kalemi sakın kırma, demiştim. cümlesinde “kırma” sözcüğü **olumsuzluk eki almıştır** ve bir işin yapılmayacağını bildirir.
- » Odunları kırma işini bugün bana verdiler.” cümlesindeki “kırma” sözcüğü ise **isim – fiildir**; çünkü sözcük olumsuz anlam vermiyor ve bir eylemin adını bildiriyor.

- » İsim fiil eki almış olmasına rağmen zamanla kalıplaşarak bir varlığın veya kavramın adı haline gelmiş sözcükler vardır. Bunlar fiilimsi olarak kabul edilmezler.

Örnek

- » Bahçedeki kazma herhalde kaybolmuş.
 - » Masadaki dolma çok güzel görünüyor.
 - » Danışmada beklediğini söyledi.
 - » Elindeki çakmak ile oynaması annesini tedirgin etti.
 - » Her gün dondurma yersen çok hasta olabilirsin.
 - » Kötü hava şartları sebebiyle tüm uçuşlar iptal edilmiş.
- Yukarıdaki cümlelerde altı çizili sözcükler, isim – fiil eklerini almış olmalarına rağmen, isim – fiil özelliğini yitirmiştir. Artık bu cümlelerde bir nesneye ve kavrama isim olarak kullanılmıştır.

2. SIFAT-FİİL (ORTAÇ)

Fiillere getirilen “-an, -en, -ası, -esi, -maz, -mez, -ar, -er, -dık, -dik, -duk, -dük, -acak, -ecek, -mış, -miş, -muş, -müş” ekleriyle yapılır. Bu ekleri, aklımızda daha kolay kalması için “-an, -ası, -mez, -ar, -dik, -ecek, -miş” şeklinde kodlayabiliriz. Çoğu zaman sıfat görevinde kullanılırlar. Varlıkları niteledikleri için sıfat, yan cümlecik kurdukları için de fiil sayılan kelimelerdir.

Örnek

- » Çalışan öğrenci derslerinde başarılı olur.

sıfat-fiil isim

cümlesinde “çalış-” fiili “-an” sıfat – fiil ekini almıştır. Görüldüğü gibi “çalışan” sözcüğü “öğrenci” ismini anlamca tamamlamıştır. Yani sıfat görevinde kullanılmıştır. Dolayısıyla “çalışan” sözcüğü sıfat-fiildir.

- » Yaralanan yolcular hastaneye kaldırıldı.
- » Bu kırılmalı ellerinle mi vurdun minicik yavruya?
- » Dönülmez akşamın ufkundayız, vakit çok geç.
- » İnanılır bir olay değil yaşadığımız.
- » Akşama kadar aramadık yer bırakmamışlar.
- » Sararmış yapraklar her tarafı kaplamış.

Yukarıdaki cümlelerde altı çizili sözcükler sıfat-fiildir.

» Bazı sözcükler, sıfat-fiil eklerini alarak kalıcı isim olur. Fiilimsi özelliğini kaybeder.

Örnek

- » Yakacak sıkıntısını bu yıl da çekeceğiz.
- » Dolmuş tıklım tıklımdı.

cümlelerinde altı çizili sözcükler fiilimsi değildir. Fiilimsi özelliğini kaybetmiş, bir varlığa ad olmuştur. Hangi sözcüğün ad olup hanginin olmadığını anlamak için sözcüğü olumsuz yapmayı deneyebiliriz. Eğer sözcük “-ma, -me” olumsuzluk ekiyle olumsuz yapılabiliyorsa, fiil olma anlamı devam ediyor demektir ve bu yüzden sözcük sıfat – fiil olur. Ancak bu eklerle olumsuz yapılamıyorsa sözcük artık fiil anlamını tamamen kaybetmiş ve isim olmuştur. Yukarıdaki cümlelerde geçen “yakacak” sözcüğünü “yakmayacak” şekline getiremeyiz; “dolmuş” sözcüğünü de “dolmamış” şeklinde söyleyemeyiz.

Bu durum sıfatlarla sıfat-fiillerin ayrılmasında da kullanılabilir:

- » Ağacın kırık dallarını kökünden kestik.”
cümlesinde “kırık” sözcüğü sıfat – fiil değildir; çünkü biz bu sözcüğü “kırmayık” şeklinde olumsuz yapamayız. Ancak;
- » Ağacın kırılmış dallarını kökünden kestik.”

cümlesindeki “kırılmış” sözcüğünü “kırılmamış” şeklinde olumsuz yapabiliriz. Öyleyse bu sözcük sıfat-fiildir.

» Kimi zaman sıfat – fiiller çekimli fiillerle karıştırılabilir. Karıştırmamak için sözcüğün yüklem görevinde mi yoksa sıfat görevinde mi kullanıldığına bakmalıyız.

Örnek

» Tutmaz dizlerim birden düzeldi. “-mez, -maz” = Sıfat Fiil Eki (Sıfat görevinde)

» Dedemin dizleri tutmaz. “-mez, -maz” = Geniş Zaman Kipinin Olumsuzluk Eki (Yüklem görevinde)

» Koşar adımlarla yanıma geldi. “-ar, -er” = Sıfat Fiil Eki (Sıfat görevinde)

» Her sabah mutlaka koşar. “-ar, -er” = Geniş Zaman Kip Eki (Yüklem görevinde)

» Gelecek yıl şampiyonuz. “-acak, -ecek” = Sıfat Fiil

» Seneye bize gelecek. “-acak, -ecek” = Gelecek Zaman Kip Eki (Yüklem görevinde)

» Yırtılmış pantolon ile dışarı çıkma. “-mış, -miş, -muş, -mü” = Sıfat Fiil Eki (Sıfat görevinde)

» En sevdiği pantolonu yırtılmış. “-mış, -miş, -muş, -mü” = Öğrenilen Geçmiş Zaman Kip Eki (Yüklem görevinde)

» Sıfat-fiiller niteledikleri isim düştüğünde onun yerine geçerek bir isim gibi kullanılırlar yani adlaşırlar. Sıfat-fiiller adlaşmış olsa bile fiilimsi sayılırlar.

Örnek

» Geziden **dönen öğrenciler** salona geçsin.
cümlesinde “dönen” sıfat-fiili “öğrenciler” isminin sıfatı durumundadır.
» Geziden **dönenler** salona geçsin.
cümlesinde “öğrenciler” ismi düşmüş “dönen” sıfat-fiili ismin yerine geçmiştir ve adlaşmış sıfat-fiil olmuştur

3. ZARF-FİİL (BAĞ-FİİL, ULAÇ)

Fiillere getirilen “-ken, -alı (-eli), -madan (-meden), -ince (-ınca, -unca, -ünce), -ip (-ıp, -up, -üp), -arak (-erek), -dıkça (-dikçe, -dukça, -dükçe, -tıkça, -tikçe, tukça, -tükçe), -e... -e (-a... -a), -r... -maz (-r... -mez), -casına (-cesine), -meksizin (-maksızın), -dığında (-diğinde, -duğunda, -dügünde, -tığında, -tiğinde, -tuğunda, -tüğünde)” ekleriyle oluşturulan sözcüklerdir. Birleşik bir cümlede iki cümleyi bağladıkları için bağlaç; özne, nesne, tümleç aldıkları için fiil sayılan kelimelerdir. Bağ fiillere “ulaç” da denir. Çekim ekleri almazlar. Cümlede zarf olarak kullanılırlar.

Örnek

» Dereyi **görmeden** paçaları sıvama.
» El, elin eşeğini türkü **çağırarak** arar.
» Kol **kesilirken** parmak acımaz.
» Çocuklar, **konusa konuşa** yanımızdan geçtiler.
» İçeri **girer girmez** konuşmaya başladı.
» O mahalleden **ayrılalı** tam üç yıl olmuş.
cümlelerinde altı çizili sözcükler zarf – fiildir.
» **Konuşarak** halletmeliyiz bütün problemleri.
» Küçükken **güle oynaya** okula giderdik.
cümlelerinde “konuşarak” ve “güle oynaya” zarf-fiilleri, yükleme sorduğumuz “nasıl?” sorusunun karşılığıdır ve yüklemi “**durum**” bakımından etkilemiştir.

» Sizinle İstanbul’a **gelince** görüşürüz.

» Ders **çalışırken** uyuyakalmışım.
cümlelerinde ise “gelince” ve “çalışırken” zarf-fiilleri, yükleme sorduğumuz “ne zaman?” sorusunun karşılığıdır ve yüklemi “**zaman**” bakımından nitelemiştir.

Sözcükte Anlam

Nicel Anlamlı Kelimeler

Kavramların sayılabilen, ölçülebilen, azalıp çoğalabilen özelliklerini gösteren sözcüklere **nicel anlamlı sözcükler** denir.

Örnek

» Bu binadaki dairelerin oldukça **geniş** odaları var.
» Ağacın **uzun** dallarını testereyle kestim.
» Okul, **yüksek** binaların arasında kalmış.
» Sirtında **ağır** bir çantayla güç bela yürüyordu.
» İşyerime **yakın** bir ev satın almak istiyorum.
Yukarıdaki örneklerde koyu yazılan sözcükler – odanın genişliği, dalların uzunluğu, binaların yüksekliği, çantanın ağırlığı, evin yakınlığı – ölçülebilir özellikleri gösterdiği için nicel anlamlıdır.

Nitel Anlamlı Kelimeler

Varlıkların nasıl olduğunu, niteliğini gösteren; sayılamayan, ölçülemeyen bir değeri, özelliği ifade eden sözcüklere “**nitel anlamlı sözcükler**” denir.

Örnek

- » **Ekşi** yoğurdu ayran yaparak değerlendirebilirsin.
- » Annemin **lezzetli** yemekleri burnumda tütüyor.
- » **Güleç** yüzüyle çevresine neşe saçıyordu.
- » **Cimri** insanların kimseye hayrı dokunmaz.
- » Okula **yırtık** ayakkabılarla gidiyordu.

Yukarıdaki örneklerde koyu yazılan sözcükler – yoğurdun ekşiliği, yemeklerin lezzetliliği, yüzün güleçliği, insanların cimriliği, ayakkabıların yırtıklığı – ölçülemeyen özellikleri, nitelikleri ifade ettiği için nitel anlamlıdır.

⇒ Sözcükler cümle içindeki kullanımına göre bazen nicel bazen de nitel anlamlı olabilir.

Örnek

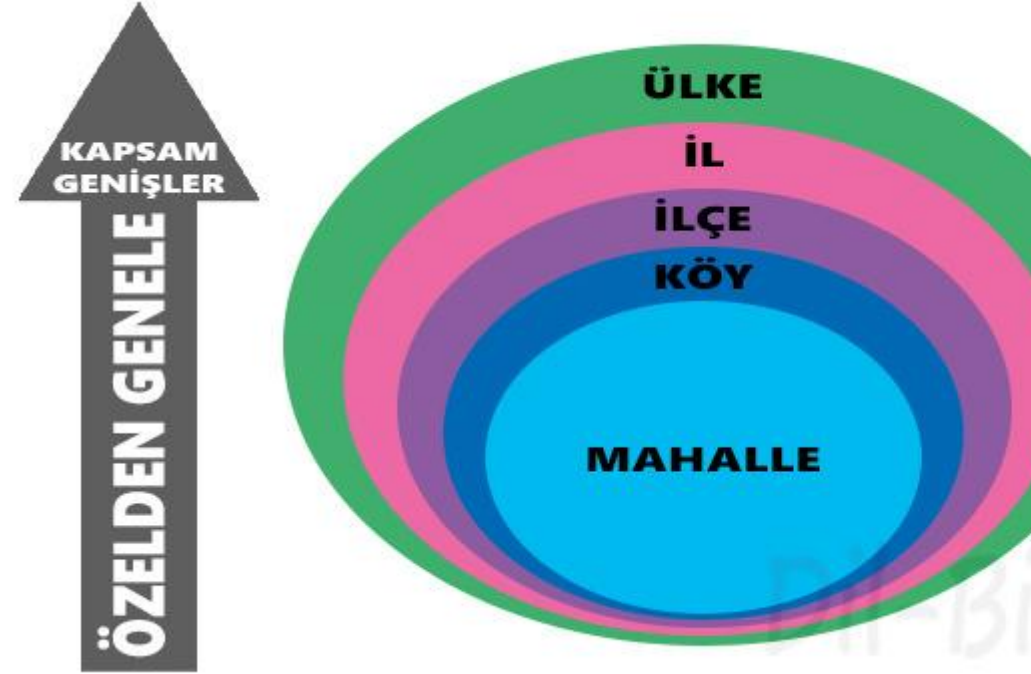
- » Okul yıllarında onunla **yakın** arkadaşlık. (nitel anlam)
 - » Stadyum evimize çok **yakındı**. (nicel anlam)
- Birinci örnekteki "yakın" sözcüğü "içten, sıkı" anlamında kullanılmıştır. İki arkadaş arasındaki yakınlık belli bir ölçü aletiyle ölçülemez. Bu yüzden yakın sözcüğü nitel anlamlı bir sözcüktür. İkinci örnekteki "yakın" sözcüğü ise, ölçülebilir bir özellik olduğu için nicel anlamlıdır. Evin stadyuma olan uzaklığı metreyle ölçülebilir.

- » Annesinin **güzel** gözleri vardı. (nitel anlam)
 - » Bu işten **güzel** para kazanmışlar. (nicel anlam)
- Birinci örnekteki "güzel" sözcüğü, ölçülemeyen bir nitelik bildirdiği için nitel anlamlıdır. Gözlerin ne derece güzel olduğunu ölçen bir alet yoktur. İkinci örnekteki "güzel" sözcüğü ise "çok" anlamında kullanılmıştır. Paranın ne kadar kazanıldığı hesaplanabileceği için "güzel" sözcüğü nicel anlamlıdır.

Genel ve Özel Anlamlı Kelimeler

Söylenişte tekil olmasına rağmen anlamca geniş kapsamlı olan

sözcüklere **genel anlamlı sözcükler**; anlamca daha dar kapsamlı olan sözcüklere ise **özel anlamlı sözcükler** denir.

Örnek

varlık – canlı – bitki – çiçek – papatya
GENEL ↔ ÖZEL

Yukarıdaki örnekte sözcükler genelden özele doğru sıralanmıştır. Buradaki sözcüklerin en genel anlamlısı "varlık"tır, en özel anlamlısı ise "papatya"dır. Yine bu örnekte "çiçek" sözcüğü, "bitki" sözcüğüne göre daha özel anlamlıdır; "çiçek" sözcüğü, "papatya" sözcüğüne göre daha genel anlamlıdır.

Somut Anlamalı Kelimeler

Beş duyu organımız olan göz, deri, kulak, dil ve burundan en az biriyle algılayabildiğimiz varlıkları karşılayan sözcüklere "**somut anlamalı sözcükler**" denir. Bir başka deyişle elle tutup gözle görebildiğimiz, koklayıp tadabildiğimiz veya koklayabildiğimiz varlıkları karşılayan kelimelerdir.

Beş Duyu Organımız

Örnek

Rüzgâr, yağmur, soğuk, sıcak, ekşi, acı (tat), çiçek, gürültü, aydınlık, karanlık, mavi, koku, uzun, deniz...

Yukarıdaki kelimeler beş duyu organımızdan en az biriyle algılanabilir. Sıcak, soğuk, rüzgâr dokunmayla; gürültü işitmeye; mavi, uzun, deniz, çiçek görmeyle algılanabilir. Bu yüzden bu sözcükler somuttur.

Soyut Anlamalı Kelimeler

Beş duyu organımızdan herhangi biriyle algılayamadığımız kavramları ifade eden sözcüklere "**soyut anlamalı sözcükler**" denir.

Örnek

Kin, iyilik, kötülük, nefret, kıskançlık, ayrılık, özlem, aşk, sevgi, acı (üzüntü), mutluluk, vicdan, umut, sevinç, keder...

Yukarıdaki kelimelerin hiçbiri beş duyu organımızla algılanamaz.

Örneğin "nefret" dokunulabilen, görülebilen, duyulabilen, koklanabilen veya tadılabilen bir varlık değildir. Bu yüzden soyuttur.

» Somut anlamalı sözcüklerle soyut anlamalı sözcükler arasında doğrudan bir ilişki yoktur. Ancak aktarmaların temeli sayılan "somutlaştırma" olayında somut-soyut ilişkisi kurulmaktadır.

Eş Anlamalı Kelimeler

Eş anlamalı (anlamdaş) kelimeler, yazılışları ve okunuşları farklı olmasına rağmen aynı anlamı taşıyan kelimelerdir. Eş anlamalı sözcükler birbirlerinin yerine kullanılabilir. Eş anlamlılık çoğunlukla Türkçe sözcüklerle dilimize yabancı dillerden girmiş sözcükler arasındadır.

ırmak = nehir

kalp = yürek = gönül

hediye = armağan

Örnek

- » siyah – kara
- » cevap – yanıt
- » kalp – yürek – gönül
- » kelime – sözcük
- » ileti – mesaj
- » özgün – orijinal
- » dil – lisan
- » bellek – hafıza
- » uygarlık – medeniyet
- » al – kırmızı
- » misafir – konuk
- » fiil – eylem
- » model – örnek
- » ölçüt – kıstas – kriter
- » belgegeçer – faks
- » ilginç – enteresan
- » varıl – zengin

» yoksul – fakir

⇒ Bazı durumlarda eş anlamlı kelimeler birbirinin yerini tutmayabilir:

Örnek

» **Kara** bahtlı bir adamdı.

cümlesindeki “kara bahtlı” söz grubu “kötü şanslı” anlamında kullanılmıştır. Dolayısıyla kara bahtlı yerine siyah bahtlı demek de anlamsız olur. Bu yüzden bu cümledeki “kara” kelimesinin eş anlamlısı “kötü” kelimesidir.

Zıt (Karşıt) Anamlı Kelimeler

Anlamca birbirinin karşıtı olan, birbiriyle çelişen kelimelere **zıt anlamlı kelimeler** adı verilir. Türkçemizde her sözcüğün eş anlamlısı olmadığı gibi zıt anlamlısı da yoktur. Zıt anlamlı sözcükler genellikle nitelik veya nicelik bildiren sözcüklerde yani sıfat ve zarf özelliğindeki sözcüklerde bulunur.

Örnek

- » uzak ↔ yakın
- » bulanık ↔ berrak
- » kirli ↔ temiz
- » ileri ↔ geri
- » güzel ↔ çirkin

» iç ↔ dış

» soğuk ↔ sıcak

» sık ↔ seyrek

» iyimser ↔ kötümser

» inmek ↔ çıkmak

» sağ ↔ sol

» zengin ↔ fakir

⇒ Bir sözcüğün olumsuzu, o sözcüğün zıt anlamlısı değildir.

Örnek

» gelmek – gelmemek (olumsuzu)

» gelmek – gitmek (zıt anlamlısı)

» kirli – kirsiz (olumsuzu)

» kirli – temiz (zıt anlamlısı)

» almak – almamak (olumsuzu)

» almak – vermek (zıt anlamlısı)

⇒ Sözcüklerin karşıt anlamlı olabilmesi için her ikisinin de gerçek ya da mecaz anlamlı olması gerekir.

Örnek

» Dün akşam bize **geldi**. (gerçek anlam)

» Bu işin sonu nereye **gider**? (mecaz anlam)

Yukarıdaki cümlelerde **gelmek** ve **gitmek** birbirinin karşıtı değildir; çünkü **gelmek** gerçek anlamıyla, **gitmek** mecaz anlamıyla kullanılmıştır.

Eş Sesli (Sesteş) Kelimeler

Yazılış ve okunuşları aynı olan; ama anlamları birbirinden farklı olan sözcüklere **eş sesli (sesteş) sözcükler** denir. Bunlar yalın hâlde olabildikleri gibi ek almış hâlde de olabilirler.

ÇAY

çay (bitki)

çay (akarsu)

GÜL

gül (bitki)

gülmek

Örnek

Yol

» Bu **yolu** takip etmemiz gerek. (yol: Bir yerden bir yere ulaşmak için üzerinde yürüdüğümüz yer) » Kardeşimle birlikte bahçedeki otları **yolduk**. (yolmak: Çekip koparmak)

Yüz

» Yüzü bana dönüktü. (yüz: Çehre, surat, sima)
» Düşününe **yüz** kişi gelmiş. (yüz: Doksan dokuzdan sonra gelen sayı)
» Kıyıda iki çocuk **yüzüyordu**. (yüzmek: Suda ilerlemek)
» Koyunun derisini **yüzdüler**. (yüzmek: Derisini çıkarmak, soymak)

El

» Telefonu bütün gün **elinden** bırakmadı. (el: İnsanın tutmaya ve iş görmeye yarayan organı)

» **Eller** ne derse desin, önemli değil. (el: Yabancı)

⇒ Dilimizde düzeltme işareti (^) olan sözcüklerde okunuşları, yazılışları ve anlamları farklı olduğu için sesteşlik özelliği aranmaz.

Örnek

» Hava soğuktu **kar** yağıyordu.

» Bu seneki **kâr**ımız iyi.

» ama – âma

» hala – hâlâ

» aşık – âşık

» adet

– âdet » yar – yâr

⇒ Bir sözcüğün temel anlamıyla yan anlamı arasında sesteşlik özelliği aranmaz. Çünkü bu tür sözcükler arasında anlam bağlantısı kopmamıştır.

Örnek

» Karabatak suya **daldı**.

» Uzmanlığını hangi **dalda** tamamladı? Bu cümlelerde dal sözcükleri birbirinin sesteşi değildir; çünkü birinci cümlede dal sözcüğü gerçek anlamıyla, ikinci cümlede dal sözcüğü ağacın bir organı olan dal sözcüğünün yan anlamıyla kullanılmıştır.

⇒ Bir sözcüğün temel anlamıyla mecaz anlamı arasında sesteşlik özelliği aranmaz.

Örnek

» **Kuru** otlar, bir kibrit değse tutuşverecekti. (Temel anlam)

» Bu yazarın **kuru** bir anlatımı var. (Mecaz anlam)

Yansıma Sözcükler

Doğadaki cansız varlıkların, hayvanların, makinelerin çıkardığı seslerin taklit edilmesiyle oluşan sözcüklerdir.

İnsanlara Özgü Yansılama Sözcükler:

- » Hapşu, hapşırık, hapşirmek
- » Horr, horultu, horlamak

Cansız Varlıklara Ait Yansıma Sözcükler:

- » Şırlı, şırıltı, şırıldamak
- » Hışır, hışırtı, hışırdamak
- » Gıcır, gıcirtı, gıcırdamak
- » Çatır, çatırtı, çatırdamak

Makine ve Araçlara Ait Yansıma Sözcükler:

- » Pat, patlamak
- » Vın, vınlamak
- » Zırr, zırıltı

⇒ Yansıma sözcükler ad, sıfat, zarf ve fiil gibi çeşitli türlerde kullanılabilir. Ayrıca cümlenin herhangi bir ögesinde de yer alabilir.

Örnek

Yansıma ad: Birden onu bir **hıçkırık** tuttu.

Yansıma sıfat: **Kıtır** krakerleri yemeye bayılıyorum.

Yansıma eylem: Kapının menteşeleri **gıcırdıyor**.

Yansıma zarf: Dere **şırırlı şırırlı** akıyor.

⇒ Yansıma sözcükler ikileme görevinde de kullanılabilir.

Örnek

» tıkır tıkır, çıt çıt, şırırlı şırırlı, fokur fokur...

⇒ Yansıma sözcükler, mecaz anlama gelecek şekilde kullanıldıklarında

yansıma anlamı ortadan kalkar.

Örnek

- » Toplantıda bir ara sıkıntıdan **patlayacak** gibi oldum.
- » Öğrenci, fiilimsileri tahtada **çatır çatır** anlattı.

İkilemeler

Anlamı güçlendirmek amacıyla aynı kelimenin, yakın anlamlı kelimelerin veya zıt anlamlı kelimelerin tekrarıyla oluşan sözcük grubuna **ikileme** denir. İkilemeler şu şekillerde oluşturulur:

Aynı Sözcüğün Tekrarlanmasıyla Oluşan İkilemeler:

- » koşa koşa, ağır ağır, iri iri...

Eş Anlamlı Sözcüklerden Oluşan İkilemeler:

- » akıllı uslu, ses seda, güçlü kuvvetli, kılık kıyafet...

Zıt Anlamlı Sözcüklerden Oluşan İkilemeler:

- » ileri geri, az çok, er geç, bata çıka, büyük küçük...

Biri Anlamlı, Diğeri Anlamsız Sözcükten Oluşan İkilemeler:

- » eski püskü, eğri büğrü, yarım yamalak, çer çöp...

Her İkisi de Anlamsız Sözcükten Oluşan İkilemeler:

- » ıvır zıvır, eften püften, mırın kırın...

Yansımaların Tekrarıyla Oluşan İkilemeler:

- » çat pat, kıs kıs, şırırlı şırırlı, patır kütür, horul horul...

İsim Tamlaması Şeklindeki İkilemeler:

- » suyunun suyu, güzeller güzeli...

Hâl (Durum) Eki Alarak Oluşan İkilemeler:

» baş başa, baştan başa, biz bize, dişe diş, günden güne...

M Harfi Eklenerek Oluşturulan İkilemeler:

» Ev mev, şaka maka, para mara, kitap mitap, ders mers, iş miş...

⇒ İkilemelerle tekrarlar birbirinden farklıdır. Tekrarlarda araya virgül girer; fakat **ikilemelerin arasına hiçbir noktalama işareti girmez.**

Örnek

» **Akşam, akşam**, yine akşam... (Tekrar)

» **Akşam akşam** nereden çıktı bu maç. (İkileme)

Atasözleri

Atasözlerinin söyleyeni

belli değildir, atasözleri anonimdir.

Uzun gözlem ve deneyimler sonucu oluşmuş, bilgi ve öğüt veren kalıplaşmış sözlere **atasözü** denir.

Atasözlerinin Özellikleri

1. Atasözlerinin söyleyeni belli değildir, atasözleri halkın ortak malıdır.

2. Atasözleri kalıplaşmış sözlerdir. Bu yüzden atasözünü oluşturan sözcükler yerine başka sözcükler getirilemez, sözcüklerin sıralanışında da değişiklik yapılamaz.

Örnek

"**Damlaya damlaya göl olur.**" atasözünde bulunan "göl" sözcüğünün yerine "havuz" sözcüğünü getiremeyiz. Sözcüklerin yerlerini değiştirip "Göl damlaya damlaya olur." da diyemeyiz. Atasözlerinin hepsi tamamlanmış bir yargı bildirir. Bu nedenle atasözleri cümle değeri taşır.

3. Atasözlerinin birçoğunda mecazlı bir söyleyiş vardır.

Örnek

"**Terzi kendi söküğünü dikemez**" atasözü, "İnsanlar başkalarına yaptıkları hizmetleri kendilerine yapamazlar." anlamını taşır. Bu atasözünün terziyle, sökükle bir ilgisi yoktur.

4. Çok az da olsa gerçek anlam taşıyan atasözleri de vardır.

Örnek

» Dost ile ye, iç; alışveriş etme.
» Bugünün işini yarına bırakma.

5. Atasözlerinin bazıları aynı veya yakın anlamlıdır.

Örnek

» Mum dibine ışık vermez. ↔ Terzi kendi söküğünü dikemez.

» Körle yatan şaşı kalkar. ↔ Üzüm üzüme baka baka kararır. ↔ İsin yanına varan is, misin yanına varan mis kokar.

6. Atasözlerinin bazıları zıt anlamlıdır.

Örnek

» Fazla mal göz çıkarmaz. → Azıcık aşım, kaygısız başım.
» İyilik eden iyilik bulur. → İyilikten maraz doğar.

Atasözleri ve Deyimleri Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar Atasözleri ve Deyimlerin Ortak Özellikleri:

1. Çok eski zamanlardan günümüze ulaştıkları için kimin tarafından söylendikleri belli değildir.
2. Kısa ve özlü sözlerdir. Yani az sözcükle çok şey anlatırlar.
3. Kalıplaşmış sözlerdir. Herhangi bir değişikliğe uğramazlar.
4. Genellikle mecaz anlam taşırlar.

Atasözleri ile Deyimler Arasındaki Farklar:

1. Atasözleri cümle şeklindeyken, deyimler çoğunlukla söz grubu şeklindedir.

Örnek

» İşleyen demir ışıldar. (atasözü)
» İki yakası bir araya gelmemek (deyim)

2. Atasözleri tüm zamanlar için ve herkes için geçerlidir. Deyimler ise anlık durumlar için ve sözü söyleyen kişi ya da kişiler için geçerlidir.

Örnek

» "Öfkeyle kalkan zararlar oturur" sözü her zaman ve herkes için

geçerli olduğu için atasözüdür

» "kulak kabartmak" sözü anlık bir durumu bildirdiği için deyimdir.

3. Atasözleri topluma öğüt verirken, deyimler sadece içinde bulunulan durumları bildirir. Yani deyimlerin ders verme özelliği yoktur.

Örnek

» "Çobansız koyunu kurt kapar." sözü ders verdiği için atasözüdür.
» "Burnu havada olmak" sözü ise öğüt verme amacı taşımadığı için deyimdir.

Burnunun Dikine Gitmek Deyiminin Karikatürü

Deyimler

Bir olayı, bir durumu, bir kavramı daha etkileyici anlatmak için en az iki sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşan ve çoğu zaman gerçek anlamdan uzaklaşıp kendine özgü anlam kazanan kelime gruplarına **deyim** denir.

Deyimler, hem yazılarımıza hem de konuşmalarımıza derinlik katar. Anlattıklarımızı ilgi çekici hâle getirir. Birkaç cümleyle anlatabileceğimiz bir durumu iki üç sözcükten oluşan bir deyimle anlatabiliriz. Böylece kısa ve özlü anlatım sağlamış oluruz.

Örnek

sirt: Boyundan bele kadarki bölüm

yer: Bir şeyin kapladığı boşluk, mekan.

gelmek: ulaşmak, varmak.

» **Sırtı yere gelmemek:** Güçlü olmak, sarsılmamak, yerinden düşürülemez.

Deyimlerin Özellikleri

1. Deyimler kalıplaşmış sözcüklerdir. Deyimlerde bulunan sözcüklerin yerine eş anlamlıları bile getirilemez. Sözcüklerin yerleri değiştirilemez. Bu şekilde bir kullanım anlatım bozukluğuna yol açar.

Örnek

- » **Sürahiden** boşalırcasına yağmak (Yanlış)
- » **Bardaktan** boşalırcasına yağmak (Doğru)
- » **Suratından** düşen bin parça (Yanlış)
- » **Yüzünden** düşen bin parça (Doğru)

2. Deyimler şahsa ve zamana göre çekimlenebilir.

Örnek

- » Ödevimi yapınca öğretmenin **gözüne girdim.** (Ben)
- » Ödevimizi yapınca öğretmenin **gözüne girdik.** (Biz)

3. Deyimler genellikle mecaz anlamlıdır.

Örnek

- » "**Kök söktürmek**" deyimi "bir bitkinin kökünü çıkarttırmak" değil, "güçlük çıkarmak, uğraştırmak" anlamındadır.
- » "**Hapı yutmak**" deyimi "ilaç içmek" değil, "kötü duruma düşmek" anlamındadır.

4. Bazı deyimlerin gerçek anlamları da vardır.

Örnek

- » **Sır saklamak:** Sırrı açıklamamak
- » El sürmemek: Değmemek, dokunmamak

5. Deyimler bir kavramı ya da bir durumu anlatmak için kullanılır. Ders verme amacı taşımaz.

Örnek

» "**Burun kıvırmak**" deyimi, beğenmeyip küçümsemek anlamını içermektedir. Herhangi bir ders verme amacı taşımamaktadır.

6. Deyimler sözcük grubu ya da cümle şeklinde bulunabilir.

Örnek

- » Ağzı kulaklarına varmak (sözcük grubu)
- » İğne atsan yere düşmez (cümle)
- » İçi içine sığmamak (sözcük grubu)
- » Ne tadı var ne tuzu (cümle)

Deyimler ve Atasözleri Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar **Deyimler ve Atasözlerinin Ortak Özellikleri:**

1. Çok eski zamanlardan günümüze ulaştıkları için kimin tarafından söylendikleri belli değildir.
2. Kısa ve özlü sözlerdir. Yani az sözcükle çok şey anlatırlar.
3. Kalıplaşmış sözlerdir. Herhangi bir değişikliğe uğramazlar.
4. Genellikle mecaz anlam taşırlar.

Deyimler ile Atasözleri Arasındaki Farklar:

1. Atasözleri cümle şeklindeyken, deyimler çoğunlukla söz grubu şeklindedir.

Örnek

» İşleyen demir ışıldar. (atasözü)

» İki yakası bir araya gelmemek (deyim)

2. Atasözleri tüm zamanlar için ve herkes için geçerlidir. Deyimler ise anlık durumlar için ve sözü söyleyen kişi ya da kişiler için geçerlidir.

Örnek

”**Öfkeyle kalkan zararlar oturur**” sözü her zaman ve herkes için geçerli olduğu için atasözüdür

» ”**kulak kabartmak**” sözü anlık bir durumu bildirdiği için deyimdir.

3. Atasözleri topluma öğüt verirken, deyimler sadece içinde bulunulan durumları bildirir. Yani deyimlerin ders verme özelliği yoktur.

Örnek

» ”**Çobansız koyunu kurt kapar.**” sözü ders verdiği için atasözüdür.

» ”**Burnu havada olmak**” sözü ise öğüt verme amacı taşımadığı için deyimdir.

Özdeyişler (Vecizeler)

Bir düşünceyi kısa ve özlü bir şekilde anlatan, bir veya birkaç cümleden oluşan sözlere **özdeyiş (vecize)** denir.

Örnek

» Ne kadar bilirsen bil, söylediklerin karşındakinin anlayabileceği kadardır. (Mevlâna)

» Boş bir çuvalın ayakta durması zordur. (B. Franklin)

» Siz hiç bir sarrafın bağırdığını duydunuz mu?

Kıymetli malı olanlar bağırılmaz.

Domatesçi, biberici bağırır da kuyumcu bağırılmaz.

Eskici bağırır ama antikacı bağırılmaz.

İnsan bağırırken düşünemez. Düşünemeyenler ise hep kavga içindedir. (Necip Fazıl Kısakürek)

» Yaşlanmak bir dağa tırmanmak gibidir. Çıktıkça yorgunluğunuz artar, nefesiniz daralır ama görüş açınız genişler. (I. Bergman)

Özdeyişler ile Atasözleri Arasındaki Farklar:

Özdeyişlerin atasözlerinden farkı söyleyeninin ya da yazanının belli olmasıdır. Özdeyişlerin söyleyeni / yazanı bellidir; atasözleri ise anonimdir, söyleyeni belli değildir. Özdeyişler de tıpkı atasözleri gibi yaşanan olaylardan, gözlemlerden ve deneyimlerden çıkarılan sonuçlara, derslere dayanır.

CÜMLEDE ANLAM KONUSUNUN BAŞLIKLARI

⇒ **Neden-Sonuç (Sebeup-Sonuç) Cümleleri** [Konu Anlatımı](#)

⇒ **Amaç-Sonuç Cümleleri** [Konu Anlatımı](#)

⇒ **Koşul-Sonuç (Şart-Sonuç) Cümleleri** [Konu Anlatımı](#)

⇒ **Karşılaştırma Cümleleri** [Konu Anlatımı](#)

⇒ **Öznel ve Nesnel Yargılı Cümleler** [Konu Anlatımı](#)

⇒ **Doğrudan ve Dolaylı Anlatım** [Konu Anlatımı](#)

⇒ **Cümle Yorumlama** [Konu Anlatımı](#)

⇒ **Cümlenin İfade Ettiği Anlam Özellikleri** [Konu Anlatımı](#)

⇒ **Cümleye Hakim Olan Duygu** [Konu Anlatımı](#)

Neden-Sonuç

Neden-sonuç cümleleri, bir eylemin hangi gerekçeyle veya hangi sebeple yapıldığını bildiren cümlelerdir. Bu cümlelerin yüklemine ”**niçin?**” , ”**neden?**” soruları sorulduğunda bu sorular cevapsız kalmaz. Neden-sonuç cümleleri iki bölümden oluşur: Birinci

bölüm neden (sebeP), ikinci bölüm ise sonuç bildirir. Genellikle “**için, -den, -diğinden, ile**” gibi ekler ve edatlar kullanılır.

Örnek

» **Hasta olduğu için** okula gelememiş.

Yukarıdaki cümlede yükleme “**neden** gelememiş?” sorusunu yönelttiğimizde “hasta olduğu için” cevabını alıyoruz. Yüklemin yapılış sebebi bildirildiği için bu cümle sebep-sonuç cümlesidir.

» **Okulların açılmasıyla** masraflar arttı.

» **Seni uyandırmayalım diye** radyoyu açmadık.

» **Yağmur yağınca** maç iptal oldu.

» **Malzeme yetersizliğinden** inşaat yarım kaldı.

⇒ Neden-sonuç ilişkisi bağımsız iki cümle ile de ifade edilebilir.

Örnek

» Çiçekleri gece sula; daha çabuk büyür.

» Bir daha böyle konuşma; beni üzüyorsun.

Bu örneklerde birinci cümlede ifade edilen eylem, ikinci cümlede ifade edilen eylemin nedeni durumundadır. Buna “gerekçe” de denmektedir. Bu tür ifadelerde sebep cümlesi ile sonuç cümlesinin yerleri değiştirilebilir.

Neden-Sonuç Cümleleri ile Amaç-Sonuç Cümleleri Arasındaki Fark

Neden-sonuç ile amaç-sonuç cümleleri birbirine çok benzemekte bu yüzden sık sık karıştırılmaktadır. Sebep-sonuç cümleleri ile amaç-sonuç cümlelerini ayırt etmek için şu yolu izlemeliyiz:

Neden-sonuç ile amaç sonuç cümlelerinin karıştırılmasının en büyük sebebi iki tür cümlenin de “neden?” sorusuna cevap verebilmesidir.

Eğer bir soruda birden fazla seçenekte “neden?” sorusuna cevap alabiliyorsak, öncelikle “hangi amaçla?” sorusunu sorup eleme yapmalıyız. “Hangi amaçla?” sorusunun cevabı bize amaç-sonuç cümlesini verecektir.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde neden-sonuç ilişkisi vardır?

- A) Bu akşam eve geç geldim.
- B) İyi not alabilmek için çok çalışıyordu.
- C) Düşmemek için kardeşinden destek alıyordu.
- D) Öfkelendiği için doğru düşünemiyordu.

Amaç Sonuç Cümleleri

Eylemin hangi amaca bağlı olarak gerçekleştiğinin belirtildiği cümlelerdir. Amaç-sonuç cümleleri, eyleme sorulan “**hangi amaçla?**” sorusuna cevap verir. Bu tür cümlelerde de “**için, diye, üzere**” gibi edatlardan yararlanır.

Örnek

» **Sınavı kazanmak için** çok çalışmış.

Yukarıdaki cümlede yükleme “**hangi amaçla** çalışmış?” sorusunu yönelttiğimizde “sınavı kazanmak için” cevabını alıyoruz. Yüklemin yapılış sebebi bildirildiği için bu cümle sebep-sonuç cümlesidir.

» **Bildiklerini anlatmak üzere** karakola başvurdu.

» **Kilo vereyim diye** spor yapıyor.

» Yazar, **eleştirmene şirin görünmek maksadıyla** iki yüzlü davranıyor.

» Ona sık sık öğüt verirdi; **iyi bir insan olsun diye**.

Amaç-Sonuç Cümleleri ile Neden-Sonuç Cümleleri Arasındaki Fark

Amaç-sonuç cümleleri, neden-sonuç cümleleri birbirine çok benzemekte bu yüzden sık sık karıştırılmaktadır. Amaç-sonuç cümleleri ile neden-sonuç cümlelerini ayırt etmek için şu yolu izlemeliyiz:

Amaç-sonuç ile neden-sonuç cümlelerinin karıştırılmasının en büyük sebebi amaç-sonuç cümlelerinin, neden-sonuç cümlelerini bulmak için

kullandığımız “neden?” sorusuna da cevap verebilmeleridir. Bu yüzden amaç-sonuç cümlelerinin sorulduğu sorularda önce mutlaka “hangi amaçla?” sorusu sorulmalıdır. Eğer önce “neden?” sorusunu sorarsak neden-sonuç cümlesini amaç-sonuç sanarak yanılırız.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde amaç-sonuç ilişkisi vardır?

- A) Dün akşam eve geldim
- B) Çok çalıştığım için iyi not aldım.
- C) Yaşlandığı için kulakları iyi duymuyor.
- D) İlaç almak için eczaneye gitti.

Koşul-Sonuç (Şart-Sonuç) Cümleleri

Bir olayın veya durumun gerçekleşmesinin, başka bir olayın veya duruma bağlı olduğunu belirten cümlelerdir. Bu tür cümlelerde birinci bölüm (yan yargı) koşul, ikinci bölüm ise o koşula bağlı olarak ortaya çıkan sonuçtur (temel yargı). Türkçede koşul anlamı asıl olarak “-se” şart ekiyle sağlanır. “ise”, “-ince”, “-dikçe”, “mi”, “ama”, “üzere”, “yeter ki” ile de koşul anlamı sağlanabilir.

Örnek

» **Ödevini yaparsan** oyun oynayabilirsin.

Bu cümlede koyu renkle yazılmış bölüm, eylemin yapılabilmesinin bağlı olduğu koşulu belirtmektedir. (oyun oynayabilmesi hangi koşula bağlı? → ödevini yapmasına)

- » Temiz bir dünya istiyorsan **yerlere çöp atma**.
- » Müzik dinleyebilirsin ama **sesini fazla açmayacaksın**.
- » **Bizim buralara yağmur yağdııkça** her yer toprak kokardı.
- » **Akşama geri vermek üzere** bu kitabı alabilirsiniz.
- » **Akşam baban gelsin**, alışverişe çıkarız.
- » İsteddiğin her şeyi alırım, **yeter ki sınıfını geç**.

⇒ Cümleye istek, dilek anlamı katan –se, –sa ile koşul anlamı veren –se, –sa ekini karıştırmamak gerekir. İstek cümleleri de –se, –sa eki

almasına rağmen, koşul anlamı taşımaz.

Örnek

» Otobüsle gelmeseydi de trenle gelse.

Karşılaştırma Cümleleri

Birden fazla varlık, kavram ya da durumun karşılaştırıldığı cümlelerdir. Karşılaştırmada benzerlik, farklılık, üstünlük gibi değişik durumlar ifade edilir. Karşılaştırma ilgisi “**gibi, kadar, en, daha, çok, göre, fazla**” gibi sözcüklerle kurulur.

Örnek

- » Kışın Sivas, İstanbul’dan **daha** soğuktur.
- » Televizyon da sinema **kadar** etkilidir.
- » Köyün **en** güzel çileği bahçemizde yetişir.
- » Yeni şiirler eski şiirlere **göre** daha anlaşılır bir dille yazılıyor.
- » Selim, gezmeyi çok sever, Elif ise kitap okumayı.

Öznel Yargılı Cümleler

Söyleyenin kendi düşüncesini, duygusunu veya beğenisini içeren cümlelerdir. Doğruluğu ya da yanlışlığı kişiden kişiye göre değiştiği için öznel yargılar kanıtlanamaz.

Örnek

- » Mavi **en güzel** renktir.
- Yukarıdaki cümle, söyleyenin kişisel düşüncesini yansıtmaktadır. Kanıtlanması olanaksızdır. Çünkü her insanın sevdiği renk farklıdır. Bu yüzden bu cümle, öznel yargı bildiren bir cümledir.
- » İstanbul Boğazı’nın seyrine kimse doyamaz.
- » Evde mutlu olan başarılı olur.
- » Mavi elbise insanlara yakışıyor.

» Duygusal şarkılar herkesi etkiler.

Nesnel Yargılı Cümleler

Söyleyenin duygu veya düşüncesini içermeyen; doğruluğu ya da yanlışlığı kişiden kişiye göre değişiklik göstermeyen cümlelerdir. Nesnel yargılar, araştırma sonucu ulaşılabilecek, herkesçe kabul görmüş, kanıtlanabilir yargılardır.

Örnek

- » Mavi ana renklerden biridir.
- Yukarıdaki cümlede söyleyenin kişisel düşüncesine yer verilmemiştir. Bu cümledeki yargı, araştırma sonucunda ulaşılabilecek ile kanıtlanabilir bir yarı olduğundan bu cümle nesnel bir cümledir.
- » Şairin en son kitabı 200 sayfadan oluşuyor.
- » Eser, dört bölüm halinde sinemaya uyarlanmış.
- » İstanbul 1453'te fethedildi.
- » Yazar, bu romanında aile bireyleri arasındaki sorunları anlatıyor.

Doğrudan Anlatımlı Cümleler

Başkasına ait bir sözün hiç değiştirilmeden aktarılmasına **doğrudan anlatım** denir. Olduğu gibi aktarılan söz genellikle tırnak işareti içerisinde yazılır. Tırnak işaretinin dışında virgül kullanılarak da aktarılabilir.

Örnek

- » Atatürk: "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir." diyerek bir gerçeği dile getirmiştir. (Atatürk'e ait söz değiştirilmeden aktarılmış)
- » Atalarımız, kalem kılıçtan keskindir, der.

Dolaylı Anlatımlı Cümleler

Başkasından alınan sözün, cümledeki yargıyı değiştirmeden, kendi sözcüklerimizle aktarılmasına **dolaylı anlatım** denir. Dolaylı anlatımlı cümleler "söyledi, belirtti, açıkladı" gibi eylemlerle biter ya da yüklemeleri öğrenilen geçmiş zamanla çekimlenir.

Örnek

- » Atatürk hayatta en gerçek yol göstericinin ilim olduğunu söylemiştir. (Yazar kendi anlatımıyla Atatürk'e ait sözü değiştirerek aktarmış)
- » Doktor, babama ilaçları mutlaka içmesi gerektiğini tembih etti.

KONU BAŞLIKLARI

1. Cümlenin Konusu
2. Cümlenin Ana Fikri
3. Cümleden Çıkarılabilecek Yargı
4. Cümleden Çıkarılamayacak Yargı
5. Cümle Tamamlama
6. Cümle Oluşturma
7. Düşüncenin Yönünü Değiştiren Sözcükler
8. Örtülü Anlam

1. CÜMLENİN KONUSU

Cümlede üzerinde durulan kavramlar cümlenin konusunu verir. Sorularda bir cümle verilir ve bu cümlede neyin anlatıldığı, yani cümlenin konusu sorulur.

Yapılması gereken, verilen cümleyi yorumlayarak anlatılanı bir iki söz ile ifade etmektir. Bunun için cümleye "Bu cümle neyi anlatıyor?" sorusu sorulur ve sorunun cevabı aranır. Alınan cevap cümlenin konusu olacaktır.

Örnek

» Öğretmen bir toplumun yapı taşıdır. Bu cümlede öğretmen, "yapı taşı"na benzetilmiş. Taştan yapılan binalarda temel malzeme taş olduğuna göre, bu malzeme olmadan bina yapılamaz. Öğretmen için toplumun yapı taşı dendiğine göre, toplumun ortaya çıkması için öğretmene ihtiyaç var demektir. Öyleyse

toplumun oluşmasında öğretmen çok önemlidir. Yani bu cümlenin konusu, anlatmak istediği, "öğretmenin önemi"dir.
» Gelecek nesillere yaşanır bir dünya bırakmak için çevreyi korumalıyız. Bu cümlede çevrenin korunması gelecek nesillere sağlıklı bir dünya bırakma gerekçesine bağlanıyor. Öyleyse bu cümlede "çevrenin korunmasının gerekliliğini" anlatıyor diyebiliriz.

2. CÜMLENİN ANA FİKRİ (ANA DÜŞÜNCESİ)

Bir cümlede asıl anlatılmak istenen fikir veya cümlede verilmek istenen mesaja ana fikir denmektedir.

Örnek

» Eğer bir romancı yazdığı eserlerin geniş kitleler tarafından okunmasını, beğenilmesini arzu ediyorsa yapacağı ilk iş seslendiği halkın anlayabileceği bir dil kullanmak olmalıdır. Bu cümlede anlatılmak istenen düşüncüyü "Yalın bir dil kullanan sanatçı, daha fazla okunur." şeklinde öz olarak ifade edebiliriz. Bu da cümlenin ana düşüncesi olur.
» Gerçek şair; halkının dağlarını, çobanlarını, kuzularını, acı ve sevinçlerini anlatandır. Bu cümlede anlatılmak istenen ise "Şair, milletini anlatan kimsedir." şeklinde belirtebiliriz.

3. CÜMLEDEN ÇIKARILABİLECEK YARGI

Bir cümle verilir ve bu cümlede anlatılmak istenenin veya cümleden çıkarılabilecek yargının ne olduğu sorulur. Bu tip soruların çözümünde yapılması gereken, verilen cümleyi yorumlayarak cümlenin söyleniş sebebinin bulunmasıdır. Çünkü hiçbir cümle boş yere söylenmez, her cümlenin bir söyleniş amacı vardır. İşte bu tip sorularda bize düşen onu bulmaktır. Biz buna cümlenin ana düşüncesi de diyebiliriz. "Bu cümlede yazar bize ne demek istedi?" sorusuyla anlatılmak istenen bulabiliriz.

Örnek

» Yazar, eserlerinde günlük hayatta olan şeyleri olduğu gibi, hiçbir abartmaya gitmeden anlatmıştır.

Bu cümlede yazar, eserlerinde günlük hayatı olduğu gibi anlatmışsa toplumun yaşamını işlemiş demektir. Öyleyse bu cümlede anlatılmak isteneni "Yazar, eserlerinde içinde yaşadığı toplumu anlatmıştır." şeklinde ifade edebiliriz.

» İnsan, bazı şeyleri söylemeyi seçtiği için değil; onları belli bir biçimde söylemeyi seçtiği için 'yazar'dır.

Bu cümlede, "bazı şeyleri söyleme" sözüyle, konu; "belli bir biçimde söyleme" sözüyle, üslup kastedilmiştir. Bu sözlerden hareketle cümlede, bir insanı yazar yapan şeyin işlediği konunun değil, üslubunun olduğu anlatılmak istenmiştir. Dolayısıyla bu cümlede anlatılmak isteneni "Bir yazarın neyi söylediğinden çok, nasıl söylediği önemlidir." şeklinde ifade edebiliriz.

4. CÜMLEDEN ÇIKARILAMAYACAK YARGI

Bir cümle verilir ve bu cümleden çıkarılmayan ya da cümlenin anlamıyla çelişen yargıları bulmamız istenir.

Yapılacak iş verilen cümleyi yorumlayarak cümleden çıkarılabilecek yargıları bulmaktır. Sorular dört seçenekten oluştuğuna göre, seçeneklerin üçündeki yargılar, verilen cümleden çıkarılabilecek niteliktedir. Dolayısıyla cümleden çıkarılabilecek yargılar belirlenince, cümleden çıkarılmayacak yargı kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Bu süreçte cümle çok iyi okunmalı, hangi ifadeden nasıl bir sonuç çıkarılabileceği iyi tespit edilmelidir.

Örnek

» Mehmet'in kardeşi dün de okula gitmedi.

Bu cümleden çıkarılabilecek ve çıkarılmayacak anlamları bulalım:

1. "Mehmet evin tek çocuğu değildir."
2. "Mehmet'in kardeşi 0-6 yaş arasında değil."

3. "Mehmet'in kardeşi bugün de okula gitmemiş."

4. "Mehmet kardeşinden başarılıdır."

Yukarıdaki cümlelere baktığımızda 1. cümle kardeş, 2. cümle okul, 3. cümle dün de sözcüklerinden çıkar. 4. cümleyi verilen cümleden çıkaramıyoruz.

5. CÜMLE TAMAMLAMA

Verilen cümlelerde veya karşılıklı konuşma metinlerinde boş bırakılan yerlerin anlam bütünlüğünü ve uyumunu sağlayacak şekilde doldurulmasıdır.

Yapılacak iş, cümlenin gelişinden çıkarılan anlam doğrultusunda boşlukları doldurmaktır. Bu yapılırken dil bilgisi kuralları göz önünde bulundurulmalıdır. Yani eklenecek sözcüklerin hem anlamca hem de yapıcı cümleye uygunluk taşıması gerekir.

Tamamlanacak ve tamamlayacak cümleler ya da sözler arasında;

– Anlamsal ilişki doğru kurulmalıdır.

– Zaman ve kişi yönünden uyum olmalıdır.

– Cümleleri anlamca bağlamak için uygun bağlaçlar kullanılmalıdır.

Böyle sorular seçeneklerden gidilerek de çözülebilir.

Örnek

» Anneme Anneler Günü için bir aldım.

Anneler Günü'nde çocuklar annelerine hediye alır. Öyleyse bu boşluğu "hediyeye" sözcüğüyle tamamlayabiliriz.

6. CÜMLE OLUŞTURMA

Sözcük ya da sözcük gruplarına ayrılmış olarak verilen cümlelerin genellikle anlamlı ve kurallı bir cümle haline getirilmesi istenir.

Yapılacak iş, öncelikle yüklemi belirlemek ve eğer kurallı bir cümle

isteniyorsa yüklemi sona yerleştirmek, daha sonra varsa edat gruplarını, bağlaçları ve tamlamaları bulmaktır.

Örnek Soru

1. aynı şeyleri
2. başkalarının düşüncelerini
3. dinleyerek de
4. okuyarak
5. yapabiliriz
6. nasıl öğreniyorsak

Yukarıdaki sözcük ve sözcük gruplarıyla anlamlı bir cümle oluşturmak için sıralama nasıl olmalıdır?

- A) 2 – 6 – 3 – 1 – 4 – 5
- B) 1 – 3 – 5 – 6 – 4 – 2
- C) 2 – 4 – 6 – 1 – 3 – 5
- D) 3 – 5 – 1 – 2 – 4 – 6

Çözüm:

Bu sözcüklerle anlamlı ve kurallı bir cümle oluşturmak istesek, ilk önce yüklemi bulmalıyız. Burada yüklem, beşinci sözcük olan "yapabiliriz" sözcüğüdür. Seçeneklerdeki sıralamaya beş numarayla biten iki seçenek vardır: A ve C. Sözcükler arasındaki anlam dikkate alındığında da C seçeneğinin sıralamasının daha uygun olduğu görülür. Doğru sıralama şu şekildedir: "Bşkalarının düşüncelerini okuyarak nasıl öğreniyorsak aynı şeyleri dinleyerek de yapabiliriz."

YANIT: C

7. DÜŞÜNÇENİN YÖNÜNÜ DEĞİŞTİREN SÖZCÜKLER

Cümle içindeki kelimeler anlamca birbirini tamamlar. Fakat bir konudan başka bir konuya geçilirken "**fakat, ama, lakin, ancak, oysa, ne var ki, yalnız, halbuki**" gibi anlamın akışını değiştiren sözcükler kullanılabilir. Bu tür sözcükler cümlede anlamın akışını değiştiren sözcüklerdir.

Örnek

» Ahmet çalışkan, dürüst, efendi bir öğrencidir; ama ...
"ama" bağlacından sonra kullanacağımız ifade daha önce kullanacağımız ifadenin zıddı olacaktır.

Ahmet çalışkan, dürüst, efendi bir öğrencidir; ama **yazısı güzel değil.**

ifade olumlu

ifade olumsuz

» Hasta adam, iyileşmek için doktor doktor dolaştı; **ne var ki** hastalığına çare bulamadı.

» Ankara güzel, düzenli, planlı bir şehirdir; **fakat** denize kıyısı yoktur.

» Parası yok, arkadaşı yok, gidecek kimsesi yok; **yalnız** temiz bir kalbi var.

» Gelemeyeceğini söyledi, **halbuki** vakti vardı.

8. ÖRTÜLÜ ANLAM

Cümlede açık olarak söylenmediği halde cümlenin anlamından veya cümledeki bazı ifadelerden çıkarılabilen anlama **örtülü anlam** denir. Bu tip cümlelerde kıyaslamalara, aşamalı durumlara yer verilebilir. Ağırlıklı olarak "de" bağlacı kullanılır.

Örnek

» Öğretmenler toplantısına annem **de** katıldı.

cümlesinde toplantıya annesi dışında katılanların da olduğu anlamı çıkar. Bu anlam açık olarak söylenmediği için cümle örtülü anlamlıdır.

» Ahmet **yine** kaza yapmış.

cümlesinden Ahmet'in iyi bir sürücü olmadığı ve daha önce de kaza yaptığı anlamları çıkıyor. Bu anlamlar o cümlenin örtülü anlamlarıdır.

» Hava **artık** ısınmaya başladı.

cümlesinde havanın daha önce soğuk olduğu anlaşılacaktır.

Cümlede belirtmemesine rağmen bu anlamı çıkartabildiğimiz için bu cümle örtülü anlamlıdır.

AŞAMALI DURUM BİLDİREN CÜMLELER

Bir olayın veya durumun giderek değiştiğini bildiren cümlelerdir. Eylem aniden değil, süreç içinde gerçekleşir.

Örnek

- » Diktiđimiz fidanlar günden güne uzuyor.
- » Uçak önce havalandı, sonra yavaş yavaş bulutların arasında kayboldu.

KİNAYELİ ANLATIM İÇEREN CÜMLELER

Cümlede ifade edilen düşünce, genellikle alaycı biçimde, tersini kasteden anlatım biçimidir.

Örnek

- » Okulunu ne kadar çok sevdiğin yirmi gün devamsızlık yapmandan belli.
- » Takımımız bu haftaki maçı, muhteşem bir oyunla 4-0 mağlup oldu.

TANIM CÜMLELERİ

Varlıkların ne olduklarını tam olarak belirtmek için kurulur. Tanım cümleleri "**Bu nedir?**", "**Bu kimdir?**" sorularına cevap verir.

Örnek

- » Lirik şiir, duyguların çok etkili ve coşkulu bir biçimde dile getirildiği şiir türüdür.
- » Ünlü kişilerin kendi yaşamlarını anlattıkları yazılara otobiyografi denir.

İÇERİK (KONU) CÜMLELERİ

Yazarın, yapıtında ele aldığı konuya değinilen cümlelerdir.

Örnek

- » Sanatçı, eserinde gerçekleri kısa, yalın cümlelerle dile getirmiş.

» Şiirlerinde süslü, söz oyunlarına dayalı bir dil yerine, günlük konuşma dilini tercih etmiştir.

ÜSLUP (BİÇEM) CÜMLELERİ

Üslup bir duygunun, düşünce, kişisel anlatım biçimidir. Sanatçının dili kullanma biçimi, anlatım şekli üslupla ilgilidir. Cümlelerin uzunluğu, kısalığı, sözcük seçimi, sanatlı ya da yalın oluş, sanatçının üslubunu ortaya koyar.

Herhangi bir metne yönelttiğimiz "**Nasıl anlatılmış?**" sorusu, üslupla ilgili ifadeleri bulmamıza yardımcı olur.

Örnek

- » Sanatçı, eserinde gerçekleri kısa, yalın cümlelerle dile getirmiş.
- » Şiirlerinde süslü, söz oyunlarına dayalı bir dil yerine, günlük konuşma dilini tercih etmiştir.

KONU BAŞLIKLARI

1. Betimleme
2. Öyküleme
3. Açıklama
4. Tartışma

Anlatım teknikleri, yazarın duygu veya düşüncelerini ya da bir olayı anlatırken kullandığı yöntemlerdir.

1. Betimleme (Betimleyici Anlatım)

Betimlemede

amaç, okuyucunun anlatılanı gözünde, zihninde canlandırmasını sağlamaktır. Varlıkların okuyucunun gözünde, zihninde canlanacak şekilde ayırt edici nitelikleriyle resim çizer gibi anlatılmasına **betimleme (tasvir etme)** denir.

Betimlemede gözlem esastır. Gözlemlenilen elde edilen bilgiler açık, sade ve anlaşılır bir dille okuyucunun gözünde canlanacak şekilde anlatılır. Betimlemede yazar, tasvir edeceği varlığı kendi bakış açısına, kendi görüş ve değerlendirilme biçimine göre anlatır, betimlemeye kendi yorumunu katabilir.

Örnek

» "Başımızın üstünde her zaman yeşil, iğne yapraklı dallardan örülü bir çatı var. Dallar öylesine sık ki, güneş ışığı aşağıya süzülemez bile. Ormanın içine doğru kilometrelerce uzayıp giden toprak bir yol... Çevredeki çiçeklerin insanı bayıltıcı kokusu ve kuşların tatlı nağmeleri..."

Bu parçada ormanın içindeki bir yerin betimlemesi yapılmıştır. Yazar bunu yaparken kendi yorumunu da katmıştır.

⇒ Betimlemeler insanı konu alabilir. Kişinin dış görünüşünün, fiziksel özelliklerinin (yüzü, gözü, saç rengi, kolları, bacakları, boyu vs.) yanı sıra iç dünyası ve karakter özellikleri (sevdikleri, sevmedikleri, düşündükleri, tepkileri, duyguları, önem verdikleri vs.) de anlatılabilir.

Örnek

» "Kapıda yaşlı bir adam belirdi. Üzerinde biraz eski, açık mavi bir takım elbise vardı. Ceketin üst cebinde üçgen şeklinde kıvrılmış mendil, kravatıyla aynı renkteydi. Yer yer ağarmış saçlarını sol tarafa yatırmış, hâlâ siyahlığını koruyan bıyıklarını üst dudağının üzerini kapatacak şekilde bırakmış. Ayağında yıllar önce gençlerin oldukça rağbet ettiği ucu sivri ucu küt biçimli ayakkabılar vardı."

Bu parçada yaşlı adamın fiziksel özelliklerinden, dış görünüşünden bahsedilerek betimleme yapılmıştır.

2. Öyküleme

Tasarlanmış veya yaşanmış bir olayın başkalarına sözle ya da yazıyla anlatıldığı anlatım biçimine öyküleme (hikâye etme) denir.

Örnek

» "Derse geç kalmıştım. Hemen bir taksi tuttum. Taksici beni derse yetiştirmek için biraz hızlı sürdü. Önümüzde giden araç ani fren yapınca ona arkadan çarptık. Bereket, taksici hemen frene basmıştı da çarpışma hafif oldu. Tabii ben de derse yetişemedim."

Görüldüğü gibi bu parçada kişi, okula giderken başına gelenleri anlatmış. Bu anlatımda dikkat ederseniz, bir olay zaman içinde anlatılmış. Derse geç kalıyor, taksi tutuyor, bindiği taksi başka bir araca çarpıyor. Demek ki bu parçanın anlatımında öyküleyici anlatımdan yararlanılmıştır.

Öyküleme, anlatımı yönüyle betimlemeye benzer. Bu nedenle öyküleme betimsel anlatımla karıştırılabilir.

Öyküleme ile Betimleme Arasındaki Fark

Öyküleme olaylar, kişi veya kişilerin başından belli bir yerde ve belli bir zamanda geçer. Betimlemede ise zaman akış içinde değildir ve kişi veya kişilerin başından geçen herhangi bir olay söz konusu değildir. Yani betimlemede belli bir zamanda durur nitelikteki eylem veya varlıklar tanıtılır. Öyküleme ise zaman akış halindedir ve olaylar bu akış içinde verilir. Buna fotoğraf ve film örneğini verebiliriz: Fotoğrafta zaman, olay ve varlıklar donmuş durumdadır. İşte betimleme bu donmuş durumun sözcüklere dökülmüş şeklidir. Oysa filmde zaman, olay ve varlıklar hareket halindedir, işte öyküleme de belli bir zaman aralığında geçen olayları anlatan film gibidir.

3. Açıklama (Açıklayıcı Anlatım)

Bilgi vermek amacı ile oluşturulan yazılarda kullanılan anlatım tekniğidir. Bu tür yazılarda amaç okuyucuyu bilgilendirmek, ona bir şeyler öğretmek olduğu için sade ve anlaşılır bir dil kullanılır. Açıklayıcı anlatımda yazar, duygularına yer vermez, nesnel bir anlatım hakimdir.

Örnek

» “Yakup Kadri Karaosmanoğlu edebiyatımızın önde gelen sanatçılarından biridir. Roman, hikâye, anı gibi değişik alanlarda eserler vermiş olan sanatçı daha çok romanları ile tanınmaktadır. Romanlarında önceleri kişisel konuları işleyen sanatçı daha sonra toplumsal konulara yönelmiştir. “Kiralık Konak”ta nesiller arası duygu ve düşünce farklılıklarını işleyen sanatçı, “Yaban” romanında Kurtuluş Savaşı yıllarında köy yaşamını, köylü – aydın çatışmasını işlemiştir.” Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi parçada “Yakup Kadri” okuyucuya tanıtılmış, sanatçının eserleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. İşte öğreticiliği esas alan bu tür anlatıma açıklayıcı anlatım denir.

4. Tartışma (Tartışmacı Anlatım)

Yazarın kendi doğrularına okuyucuyu inandırmak, onu kendi gibi düşündürmek için kullandığı anlatım tekniğine **tartışma** denir. Amaç kendi düşüncesini savunmak, varsa yanlış düşünceyi çürütmek olduğundan yazar, düşüncelerini sanki karşısında okuyucu varmış da onunla konuşuyormuş gibi ele alır. Kendi görüşünü ortaya koyar, karşıt görüşün dayanaksız olduğunu örnekleri ile gösterir. Bu yöntemde önce eleştirilecek olan düşünce verilir. Yazar, kendi düşüncesinin doğruluğunu, eleştirdiği düşüncenin ise yanlışlığını savunur.

Örnek

» “Bazı bilim adamları yanlış, anlaşılmaz bir Türkçe ile yazıyorlar. Üstelik bunlar, edebiyatçı olmadıklarını ileri sürerek, hoş görülmelelerini de istiyorlar. Ama bu, mazeret olamaz. Çünkü bizim onlardan istediğimiz; duygu ve düşüncelerini düzgün bir dille yazmalarıdır. Bunun için de sanatçı olmaya gerek yoktur. Her insan ana dilini hatasız kullanacak ölçüde bilmelidir bence.” Görüldüğü gibi yazar yukarıdaki parçada önce, eleştirdiği düşünceyi vermektedir. Dili yanlış kullanan bazı bilim adamlarını eleştirmektedir. Bu konuda hoş görülmeleğini isteyen bilim adamlarını ise haksız bulmaktadır. Yazar, her insanın ana dilini düzgün, yanlışsız kullanması gerektiğini savunmaktadır. Bunun için de bazı bilim adamlarının iddia ettiği gibi sanatçı olmak gerekmediğini doğru görüş olarak okuyucuya aktarmaya çalışmaktadır.

ONU BAŞLIKLARI

1. Tanımlama
2. Karşılaştırma
3. Örneklendirme
4. Tanık Gösterme
5. Sayısal Verilerden Yararlanma
6. Benzetme

Düşünceyi geliştirme yolları, parçada anlatılanları daha anlaşılır hâle getirmek, okuyucuyu etkilemek, onun ilgisini çekmek gibi amaçlarla kullanılır.

Düşünceyi geliştirme yöntemlerinden, dört temel [anlatım biçimi](#)nin (açıklama, tartışma, betimleme, öyküleme) birinin içinde yararlanılabileceği gibi bu yöntemlerden herhangi biri parçanın anlatımında hâkim konumda da olabilir.

1. Tanımlama

Bir kavram veya varlığın ne olduğunun açıklanmasına **tanımlama** denir. Genelde açıklayıcı ve tartışmacı anlatım tekniklerinde tanımlamadan yararlanır. Varlık ya da kavramın okuyucunun zihninde daha belirginleşmesi amaçlanır.

Tanım, **“Bu nedir?”** sorusuna cevap verir.

Örnek

» “Destanlar, tarihten önce ve tarihin başlangıcı sırasında bir milletin geçirdiği maceraları, yetiştirdiği kahramanları; doğa, evren ve toplum olayları hakkında düşündüklerini ve bunlar karşısında aldığı vaziyetleri anlatan din ve kahramanlık hikâyeleridir.”

Parçada açıklayıcı anlatım tekniği kullanılarak destanlar hakkında bilgi verilmiştir. Ancak bu yapılırken ilk cümlede “Destan nedir?” sorusuna cevap olacak şekilde tanımlamadan yararlanılmıştır.

2. Karşılaştırma

Birden fazla varlık ya da kavram arasındaki benzerlik veya farklılıkları ortaya koymak için kullanılan anlatım yoluna **karşılaştırma** denir. Daha çok tartışmacı ve açıklayıcı anlatım içinde kullanılan bu yöntemde, varlıkların farklı ya da ortak yönleri ele alınır.

Örnek

» “Konuşma ile yazma farklıdır. Konuşma geçicidir, yazma kalıcı. Konuşma anlıktır, yazma sonsuz. Yazıya geçirilen her şey olduğu gibi

korunur. Konuşma ise saman alevi gibi söylendiği anda yitip gider.” Bu parçada “konuşma” ile “yazma” karşılaştırılmış, yazmanın konuşmadan üstün olduğu belirtilmiştir.

3. Örneklendirme

Bir düşüncenin somut hâle getirilerek daha anlaşılır kılınması için anlatılan konuyla ilgili örnekler verilmesine örneklendirme denir. Düşüncenin anlaşılır ve akılda kalıcı olması amaçlanır. Bazen önce bir örnek verilerek veya fıkra anlatılarak konuya giriş yapılır. Bunlardan hareketle de bir yargıya varılır.

Örnek

» “Bir yerde sabit civata gibi dönüp duranların ne kendilerine faydaları vardır, ne çevredekilere. Oysa dünyaya bakalım; her şey değişir, durmadan yol alır. Su, buhar olur, yağmura dönüşür; tohum, baş verir, çiçeğe durur; civciv, pek cılız doğar, kocaman bir horoz olur. Dünyada hiçbir şey durmaz. Bu doğanın bir parçası olan insan neden dursun?” Bu parçada insanın yerinde durmaması gerektiği görüşünü yazar, doğadan hareketle örneklendirmiştir. Önce görüşünü söylemiş, daha sonra bu görüşünü örneklendirmiştir: Doğada her şey hareket hâlinde ve değişim içindedir, insan da buna ayak uydurmalıdır.

4. Tanık Gösterme

Yazarın, savunduğu düşüncenin doğruluğuna okuyucuyu inandırabilmek için tanınan ve görüşlerine itibar edilen kişilerin sözlerinden alıntı yapılmasına tanık gösterme denir. Kişinin sadece ismini yazıda kullanmak, tanık gösterme için yeterli değildir. Bu, örneklendirme olur. Tanık göstermede önemli olan, kişinin sözünü destekleyici olarak kullanmaktır. Bu da kişinin düşüncelerinin tırnak içinde aktarılması ile olur.

Önce yazar kendi görüşünü verir. Daha sonra bu görüşü kanıtlamak, inandırıcılığı artırmak için, o alanda tanınmış bir kişiden söz edip, o kişinin sözlerine yer verilir.

Örnek

» “Deneme, büyük savlar içermez. Daha çok duyguya, sezgiye, birikime ve akla dayanır. Denemede yazar kendi birikimini, içinden gelenleri özgürce aktarır. Bu nedenle Nurullah Ataç deneme için: “Deneme benim ülkesidir.” der. Bu görüşe katılmamak elde değildir.”
Bu parçada yazar, deneme yazı türü ile ilgili görüşlerini aktarmıştır. Görüşlerinin inandırıcı kılmak için bu alanda söz sahibi olan ünlü denemeci Nurullah Ataç’tan alıntı yapmış, onun sözlerini aktarmıştır.

5. Sayısal Verilerden Yararlanma

Düşüncenin kanıtlanabilmesi için istatistiksel bilgilerden, anketlerden ya da grafiklerden yararlanılmasıdır.

Örnek

» Ormanlar, dünyamızın akciğerleri gibidir. Ağaç ve ormanın insan hayatına doğrudan ve dolaylı o kadar çok faydası vardır ki... Aklıma gelen birkaçını sıralayayım isterseniz. O zaman ne demek istediğimi daha iyi anlamış olursunuz. Tabiatın harika, sessiz süpürgeleri ormanlar yaratılmasaydı yaşadığımız dünya tozdan geçilmeyecekti. **1000** m² ladin ormanı yılda **32** ton, kayın ormanı **68**ton ve çam ormanı ise **30-40** ton tozu hüp diye emebilir ve havadaki zehirli gazları da filtre eder.”

6. Benzetme

Bir kavramı ya da varlığı başka bir kavram ya da varlığın özellikleriyle anlatmaya **benzetme** denir.

Örnek

» “Birikimsiz yazarlık saman alevi gibidir. Saman alevi çabucak tutuşup yine çabucak söner. Yazmak için yeterli donanıma sahip olmayan

birikimsiz yazarlar da parlamış olsalar bile elbet bir gün saman alevi gibi sönüp giderler.”

Parçada, birikimden yoksun yazarlar saman alevine benzetilmiştir. Bunların kalıcı olamayacağı, bu benzetmeden yararlanılarak vurgulanmıştır.

Anlatımın Özellikleri

Yazar tarafından parçanın anlatımında kullanılabilen veya yazının taşıdığı ya da taşıması gereken nitelikleri ifade etmeye yarayan bazı kavramlar vardır.

1. Özgünlük

Anlatımda başkasına benzememe, kendine has olmaktır. Yazıda taklitçilikten kaçınma; farklı, yeni, alışılmışın dışında olmaktır.

2. Açıklık / Duruluk

Anlatımdan okuyucunun çıkardığı anlam ile yazarın vermek istediği mesajın aynı olmasıdır. Anlatılmak istenenin kolayca anlaşılması demektir. Anlatımda anlaşılması zor ifadelerden kaçınılmasıdır. Söylenecek sözü sembollere sığınmadan anlatma demektir.

3. Doğallık

Anlatımın yapmacıksız, günlük yaşantıda olduğu gibi, sanat yapmadan, süs ve özentiden uzak yapılmasıdır.

4. Akıcılık

Yazının kolay okunabilmesi ve rahatsız eden kelimelerin kullanılmamasını ifade eder. Düşünceler kolay anlaşılabilir bir biçimde sıralanabilmelidir. Ses sanatları akıcılığın vazgeçilmeyen unsurlarından biridir.

5. Yoğunluk

Birçok anlamı bir arada vermektir. Anlam içinde anlam bulunacak

şekilde bir anlatımı tercih etmektir.

6. Özlülük

Anlatımda az sözle çok anlam ifade edebilmektir. Sözü uzatmadan, kısa tutarak mesajı en öz şekilde vermektir.

7. Tutarlılık

Anlatımda birbiriyle çelişen düşünceler ileri sürmeme, sık sık düşünce değiştirmemektir.

8. Sürükleyicilik

Okuyucunun ilgisini canlı tutmak, okuyucuyu esere bağlamaktır.

9. Kalıcılık

Geçmiş dönemde ortaya konan bir yapıtın gelecekte de ilgi görmesi, geçerliliğini korumasıdır.

10. Ulusallık / Yerellik

Sadece bir ulusun kültürel özelliklerini taşımaktır.

11. Evrensellik

Bir sanat yapıtının dünyadaki tüm insanlara hitap eden bir özellik taşımasıdır.

12. Çağdaşlık

Çağının gerisinde kalmamak, çağına uygun özellikler taşımaktır.

13. İçtenlik

Anlatımın yürekten, candan, samimi olmasıdır.

Anlatıcı Türleri

Olay anlatımına dayalı metinlerde olayları, kişileri, mekânı okurlara anlatan kişiye **anlatıcı** denir. Metinlerde anlatım iki tür anlatıcı aracılığıyla yapılır:

1. Birinci Kişi Ağızıyla Anlatım

Birinci kişi ağızıyla anlatımlarda yazar, kendi başından geçen veya içinde bulunduğu bir olayı anlatır. Bu tür anlatımlarda çoğu zaman

birinci tekil şahıs (ben) veya birinci çoğul şahıs (biz) ekleri kullanır.

Örnek

» Kimse farkına varmadan evden çıktım. Doğruca alet edevatın bulunduğu depoya gittim. Duvara yaslı duran kazmayı kaldırıp ağırlığına baktım. İmkânı yok, bunu götüremezdim. Çok ağırdı. Küçük keser de aynı görevi görürdü. Aradığım keseri buldum. Depodan çıktım...

2. Üçüncü Kişi Ağızıyla Anlatım

Üçüncü kişi ağızıyla anlatımlarda yazar, genellikle duyduğu veya gördüğü şeyleri anlatır. Bu tür anlatımlarda çoğu zaman üçüncü tekil şahıs (o) veya üçüncü çoğul şahıs (onlar) ekleri kullanır.

Örnek

» Yazdan kalma bir gündü. Güneş, insanın içini ısıtıyordu. Cemil, sahilde oturmuş, dalgaların sesini dinlerken üstünden hızla geçen martıların çığlığı andıran sesiyle irkildi. Yerinden doğrulup izlemeye koyuldu. Martılar deniz üzerinde iyice süzöldükten sonra suya ani dalışlar yapıyor, küçük balıklar ustaca avlıyordu...

4. Kısaltmaların Yazımı
5. Bazı Kelime ve Eklerin Yazımı
 1. "de/da" Bağlacının Yazımı
 2. "ki" Bağlacının Yazımı
 3. "mi" Soru Ekinin Yazımı
 4. "ne ... ne ..." Bağlacının Yazımı
 5. Pekiştirmelerin Yazımı
 6. İkillemelerin Yazımı
6. Yazımı Karıştırılan Sözcükler

Yazım kuralları, bir dili kullanırken yazıda ve söyleyişte kişiden kişiye farklı anlamlar oluşmaması için belirlenen ve herkes tarafından benimsenen kurallardır.

Dilimizi güzel kullanmak, söylemek istediklerimizi iyi anlatabilmek için yazım (imlâ) kurallarını bilmemiz gerekmektedir. Bu, bize sadece sınavlarda değil, günlük hayatta da kolaylık sağlayacaktır. Çünkü ömrümüz yazılarla iç içe geçmektedir.

1. Büyük Harflerin Kullanıldığı Yerler

» Cümleler büyük harfle başlar.

Örnek

» **E**lindeki kitabı bize tanıttı.

» **K**apıyı altmış yaşlarında bir teyze açtı.

» Cümle içinde başkasından aktarılan ve tırnak içine alınan cümleler büyük harfle başlar.

Örnek

» Babam kardeşime seslendi: "**A**yşe, gelirken bıçakla çatal da getir!

» Sabri Bey: "**S**abah erkenden yola çıkalım." dedi.

» İki noktadan sonra gelen cümleler büyük harfle başlar. Ancak iki noktadan sonra cümle niteliğinde olmayan örnekler sıralandığında bu

KONU BAŞLIKLARI

1. Büyük Harflerin Kullanıldığı Yerler
2. Sayıların Yazımı
3. Birleşik Kelimelerin Yazımı
 1. Bitişik Yazılan Birleşik Kelimeler
 2. Ayrı Yazılan Birleşik Kelimeler

örnekler büyük harfle başlamaz.

Örnek

- » Size tavsiyem şu: **H**er zaman düzenli çalışın.
- Bu örnekte iki noktadan sonra gelen kısım, bir cümle olduğu için büyük harfle başlamıştır.
- » Rafta ne yok ki: konserve, şekerler, kutular...
- Bu örnekte ise iki noktadan sonra gelen kısım, cümle niteliği taşımadığı için küçük harfle başlamıştır.
- » Dizeler genellikle büyük harfle başlar.

Örnek

- » **V**urulup tertemiz alından, uzanmış yatıyor.
Bir hilâl uğruna, ya Râb, ne güneşler batıyor!
- » Özel adlar büyük harfle başlar.
- » Kişi adları ve soyadları büyük harfle başlar.

Örnek

- » Ömer Seyfettin, Nazım Hikmet, Necip Fazıl Kısakürek...
- » Bu şiir **Mehmet Akif Ersoy**'a aittir.
- » Takma adlar da büyük harfle başlar.

Örnek

- » Avni (Fatih Sultan Mehmet), Demirtaş (Ziya Gökalp)
- » Kişi adlarından önce ve sonra gelen saygı sözleri, unvanlar, lakaplar, meslek ve rütbe adları büyük harfle başlar.

Örnek

- » Kadı Mehmet Efendi, Avukat Mustafa, Zeynep Hanım...
- » Dün gece **Yüzbaşı** Hakan, bölüğüne tatbikat yaptırdı.
- » Hayvanlara verilen özel adlar büyük harfle başlar.

Örnek

- » Gofret, Çomar, Zeytin, Karabaş, Sarıkız...
- » Yabancı birinin kendisine yaklaştığını gören **Çakır** havlamaya başladı.
- » Akrabalık bildiren sözcükler büyük harfle başlamaz.

Örnek

- » Burcu abla, Nesrin teyze, Nilgün hala...
- » **Osman dayım** bugün bize gelecekmiş.
- » Akrabalık bildiren sözcükler başa geldiğinde veya lakap yerine kullanıldığında büyük harfle başlar.

Örnek

- » Nene Hatun, Müslüm Baba, Susuz Dede...
- » Bugün **Susuz Dede**'yi ziyarete gittik.
- » Hitap kelimeleri büyük harfle başlar.

Örnek

- » Sevgili Öğrenciler, Değerli Kardeşim...
- » Saygı bildiren sözlerden sonra gelen ve makam, mevki, unvan bildiren kelimeler büyük harfle başlar.

Örnek

- » Sayın Bakan, Değerli Öğretmenim...
- » Cümle içinde özel adın yerine kullanılan makam veya unvan sözleri büyük harfle başlar.

Örnek

- » Uzak Doğu'dan gelen heyeti **Vali**, makamında kabul etti.
- » Millet, boy, oymak adları büyük harfle başlar.

Örnek

- » Türk, Alman, İngiliz, Özbek...
- » Beni **Türk** hekimlerine emanet ediniz. (M.Kemal Atatürk)

- » Dil ve Lehçe adları büyük harfle başlar.

Örnek

- » Türkçe, Almanca, İngilizce...
- » Her cumartesi **İngilizce** kursuna gidiyorum.
- » Devlet adları büyük harfle başlar.

Örnek

» Türkiye Cumhuriyeti, Azerbaycan, Amerika Birleşik Devletleri, Suudi Arabistan...

» Bu yıl ülkemize en çok turist **Almanya**'dan gelmiş.

» Din ve mezhep adları ile bunların mensuplarını bildiren sözcükler büyük harfle başlar.

Örnek

» Müslümanlık, Müslüman; Hristiyanlık, Hristiyan; Musevilik, Musevi; Budizm, Budist; Hanefilik, Hanefi...

» Ünlü bir manken, evlendikten sonra din değiştirerek **Hristiyan** oldu.

» Din ve mitoloji ile ilgili özel adlar büyük harfle başlar.

Örnek

» Tanrı, Allah, İlah, Cebrail, Zeus, Kibele...

» İslam'a göre peygamberlere vahiy getirmek, **Allah**'ın emir ve yasaklarını bildirmekle vazîfeli melek **Cebrail**'dir.

NOT: "Tanrı, Allah, İlah" sözleri özel ad olarak kullanılmadıklarında küçük harfle başlar.

Örnek

» Eski Yunan tanrıları, müzik dünyasının ilahı.

» Gezegen ve yıldız adları büyük harfle başlar.

Örnek

» Mars, Dünya, Güneş, Halley...

» **Güneş**'in **Dünya**'ya uzaklığı 152.600.000 km'dir.

NOT: Dünya, güneş, ay sözcükleri gezegen anlamı dışında kullanıldığında küçük harfle başlar.

Örnek

» Güneş doğmaz oldu **dünyama**.

» Yer adları (kita, bölge, il, ilçe, köy, semt vb.) büyük harfle başlar.

Örnek

» Asya, İç Anadolu, Konya, Bahçelievler...

» **Avrupa** kıtası bir yarımada şeklindedir.

NOT: Yer-yön bildiren (doğu ,batı,güney,kuzey,orta...) sözcükler, tek başına ya da özel isimden sonra kullanıldıklarında **küçük harfle**, özel isimden önce kullanıldıklarında **büyük harfle** başlar.

Örnek

» Siz **Doğu** Anadolu'yu gördünüz mü?

» Anadolu'nun **doğusuna** yılın ilk karı düştü.

NOT: Mahalle, meydan, bulvar, cadde, sokak adlarında geçen "mahalle, meydan, bulvar, cadde, sokak" kelimeleri büyük harfle başlar.

Örnek

» Atatürk Bulvarı, Cumhuriyet Mahallesi, Kazım Karabekir Caddesi...

NOT: Özel ada dâhil olmayıp tamlama kuran şehir, il, ilçe, belde, köy vb. sözler küçük harfle başlar.

Örnek

» Konya ili, Etimesgut ilçesi, Uzungöl beldesi, Darıca köyü...

» Yer adlarında ilk addan sonra gelen deniz, nehir, göl, dağ, boğaz vb. tür bildiren ikinci adlar büyük harfle başlar.

Örnek

» Ağrı Dağı, Çoruh Nehri, İstanbul Boğazı, Süveyş Kanalı, Avrupa Yakası, Van Gölü...

» "Saray, köşk, han, kale, köprü, kule, anıt vb." yapı adlarının bütün kelimeleri büyük harfle başlar.

Örnek

» İshakpaşa Sarayı, Çankaya Köşkü, Horozlu Han, Ankara Kalesi, Galata Köprüsü, Beyazıt Kulesi, Zafer Abidesi...

» **Galata Köprüsü** bir hafta boyunca trafiğe kapatılmış.

» Yer bildiren özel isimlerde kısaltmalı söyleyiş söz konusu olduğunda, yer adının ilk harfi büyük yazılır.

Örnek

» Hisar'dan, Boğaz'dan, Köşk'e...

» **Boğaz**'ı seyretmenin keyfi bir başkadır.

» Kurum, kuruluş ve kurul adlarının her sözcüğü büyük harfle başlar.

Örnek

» Türkiye Büyük Millet Meclisi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Devlet Malzeme Ofisi, Millî Kütüphane, Çocuk Esirgeme Kurumu, Atatürk Orman Çiftliği, Çankaya Lisesi, Mavi Köşe Bakkaliesi, Yeşilay Derneği, Emek İnşaat, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü...

» Yapılan ihaleyi **Yeşil İnşaat** kazandı.

» Kanun, tüzük, yönetmelik, yönerge, genelge adlarının her kelimesi büyük harfle başlar.

Örnek

» Medeni Kanun, Türk Bayrağı Tüzüğü, Telif Hakkı Yayın ve Satış Yönetmeliği...

» Kitap, dergi, gazete ve sanat eserlerinin (tablo, heykel, beste vb.) her sözcüğü büyük harfle başlar.

Örnek

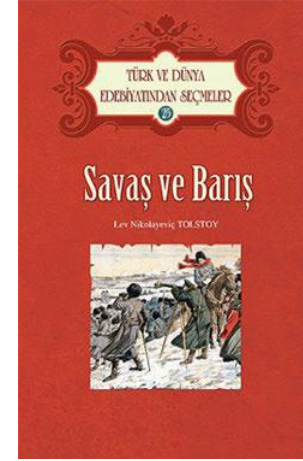
» Nutuk, Safahat, Kendi Gök Kubbemiz, Sinekli Bakkal, Varlık, Resmî Gazete, Hürriyet, Milliyet, Zaman, Kaplumbağa Terbiyecisi, Leyla ile Mecnun, Saraydan Kız Kaçırma, Onuncu Yıl Marşı...

» Törende **Onuncu Yıl Marşı** da okundu.

NOT: Özel ada dâhil olmayan "gazete, dergi, tablo vb." sözcükler büyük harfle başlamaz.

Örnek

» Milliyet gazetesi, Türk Dili dergisi, Halı Dokuyan Kızlar tablosu

NOT: Kitap, makale, tiyatro eseri, kurum adı vb. özel adlarda yer alan kelimelerin ilk harfleri büyük yazıldığında "ve, ile, ya, veya, yahut, ki, da, de" sözleriyle "mı, mi, mu, mü" soru eki küçük harfle yazılır. Özel adın tamamı büyük yazıldığıdaysa bu sözler ve ekler büyük harfle yazılır.

Örnek

» Mai ve Siyah, Suç ve Ceza, Leyla ile Mecnun, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı...

» TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI, SAVAŞ VE BARIŞ...

» Tarihî olay, çağ ve dönem adları büyük harfle başlar.

Örnek

» İlk Çağ, Yükselme Devri, Millî Edebiyat Dönemi...

» Ulusal, resmî ve dinî bayramlarla anma ve kutlama günlerinin adları büyük harfle başlar.

Örnek

» Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı, Ramazan Bayramı, Nevruz Bayramı, Miraç

Kandili, Anneler Günü, 14 Mart Tıp Bayramı, Hıdırellez...

» Kurultay, bilgi şöleni, çalıştay, açık oturum vb. toplantıların adlarında her kelimenin ilk harfi büyük yazılır.

Örnek

» Uluslararası Türk Dili Kurultayı, Kitle İletişim Araçlarında Türkçenin Kullanımı Bilgi Şöleni...

» Özel adlardan türetilen bütün kelimeler büyük harfle başlar.

Örnek

» Türklük, Türkçe, İstanbullu, Avrupalılaşmak...

» Gezi boyunca **Erzurumlu** bir arkadaşımız bize eşlik etti.

NOT: Özel ad kendi anlamı dışında yeni bir anlam kazanmışsa büyük harfle başlamaz.

Örnek

» hicaz (Türk müziğinde bir makam), donkişotluk (gereği yokken kahra-manlık göstermeye kalkışma)...

NOT: Para birimleri büyük harfle başlamaz.

Örnek

» avro, dinar, dolar, lira, kuruş, liret...

NOT: Özel adlar yerine kullanılan "o" zamiri cümle içinde büyük harfle yazılmaz.

Örnek

» Arkadaşım ile konuşurken birden o geldi.

» Belirli bir tarih bildiren ay ve gün adları büyük harfle başlar.

Örnek

» 29 Mayıs 1453 Salı günü, 29 Ekim 1923, 28 Aralık...

» SBS **8 Haziran**'da yapılacakmış.

NOT: Belirli bir tarihi belirtmeyen ay ve gün adları büyük harfle başlamaz.

Örnek

» SBS **haziranda** yapılacakmış.

Yangın çıkışı levhası

» Tabela, levha ve levha niteliğindeki yazılarda geçen kelimeler büyük harfle başlar.

Örnek

» Giriş, Çıkış, Müdür, Vezne, Otobüs Durağı, Şehirler Arası Telefon, 3. Kat, 4. Sınıf, 1. Blok...

» Kitap, bildiri, makale vb.nde ana başlıktaki kelimelerin tamamı, alt başlıktaki kelimelerin ise yalnızca ilk harfleri büyük olarak yazılır.

» Kitap, dergi vb.nde bulunan resim, çizelge, tablo vb.nin altında yer alan açıklayıcı yazılar büyük harfle başlar. Açıklayıcı yazı, cümle niteliğinde değilse sonuna nokta konmaz.

2. Sayıların Yazımı

» Sayılar metin içerisinde yazıyla yazılır.

Örnek

» Üç ay sonra İzmir'e gideceğim.

» Bu gelenek **bin** yıldır sürüyor.

» Saat, para tutarı, ölçü, istatistik verilere ilişkin sayılarda rakam kullanılır.

Örnek

» Bugün okula saat 11.00'de gideceğiz.

» Manavdan **5 kg** soğan aldık.

NOT: Saat ve dakikalar metin içinde yazıyla da yazılabilir.

Örnek

» Saat **dokuzu beş** geçe...

» Birden fazla sözcükten oluşan sayılar ayrı yazılır.

Örnek

» üç yüz altmış beş, bin iki yüz elli...

» Bir yıl **üç yüz altmış beş** gündür.

» Para ile ilgili işlemler ve senet, çek vb. ticarî belgelerde geçen sayılar **bitişik yazılır**. Buradaki amaç belgenin üzerinde sonradan değişiklik veya ekleme yapılmasını önlemektir.

Örnek

» 675,53 (altıyüzyetmişbeşTL,otuzbeşKr)

» Dört veya daha çok basamaklı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü gruplara ayrılarak yazılır ve aralarına nokta konur.

Örnek

» 4.567, 328.197, 49.750.812, 4.250.310.500...

» Türkiye'nin nüfusu 2012 yılı sonunda **75.627.384** kişiye ulaştı.

» Dört veya daha çok basamaklı sayıların kolay okunabilmesi amacıyla içinde geçen "bin, milyon, milyar ve trilyon" sözleri harfle yazılabilir.

Örnek

» 1 milyar 500 milyon kişi, 3 bin 255 kalem...

» Türkiye'nin nüfusu 2012 yılı sonunda **75 milyon 627 bin 384** kişiye ulaştı.

» Sayılarda kesirler virgülle ayrılır.

Örnek

» 4,56; 15,2

» Sıra sayıları yazıyla ve rakamla gösterilebilir. Rakamla gösterilmesi durumunda ya rakamdan sonra bir nokta konur ya da rakamdan sonra kesme işareti konularak derece gösteren ek yazılır.

Örnek

» 15., 56., XX.; 15'inci, 56'ncı

NOT: Sıra sayıları ekle gösterildiklerinde rakamdan sonra sadece kesme işareti ve ek yazılır, ayrıca nokta konmaz.

Örnek

» 8.'inci (yanlış) 8'inci (doğru), 2.'nci (yanlış) 2'nci (doğru)

NOT: Üleştirme sayıları rakamla değil yazıyla belirtilir.

Örnek

» 8'er (yanlış) sekizer (doğru), 2'ser (yanlış) ikişer (doğru)

NOT: Romen rakamları tarihî olaylarda, yüzyıllarda, hükümdar adlarında, tarihlerde ayların yazılışında, kitap ve dergi ciltlerinde, kitapların asıl bölümlerinden önceki sayfaların numaralandırılmasında, maddelerin sıralandırılmasında kullanılır.

3. Birleşik Kelimelerin Yazımı

3.1. Bitişik Yazılan Birleşik Kelimeler

» Ses düşmesine uğrayan bileşik sözcükler bitişik yazılır.

Örnek

» cumartesi (cuma ertesi), nasıl (ne asıl), niçin (ne için), kaynana (kayın ana), birbiri (biri biri)...

» "Et-" ve "ol-" yardımcı eylemleriyle birleşirken ses düşmesine veya ses türemesine uğrayan bileşik sözcükler bitişik yazılır.

Örnek

» kaybolmak (kayıp olmak), hissetmek (his etmek), emretmek (emir etmek), halletmek (hal etmek)...

» Bütün gün kendinden **bahsetti**.

» Sözcüklerden her ikisi veya ikincisi, birleşme sırasında benzetme yoluyla anlam değişmesine uğradığında bu tür birleşik sözcükler bitişik yazılır.

Örnek

» altınbaş (kavun), çakırkanat (ördek), karagöz (balık), yalıçapkını (kuş), kedigözü (lamba), aslanağzı (çiçek), kargaburnu (alet), tavukgöğsü (tatlı), narçiçeği (renk), camgöbeği (renk), alinazik (yemek), kavuniçi(renk)...

» Üzerine **narçiçeği** bir gömlek giymişti.

» "-a, -e, -ı, -i, -u, -ü" zarf-fiil ekleriyle "bilmek, vermek, kalmak, durmak, gelmek, görmek, yazmak" eylemleriyle yapılan fiiller bitişik yazılır.

Örnek

» yapabilmek, uyuyakalmak, gelivermek, düşmeyegör, alabildiğine, gidedurmak, düşeyazmak, süregelmek...

» Senin için bütün zorluklara **katlanabilirim**.

» İkinci kelimesi "-an / -en, -r / -ar / -er / -ır / -ir, -maz / -mez, -mış / -miş" sıfat-fiil eklerini alarak kalıplaşan birleşik sözcükler bitişik yazılır.

Örnek

» ağaçkakan, dalgakıran, gökdelen, hacıyatmaz, çokbilmiş, yurtsever, külyutmaz, hayirsever...

» Boğazın kıyısına yapılan **gökdelenler**, Boğaz'ın silüetini bozuyor.

» Bir veya iki ögesi çekimli fiil olan birleşik kelimeler bitişik yazılır.

Örnek

» külbastı, şipsevdi, biçerdöver, çıtkırıldım, imambayıldı, dedikodu, yanardöner...

» Hasat mevsimi gelince **biçerdöverler** çalışmaya başlar.

» Bir veya iki ögesi emir kipiyle kurulan kalıplaşmış birleşik kelimeler bitişik yazılır.

Örnek

» alaşağı, ateşkes, yapboz, rastgele, çekyat, kapkaç, sıkboğaz...

» İri yarı adamı bir hamleyle **alaşağı** etti.

» İki veya daha çok sözcükten oluşmuş Türkçe yer adları bitişik yazılır.

Örnek

» Çanakkale, Pınarbaşı, Kabataş...

» Şehir, kent, köy, mahalle, dağ, tepe, deniz, göl, ırmak, su vb. sözcüklerle kurulmuş sıfat tamlaması ve belirtisiz ad tamlaması kalıbındaki yer adları bitişik yazılır.

Örnek

» Akşehir, Eskişehir, Taşlıçay, Elmadağ, Batıkent, Akdeniz, Yeşilirmak...

» Kişi adları ve unvanlarından oluşmuş mahalle, meydan, köy vb. yer ve kuruluş adlarında ise gelenekleşmiş olarak bitişik yazılır.

Örnek

» Kemalpaşa, Bayrampaşa...

» Ara yönleri belirten sözcükler bitişik yazılır.

Örnek

» kuzeybatı, güneydoğu...

» Somut olarak yer bildirmeyen "alt, üst, üzeri" sözlerinin sona getirilmesiyle oluşan birleşik sözcükler bitişik yazılır.

Örnek

» ayakaltı, bilinçaltı, gözaltı, akşamüzeri, suçüstü...

» Hırsız, **akşamüstü suçüstü** yakalanarak **gözaltına** alındı.

» Dilimizde her iki ögesi de asıl anlamını koruduğu hâlde yaygın bir biçimde gelenekleşmiş olarak bitişik yazılan sözcükler de vardır.

Örnek

» **Baş sözcüğüyle oluşturulan sıfat tamlamaları:** başbakan, başkomutan, başöğretmen, başyazar

» **Bir topluluğun yöneticisi anlamındaki "başı" sözüyle oluşturulan belirtisiz isim tamlamaları:** aşçıbaşı, binbaşı

» **"oğlu, kızı" sözleri:** eloğlu, çapanoğlu, elkızı

» **Ağa, bey, efendi, hanım, nine vb. sözlerle kurulan birleşik kelimeler:** ağabey, hanımefendi

» "Biraz, birkaç, birkaçı, birtakım, birçok, birçoğu, hiçbir, hiçbirisi, herhangi" **belirsizlik sıfatları ve zamirleri de gelenekleşmiş olarak bitişik yazılır.**

» Ev sözcüğüyle kurulan bileşik sözcükler bitişik yazılır.

Örnek

» aşevi, bakımevi, doğumevi, gözlemevi, orduevi, huzurevi, öğretmenevi...

“Eczahane” sözcüğü yaygın kullanım

sebebiyle “eczane” biçiminde yazılır.

» Hane, name, zade kelimeleriyle oluşturulan birleşik kelimeler bitişik yazılır.

Örnek

» dersane, beyanname, haramzade...

NOT: “Eczahane, hastahane, pastahane, postahane” sözleri kullarımdaki yaygınlık dolayısıyla “eczane, hastane, pastane, postane” biçiminde yazılmaktadır.

3.2. Ayrı Yazılan Birleşik Kelimeler

» “Etmek, edilmek, eylemek, olmak, olunmak” yardımcı fiilleriyle kurulan birleşik fiiller, ilk kelimesinde herhangi bir ses düşmesi veya türemesine uğramazsa ayrı yazılır.

Örnek

» alt etmek, arz etmek, azat etmek, dans etmek, kul olmak, not etmek, terk etmek, var olmak, yok etmek, yok olmak...

» Birleşme sırasında kelimelerinden hiçbiri veya ikinci kelimesi anlam değişikliğine uğramayan birleşik kelimeler ayrı yazılır.

Örnek

» **Hayvan türlerinden birinin adıyla kurulanlar:** köpek balığı, uğur böceği, bal arısı, Ankara keçisi, yaban ördeği

» **Bitki türlerinden birinin adıyla kurulanlar:** çörek otu, lavanta

çiçeği, kuş üzümü, yer elması, mantar ağacı

» **Nesne, eşya ve alet adlarından biriyle kurulan birleşik**

kelimeler: lüle taşı, Oltu taşı, duvar saati, el sabunu, İngiliz anahtarı, toplu iğne, alt geçit

» **Durum, olgu ve olay bildiren sözlerden biriyle kurulan birleşik**

kelimeler: açık öğretim, Ay tutulması, iş birliği

» **Yiyecek, içecek adlarından biriyle kurulan birleşik**

kelimeler: tulum peyniri, İzmir köftesi, çiğ köfte, kuru yemiş

» **Zamanla ilgili birleşik kelimeler:** bağ bozumu, gece yarısı, gün ortası, hafta başı, hafta sonu

» **Bilim ve bilgi sözleriyle kurulan birleşik kelimeler:** dil bilgisi, gök bilimi

» “-r / -ar / -er, -maz / -mez ve -an / -en” sıfat-fiil ekleriyle kurulan sıfat tamlaması yapısındaki birleşik kelimeler ayrı yazılır.

Örnek

» bakar kör, çalar saat, döner sermaye, güler yüz, koşar adım, yazar kasa, çıkamaz sokak, görünmez kaza, tükenmez kalem, uçan daire...

» “Renk” sözü veya renklerden birinin adıyla kurulmuş isim tamlaması yapısındaki renk adları ayrı yazılır.

Örnek

» gümüş rengi, portakal rengi, ateş kırmızısı, boncuk mavisi, limon sarısı...

» Ağır, ağır çıkacaksın bu merdivenlerden,

Eteklerinde **güneş rengi** bir yığın yaprak,

Ve bir zaman bakacaksın semâya ağlayarak... (Ahmet Haşım)

» Rengin tonunu belirtmek üzere renkten önce kullanılan sıfatlar ayrı yazılır.

Örnek

» açık mavi, açık yeşil, kirli sarı, koyu mavi, koyu yeşil...
» Yer adlarında kullanılan "batı, doğu, güney, kuzey, güneybatı, güneydoğu, kuzeybatı, kuzeydoğu, aşağı, yukarı, orta, iç, yakın, uzak" kelimeleri ayrı yazılır.

Örnek

» Batı Trakya, Doğu Anadolu, Güney Kutbu, Kuzey Amerika, Güneydoğu Anadolu, Aşağı Ayrancı, Orta Asya, İç Anadolu, Yakın Doğu, Uzak Doğu...
» Türklerin ana yurdu **Orta Asya**'dır.
» Kişi adlarından oluşmuş "mahalle, bulvar, cadde, sokak, ilçe, köy vb." yer ve kuruluş adlarında, sondaki unvanlar hariç şahıs adları ayrı yazılır.

Örnek

» Yunus Emre Mahallesi, Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, Nene Hatun Caddesi, Fevzi Çakmak Sokağı, Koca Mustafapaşa, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Sütçü İmam Üniversitesi...
» "Dış, iç, sıra" sözleriyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır.

Örnek

» çağ dışı, sıra dışı, yasa dışı, ceviz içi, hafta içi, yurt içi, akli sıra, ardi sıra, peşi sıra, yanı sıra...
» "Alt, üst, ana, ön, art, arka, yan, karşı, iç, dış, orta, büyük, küçük, sağ, sol, peşin, bir, iki, tek, çok, çift" sözlerinin başa getirilmesiyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır.

Örnek

» alt yazı, üst kat, ana bilim dalı, ön söz, ön yargı, art niyet, arka plan, yan etki, karşı görüş, iç savaş, dış hat, orta oyunu, sağ açık, sağ bek, peşin hüküm, bir hücreli, iki anlamlı, tek eşli...

» İyi dilek, karşılama ve uğurlama sözleri ayrı yazılır.

Örnek

» hoşça kal, sağ ol, hoş geldin, güle güle, Allah'a ısmarladık, hoş bulduk...

NOT: "Günaydın, başsağlığı" sözleri istisnadır.

4. Kısaltmaların Yazımı

» Özel isimlerin kısaltması büyük harfle başlar ve sonuna nokta konur.

Örnek

» Alb. (albay), Prof. (profesör), Cad. (cadde)...

NOT: Noktalı kısaltmalara ek getirilecekse kelimenin okunuşu esas alınır. Ek, noktanın yanına yazılır.

Örnek

» Alb.dan, Prof.ün, yy.ın...

» Birkaç sözcükten oluşan kurum, kuruluş adları, her sözcüğünün ilk harfi alınarak kısaltılır ve her harf büyük yazılır. Ayrıca bu kısaltmalar arasına nokta konmaz.

Örnek

» TRT, PTT, DSİ, TEK (doğru)

T.R.T., P.T.T., D.S.İ., T.E.K. (yanlış)

» Birkaç sözcükten oluşan kurum ve kuruluş adlarının kısaltmaları, kullanılan harflere göre okunur. Kısaltmaya ek getirildiğinde ek, kısaltmanın okunuşuna göre, kesme işareti ile ayrılarak yazılır.

Örnek

» TDK -Te De Ke şeklinde okunur.-

"TDK'da çalışıyorum." ifadesi **yanlıştır**.

"TDK'de çalışıyorum." ifadesi **doğrudur**.

» Bazı kısaltmalar küçük harfle yazılır ve kendilerinden sonra nokta konmaz.

Örnek

» m (metre), l (litre), g (gram)...

» Küçük harflerle yapılan kısaltmalara getirilen eklerde sözcüğün

okunuşu; büyük harflerle yapılan kısaltmalara getirilen eklerde kısaltmanın son harfinin okunuşu esas alınır.

Örnek

- » TRT'dan (yanlış) TRT'den (doğru)
- THY'dan (yanlış) THY'den (doğru)
- kg'den (yanlış) kg'dan (doğru)

5. Bazı Kelime ve Eklerin Yazımı

Bağlaç olan

“da, de” ayrı yazılır ve cümleden çıkarıldığında cümlede bozulma olmaz.

5.1. “de / da” Bağlacının Yazımı

- » Bağlaç olan “da, de” ayrı yazılır. Kendisinden önceki sözcüğün son ünlüsüne bağlı olarak ünlü uyumlarına uyar. Cümleden çıkarıldığında cümlelerin anlamında bozulma olmaz.

Örnek

- » Durumu ona **da** bildirdi.
- » Kardeşi **de** gelecekmiş.
- » “Ya” sözüyle birlikte kullanılan da mutlaka ayrı yazılır.

Örnek

- » O **ya da** sen, biriniz benimle gelin.

NOT: Ayrı yazılan “da, de” hiçbir zaman “ta, te” biçiminde yazılmaz. “Da, de” bağlacını kendisinden önceki sözcükten

kesme ile ayırmak da yanlıştır.

Örnek

- » **Ayrılısak ta** beraberiz bundan sonra. (yanlış) – **Ayrılısak da** beraberiz bundan sonra. (doğru)
- » **Orhan'da** geldi. (yanlış) – **Orhan da** geldi. (doğru)

NOT: “Da, de” bağlacının bulunma durum eki olan “-da, -de, -ta, -te” ile hiçbir ilgisi yoktur. Bulunma durum eki getirildiği sözcüğe bitişik yazılır. Cümleden çıkarıldığında cümlelerin anlamında bozulma olur.

Örnek

- » Eşyaları arabada unutmuş.
- » Timsahlar, karada ve suda yaşar.

Örnek Soru

Çözüm

- Seni hastalığım da sağlığım da yanımda görmeliyim.
- Güneşin doğduğunda battığında senle izlemeliyim.
- Yanabilir saltanatlar, olsun yeniden yaparız,
- Biz de bu sevda sürdükçe ölsekte yan yanayız.

Yukarıda Mustafa Ceceli'nin seslendirdiği “Hastalıkta Sağlıkta” isimli parçadan bir dörtlük verilmiştir. Bu dörtlükte kaç tane yazım yanlışı vardır?

- A) 2 B) 3 C) 4 D) 5

5.2. “ki” Bağlacının Yazımı

- » Bağlaç olan “ki” ayrı yazılır. Cümleden çıkarıldığında cümlede bozulma olmaz.

Örnek

- » Böyle de olmaz **ki!**
- » Erken çıkılışım **ki** yemeğe yetişelim.

NOT: “Ki” bağlacı birkaç örnekte kalıplaşmış olduğu için bitişik yazılır.

Bunları SOMBaHÇeMİ olarak kodlayabiliriz:

**Sanki – Oysaki – Mademki – Belki –a– Halbuki – Çünkü –e–
Meğerki – İllaki**

5.3. “mi” Soru Ekinin Yazımı

» Soru eki olan “mi” ayrı yazılır ve kendisinden önceki sözcüğün son ünlüsüne bağlı olarak ünlü uyumlarına uyar.

Örnek

- » Bana da pasta kaldı **mi**?
- » Arkadaşlığımız bitti **mi**?
- » Soru ekinden sonra gelen ekler, bu ekle bitişik olarak yazılır.

Örnek

- » Bugün sinemaya gidebilir **miyim**?
- » Bana yardım eder **misin**?
- » Bu ek sorudan başka görevlerde kullanıldığında da ayrı yazılır.

Örnek

- » İlginç **mi** ilginç bir kitap.
- » Gece oldu **mu** eve girerim.

5.4. “ne... ne...” Bağlacının Yazımı

» Bu bağlacın kullanıldığı cümlelerin yüklemi olumlu olmalıdır.

Örnek

- » **Ne** Almanya’da **ne** Fransa’da aradığı ilacı **bulamadı**. (yanlış)
- » **Ne** Almanya’da **ne** Fransa’da aradığı ilacı **bulabildi**. (doğru)

5.5. Pekiştirmelerin Yazımı

» İlk hecenin sonuna “m,p,r,s” seslerinden birinin getirilmesiyle yapılan pekiştirmeler daima bitişik yazılır.

Örnek

- » masmavi, tertemiz, apaçık, yemyeşil...
- » Kimi kurlsız pekiştirmeler de bitişik yazılır.

Örnek

» paramparça, güpegündüz, sırlısklam...

» Sözcüğün ilk hecesinden özel olarak oluşturulan ikileme biçimindeki pekiştirmeler ayrı yazılır.

Örnek

» bas bas bağırarak, ter ter tepinmek, kasım kasım kasılmak...

5.6. İkilemelerin Yazımı

» İkilemeler ayrı yazılır.

Örnek

- » **Oynaya oynaya** gelin çocuklar.
- » Onunla **baş başa** görüşmelisiniz.
- » İkilemeyi oluşturan sözcüklerin arasına herhangi bir noktalama işareti konulmaz.

Örnek

- » **Aşağı – yukarı** üç senedir çalışıyorum. (yanlış)
- » Olanları bana **tek, tek** anlatmalısın. (yanlış)
- » Sözcüğün ilk sesi yerine “m” sesi getirilerek yapılan ikilemeler daima ayrı yazılır.

Örnek

- » Burada **kitap mitap** yok.
- » Bizde **akıl makıl** kalmadı.

işaretleri denir. Türkçemizde kullandığımız noktalama işaretleri ve noktalama işaretlerinin işlevleriyle kullanım alanları şu şekil

dedir:

Noktalama İşaretleri

Duygu ve düşüncelerimizi daha açık ifade etmek, okumayı ve anlamayı kolaylaştırmak amacıyla kullandığımız işaretlere **noktalama**

1. Nokta (.)

» Cümlelerin sonuna konur.

Örnek

» Bu sabah çok erken uyandım.

» Türk Dil Kurumu, 1932 yılında kurulmuştur.

» Bazı kısaltmaların sonuna konur.

Örnek

- » Cad. (cadde)
- » Alb. (albay)
- » İng. (İngilizce)
- » Prof. (profesör)
- » Dr. (doktor)
- » sf. (sıfat)

» Sayılardan sonra, sıra bildirmek için "-ıncı, -inci" ekinin yerine konur.

Örnek

- » Dayımlar bu apartmanın 10. katında oturuyor.
- » Bağdat, IV. Murat zamanında fethedildi.

NOT: Arka arkaya sıralandıkları için virgülle veya çizgiyle ayrılan rakamlardan yalnızca sonuncu rakamdan sonra nokta konur.

Örnek

- » Törene 5, 6, 7 ve 8. sınıflar katıldı.
- » Bir yazının maddelerini gösteren rakam veya harflerden sonra konur.

Örnek

- » 1. I. A. a.
- » Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.

Örnek

- » Ablam 18.08.1988 tarihinde doğmuş.

NOT: Tarihlerde ay adları yazıyla da yazılabilir. Bu durumda ay adlarından önce ve sonra nokta kullanılmaz.

Örnek

- » Atatürk 10 Kasım 1938'de vefat etti. (doğru)
- » Atatürk 10.Kasım.1938'de vefat etti. (yanlış)
- » Saat ve dakika gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.

Örnek

- » Toplantı yarın 13.30'da başlayacakmış.
- » Sınav pazar günü 09.15'te yapılacak
- » Bibliyografik künyelerin sonuna konur.

Örnek

- » Erdoğan TÜCAN, Yaylalar, Gonca Yayınları, İstanbul, 2003.
- » Dört ve dörtten çok rakamlı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü gruplara ayrılarak yazılır ve araya nokta konur.

Örnek

- » 745.450, 14.365, 9.400
- » Matematikte çarpma işareti yerine kullanılır.

Örnek

- » 9.3 =27

2. Virgül (,)

» Birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına konur.

Örnek

- » İki katlı, bahçeli, mavi boyalı bir evleri vardı. cümlesinde virgül, sıfatların arasında kullanılmıştır.
- » Herkes fırtınadan, kardan, soğuktan korkar mı? cümlesinde virgül, dolaylı tümleçlerin arasında kullanılmıştır.
- » Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur.

Örnek

- » İyilik et komşuna, iyilik gelsin başına.
- » Boyalarla oynamış, boyalan yüzüne gözüne bulaştırmıştı.

» Uzun cümlelerde yüklemden uzak düşmüş olan öğeleri belirtmek için konur.

Örnek

- » Yaşar, o dar ve patika yollardan geçip yıllar önce terk ettiği köyüne

özlem dolu bir şekilde dönüyordu.

» Cümle içinde ara sözleri ve ara cümleleri ayırmak için kullanılır.

Örnek

» Hiç kimse onun, Tamer'in, suçlu olduğuna inanmıyordu. cümlesine altı çizili bölüm ara sözdür. Bu ara sözün başında ve sonunda virgöl kullanılmıştır.

» Tırnak içinde olmayan aktarma cümlelerinden sonra konur.

Örnek

» Çadırları şu düzlüğe kuralım, dedi.

» Konuşma çizgisinden önce konur.

Örnek

» Ahmet Usta çırağına, – Evladım 13-14 anahtarı ver, dedi.

» Kendisinden sonraki cümleye bağlı olarak ret, kabul ve teşvik bildiren "hayır, yok, evet, peki, pekâlâ, tamam, olur, hayhay, başüstüne, öyle, haydi, elbette..." gibi kelimelerden sonra konur.

Örnek

» Olur, bu yıl tarlaya çavdar ekelim.

» Evet, ikimiz de geliyoruz sinemaya.

» Bir kelimenin kendisinden sonra gelen kelime veya kelime gruplarıyla yapı ve anlam bakımından bağlantısı olmadığını göstermek ve anlam karışıklığını önlemek için kullanılır.

Örnek

» Genç doktorun odasını sordu.

cümlesinde anlam belirsizliği vardır. Çünkü bu cümlede "Doktor mu genç?" yoksa "Genç biri doktorun odasını mı soruyor?" belli değildir. İşte bu belirsizliği gidermek için genç sözcüğünden sonra virgöl kullanılır:

» Genç, doktorun odasını sordu.

» Hitap için kullanılan kelimelerden sonra konur.

Örnek

» Çocuklar, müzeye girerken sırayı bozmayalım.

» Bibliyografik künyelerde yazar, eser, basımevi vb. maddelerden sonra konur.

Örnek

» Cahit Sıtkı TARANCI, Otuz Beş Yaş, Can Yayınları, İstanbul, 1995.

UYARI: Metin içinde ve, veya, yahut bağlaçlarından önce de sonra da virgöl konmaz.

Örnek

» Dört veya beşinci atışında oku hedefe isabet ettirdi.

UYARI: Metin içinde tekrarlı bağlaçlardan önce ve sonra virgöl konmaz.

Örnek

» Hem gider hem ağlar.

» Ya kirayı öde ya da dükkânı hemen boşalt.

UYARI: İkilemeler arasına virgöl konmaz.

Örnek

» Zaman ağır ağır ilerliyordu. (doğru)

» Zaman ağır, ağır ilerliyordu. (yanlış)

UYARI: Şart ekinden (-se / -sa) sonra virgöl konmaz.

Örnek

» Sıkı giyinmezsen dışarı çıkmaya izin vermem.

UYARI: Cümlede pekiştirme ve bağlama görevinde kullanılan "de / da" bağlacından sonra virgöl konmaz.

Örnek

» Sen razı olmasan da oraya ben de geleceğim.

UYARI: Metin içinde zarf-fiil ekleri (-ip, -meden, -ince, -ken, -dikçe, -erek, -diğinde, -meksizin ...) ile oluşturulmuş kelimelerden sonra virgöl konmaz.

Örnek

- » Süleyman, yanımızdan koşarak geçti.
- » Selam verip odasına geçti.

3. İki Nokta (:)

» Kendisinden sonra örnek verilecek cümlenin sonuna konur.

Örnek

- » Bu zor soruyu sınıfta iki kişi bilmişti: Sibel ve Esmâ.
- » Kendisinden sonra açıklama yapılacak cümlenin sonuna konur.

Örnek

- » Aklın ve bilimin üç büyük düşmanı vardır: Fenalık, cahillik ve tembellik.
- » Edebî eserlerdeki karşılıklı konuşmalarda, konuşan kişinin adından sonra konur.

Örnek

- » Hacıvat: Hoş geldin sevgili Karagöz'üm!
Karagöz: Hoş bulduk kel kafalı kara üzüm!
- » Doğrudan yapılan aktarmalarda, aktarılan söz ya da yazıdan önce konur.

Örnek

- » Yunus şöyle dedi: "Büyüyünce pilot olacağım."
Bu cümlede başkasından aktarılan bir söz vardır. Bu yüzden aktarılan sözden önce iki nokta kullanılmıştır.
- » Genel Ağ (internet) adreslerinde kullanılır.

Örnek

- » <http://www.dil-bilgisi.net>
- » Matematikte bölme işareti olarak kullanılır.

Örnek

» 49:7 = 7

4. Noktalı Virgöl (;)

» Cümle içinde virgüllerle ayrılmış tür veya takımları birbirinden ayırmak için konur.

Örnek

- » Erkek çocuklara Fatih, Osman, Murat; kız çocuklara ise Buse, Meryem, Havva adları verilir.
- » Ögeleri arasında virgöl bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur.

Örnek

- » At ölür, meydan kalır; yiğit ölür, şan kalır.
- » Cümleleri birbirine bağlayan "ama, fakat, lâkin, çünkü" gibi bağlaçlardan önce konabilir.

Örnek

- » Konuşuyorum; çünkü gerçekleri siz de bilmelisiniz.

5. Üç Nokta (...)

» Tamamlanmamış cümlelerin sonuna konur.

Örnek

- » Tepeyi aşınca karşımızda kıpkırmızı gelincik tarlaları...
- » Kaba sayıldığı için veya bir başka nedenle açıklanmak istenmeyen kelime ve bölümlerin yerine konur.

Örnek

- » Bu sırrı sadece E... biliyor.
- » Kılavuzu karga olanın burnu b...tan kurtulmaz.
- » Alıntılarda başta, ortada ve sonda alınmayan kelime veya bölümlerin yerine konur.

Örnek

- » ...
Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
...

Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
"Medeniyet!" dediğin tek dişi kalmış canavar?

...

» Sözün bir yerde kesilerek geri kalan bölümün okuyucunun hayal dünyasına bırakıldığını göstermek veya ifadeye güç katmak için konur.

Örnek

» Sana uğurlar olsun... Ayrılıyor yolumuz!

» Karşılıklı konuşmalarda, yeterli olmayan, eksik bırakılan cevaplarda kullanılır.

Örnek

» — Kimsin?

— Ali.

— Hangi Ali?

— ...

— Sen misin, Ali usta?

— Benim!

» Ünlem ve seslenmelerde anlatımı pekiştirmek için konur.

Örnek

» Annesi onu bir bakışta tanıdı:

— Osman...

UYARI: Üç nokta yerine iki veya daha çok nokta kullanılmaz.

UYARI: Ünlem ve soru işaretinden sonra üç nokta yerine iki nokta konulması yeterlidir.

Örnek

» Nasıl da akşam oldu?..

6. Soru İşareti (?)

» Soru bildiren cümle veya sözlerin sonuna konur.

Örnek

» Affedersiniz, Üsküdar'a nasıl gidebilirim?

» Söylediklerimi anladınız mı?

» Soru bildiren ancak soru eki veya sözü içermeyen cümlelerin sonuna konur.

Örnek

» Gümrükteki memur başını kaldırdı:

— Adınız?

» Bilinmeyen, kesin olmayan veya şüpheyle karşılanan yer, tarih vb. durumlar için kullanılır.

Örnek

» Yunus Emre (Doğum yeri: ?) → (bilinmeyen)

» 1496 (?) yılında doğan Fuzuli... → (kesin olmayan)

» Dün akşam 5 saat (?) ders çalışmış. → (şüpheyle karşılanan)

NOT: Soru ifadesi taşıyan sıralı ve bağlı cümlelerde soru işareti en sona konur.

Örnek

» Yemeği mutfakta mı yiyelim, balkonda mı?

UYARI: Metin içinde "mı/mi" eki, cümleye zaman anlamı katıyorsa cümle sonuna soru işareti konmaz.

Örnek

» Hava karardı mı eve gideriz.

7. Ünlem İşareti (!)

» Sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma gibi duyguları anlatan cümlelerin sonuna konur.

Örnek

» Su ne kadar da soğuk!

» Ne mutlu sizin gibilere!

» Seslenme, hitap ve uyarı sözlerinden sonra konur.

Örnek

» Dikkat et! Üzerine çamur sıçramasın.

» Ey Türk gençliği!

NOT: Ünlem işareti, seslenme ve hitap sözlerinden hemen sonra konulabileceği gibi cümlenin sonuna da konabilir.

Örnek

» Eyvah! Yine geç kaldım.

Eyvah, yine geç kaldım!

NOT: Alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırılmak istenen sözden hemen sonra yay ayraç içinde ünlem işareti kullanılır.

Örnek

» Kendi hâlinde biriymiş (!) kimsenin işine burnunu sokmazmış (!)

8. Tırnak İşareti (" ")

» Başka bir kimseden veya yazıdan olduğu gibi aktarılan sözler tırnak içine alınır.

Örnek

» Peyami Safa: "Kendimize uygun eserler okuruz." der.

NOT: Tırnak içindeki alıntının sonunda bulunan işaret (nokta, soru işareti, ünlem işareti vb.) tırnak içinde kalır. Tırnaktan sonra cümle devam ediyorsa tırnak kapatılır ve cümle küçük harfle devam eder.

Örnek

» Andre Gide: "Yazmaya başlayınca en zor şey samimi olmaktır." diyor.

» Özel olarak belirtilmek istenen sözler tırnak içine alınır.

Örnek

» En yakınımız bile olsa "kaldırım"a "tretuvar" diyene kızsak, "yer ayırtmak" yerine "rezerve etme"yi kullananları affetmesek...

» Cümle içerisinde kitapların ve yazıların adları ve başlıkları tırnak içine alınır.

Örnek

» Bu sıralar Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "Dört Kanatlı Kuş" adlı şiir kitabım okuyorum.

UYARI: Tırnak içine alınan sözlerden sonra kesme işareti kullanılmaz.

Örnek

» Necip Fazıl'ın "Çile"sini okudunuz mu?

9. Kesme İşareti (')

» Özel isimlere getirilen iyelik, durum ve bildirme ekleri kesme

işaretiyle ayrılır.

Örnek

» Peyami Safa: "Kendimize uygun eserler okuruz." der.

» Elif Şafak'ta, Cüneyt Arkın'a → (Kişi adları, soyadları ve takma adlar)

» Dünya'nın, Mars'a → (Gök bilimiyle ilgili adlar)

» Çırağan Sarayı'nın, Çanakkale Şehitleri Anıtı'na → (Saray, köşk, han, kale, köprü, anıt vb. adları)

» Kaplumbağa Terbiyecisi'nde, Kaşağı'yı → (Kitap, dergi, gazete ve sanat eseri adları)

» Karabaş'a, Minnoş'u → (Hayvanlara verilen özel adlar)

» Cumhuriyet Dönemi'nde, Orta Çağ'ın → (Akım, çağ ve dönem adları)

UYARI: Özel adlara getirilen yapım ekleri, çokluk eki (-lar, -ler) ve bunlardan sonra gelen diğer ekler kesmeyle ayrılmaz.

Örnek

» Türklük, Ahmetler, Hristiyanlıktan, Avrupalılaşmak, Aydınlı, Atatürkçülüğün...

UYARI: Kurum, kuruluş, kurul ve iş yeri adlarına gelen ekler kesmeyle ayrılmaz.

Örnek

» Türk Tarih Kurumuna, Et Balık Kurumunda

» Kişi adlarından sonra gelen saygı sözlerine getirilen ekleri ayırmak için konur.

Örnek

» Fatma Hanım'a, İdris Bey'i

» Kısaltmalara getirilen ekleri ayırmak için konur.

Örnek

» ABD'de kasırga, hayatı felce uğrattı.

» Bu film, TV'de ilk kez yayınlanıyor.

UYARI: Sonunda nokta bulunan kısaltmalarla üs işaretli kısaltmalar kesmeyle ayrılmaz. Bu tür kısaltmalarda ek noktadan ve üs işaretinden sonra, kelimenin ve üs işaretinin okunuşuna uygun olarak yazılır.

Örnek

- » vb.leri, Alm.yı, cm²e (santimetre kareye)
- » Sayılara getirilen ekleri ayırmak için konur.

Örnek

- » Üniversiteden 1993'te mezun olmuş.
- » İsterseniz 8'inci kata çıkalım.
- » Şiirde veya konuşma sırasında seslerin ölçü ve söyleyiş gereği düştüğünü göstermek için kesme işareti kullanılır.

Örnek

- » Güzelliğin on par'etmez
Bu bendeki aşk olmasa (Âşık Veysel)
- » N'oldu da geri döndünüz?
- » Bir ek veya harften sonra gelen ekleri ayırmak için konur.

Örnek

- » a'dan z'ye kadar, -lık'la türetilmiş sözcükler
- NOT:** Özel adlar için yay ayraç (parantez) içinde bir açıklama yapıldığında kesme işareti yay ayraçtan önce kullanılır.

Örnek

- » Yunus Emre'nin (1240?-1320), Yakup Kadri'nin (Karaosmanoğlu)

10. Yay Ayraç (Parantez) (())

- » Cümlenin yapısıyla doğrudan doğruya ilgisi olmayan açıklamalar için kullanılır.

Örnek

- » Bu beldenin ormanlarını (Aslında orman demeye de bin şahit gerek.) yok olmaktan kurtarmalıyız.

NOT: Yay ayraç içinde bulunan özel isimler ve yargı bildiren anlatımlar büyük harfle başlar ve sonuna uygun noktalama işareti getirilir.

- » Tiyatro eserlerinde ve senaryolarda konuşanın hareketlerini, durumunu açıklamak ve göstermek için kullanılır.

Örnek

- » Yaşlı kadın — (Ağır adımlarla yaklaştı.) Evladım, bana yardım eder misin?

- » Alıntıların aktarıldığı eseri veya yazarı göstermek için kullanılır.

Örnek

- » Ne hasta bekler sabahı
Ne taze ölüyü mezar
Ne de şeytan bir günahı
Seni beklediğim kadar
(Necip Fazıl KISAKÜREK)

- » Yabancı sözcüklerin okunuşu yay ayraç içerisinde gösterilir.

Örnek

- » Shakespeare (Şekspir) tiyatro yazarıdır.
- » Cümle içerisinde bir sözcüğün eş anlamlısı verildiğinde kullanılır.

Örnek

- » Şairler teşbih (benzetme) sanatına çok başvurur.

UYARI: Özel veya cins isme ait ek, ayraçtan önce yazılır.

Örnek

- » Cahit Sıtkı Tarancı'nın (1910 – 1954) bazı şiirlerini ezbere biliyorum..
- » Bir söze alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırmak için kullanılan ünlem işareti yay ayraç içine alınır.

Örnek

- » Adam, çok zeki (!) olduğunu söylüyor..
- » Bir bilginin şüpheyle karşılandığını veya kesin olmadığını göstermek için kullanılan soru işareti yay ayraç içine alınır.

Örnek

- » 1496 (?) yılında doğan Fuzuli...

11. Kısa Çizgi (-)

- » Satıra sığmayan sözcükler bölünürken satır sonuna konur.

Örnek

- » Soğuktan mı titriyordum, yoksa heyecandan, üzüntüden mi bilmem.

Havuzun suyu bulanık. Kanepelerde kimseler yok.

» Ara sözlere ve ara cümleleri ayırmak için kullanılır.

Örnek

» Vatanını -Türkiye'yi- çok özlemişti.

» Dil bilgisinde kökleri ve ekleri ayırmak için konur.

Örnek

» mor-ar-t-acak-lar-mış

» yol-cu-lar

» Fiil kök ve gövdelerini göstermek için kullanılır.

Örnek

» oyna-, ağlat-, bekle-

» Eklerin başına konur.

Örnek

» Bu cümlede -de eki farklı bir işlevde kullanılmış.

» Heceleri göstermek için kullanılır.

Örnek

» du-var-da-ki

» ak-şam-le-yin

» Kelimeler veya sayılar arasında "-den...-a, ve, ile, ila, arasında" anlamlarını vermek için kullanılır.

Örnek

» 2013-2014 eğitim-öğretim yılı,

» Fenerbahçe-Galatasaray karşılaşması

» Türkçe-Fransızca Sözlük

UYARI: Cümle içinde sayı adlarının yinelenmesinde araya kısa çizgi konmaz.

Örnek

» On on beş dakika önce üç beş kişi buraya geldi.

» Sıfırdan küçük değerleri göstermek için kullanılır.

Örnek

» -2 °C

» Matematikte çıkarma işareti olarak kullanılır.

Örnek

» 50-20=30

12. Uzun Çizgi (—)

» Yazıda satır başına alınan konuşmaları göstermek için kullanılır.

Buna **konuşma çizgisi** de denir.

Örnek

» Beyza sordu:

— Herkes ekmek parası için çalışıyor da fırıncılar niçin çalışıyor?

NOT: Oyunlarda uzun çizgi konuşanın adından sonra da konabilir.

Örnek

» Sıtkı Bey — Kaleyi kurtarmak için daha güzel bir çare var. Gerçekten ölecek adam ister.

İslam Bey — Ben daha ölmedim. (Namık Kemal)

UYARI: Konuşmalar tırnak içinde verildiğinde uzun çizgi kullanılmaz.

Örnek

» Sitem dolu bir ses tonuyla seslendi: "Niçin bizimle gelmedin?"

13. Eğik Çizgi (/)

» Yan yana yazılması gereken durumlarda mısraların arasına konur.

Örnek

» Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak / Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak / O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak / O benimdir, o benim milletimindir ancak. (Mehmet Akif Ersoy)

» Adres yazarken apartman numarası ile daire numarası arasına ve semt ile şehir arasına konur.

Örnek

» Merdiven Sokağı No.: 34 / 3 Ladic / SAMSUN

» Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.

Örnek

» 13/12/2013, 29/10/2023

» Dil bilgisinde eklerin farklı biçimlerini göstermek için kullanılır.

Örnek

» -dik/-dik, -maz/-mez

» Genel Ağ (internet) adreslerinde kullanılır.

Örnek

» <http://www.dil-bilgisi.net/dil-bilgisi/yazim-bilgisi/noktalama-isaretleri/>

» Matematikte bölme işareti olarak kullanılır.

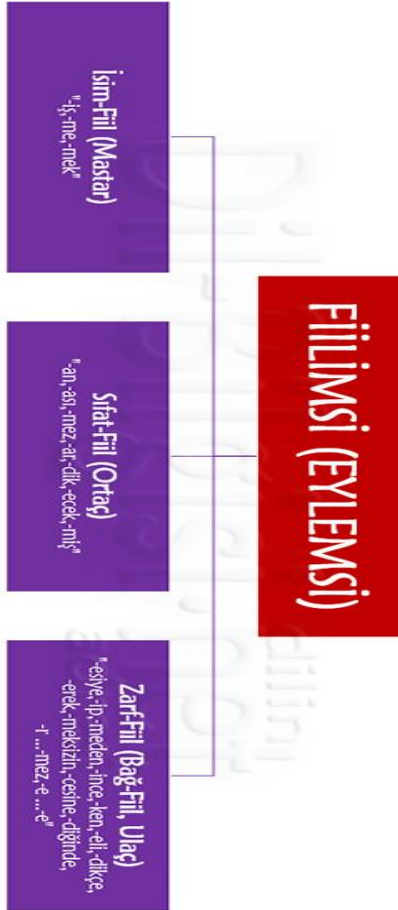
Örnek

» $100/5 = 20$

3. Zarf Fiil (Bağ-Fiil, Ulaç)

KONU BAŞLIKLARI

1. İsim-Fiil (Mastar)
2. Sıfat-Fiil (Ortaç)

Fiilimsi (Eylemsi)

Fiillere getirilen birtakım eklerle oluşturulan; fiillerin isim, sıfat, zarf şeklini yapan sözcüklere **fiilimsi** denir.

Fiilimsiler, eylemden türeyen, ancak eylemin bütün özelliklerini göstermeyen sözcüklere dir. Bunlar bir fiil gibi olumsuz yapılabılır; ancak bir fiil gibi çekimlenemez.

Örneğin; "silmek" fiilini "siliyorum" biçiminde çekimleyebiliriz; ama "silen" sıfat-fiilini "sileniyorum" biçiminde çekimleyemeyiz.

Fiilimsiler, fiillere getirilen "**fiilimsi ekleri**" ile ortaya çıkarlar. Yani fiiller bazı ekler sayesinde fiilimsi olurlar. Bu ekler **fiilden isim yapma ekleri** olarak da bilinir ki bunlar eklendiği fiili isim soylu sözcük yaparak o sözcüğün cümlede "isim, sıfat ve zarf" görevinde kullanılmasını sağlarlar. (Fiilimsiler, fiilden isim yapma eki aldıkları için türemiş bir sözcük olarak kabul edilirler.)

Özellikleri:

1. Eylemlerden türetilir; eylem anlamını yitirmediklerinden mastar eki (-mek, -mak) alabilirler.
2. Olumsuzluk eki (-me, -ma) alabilirler.
3. Fiillerin aldığı "fiil çekim eklerini" yani şahıs ekleri, haber ve dilek kiplerini alamazlar.
4. Yarım yargı bildirir, yan cümlecikte yüklem olurlar. Yan cümlecikte özne, tümleç gibi öğeler bulunabilir. Geçişli olanlar nesne de alabilirler.
5. Cümlede ad soylu sözcük (ad, sıfat, zarf) gibi görev yaparlar.

Fiilimsiler üçe ayrılır:

1. İsim-Fiil (Mastar)
2. Sıfat-Fiil (Ortaç)
3. Zarf Fiil (Bağ-Fiil, Ulaç)

1. İSİM-FİİL (MASTAR)

Fiillere getirilen “-ma, -me, -mak, -mek, -ış, -iş, -uş, -üş” ekleriyle yapılır. Bu ekleri, aklımızda daha kolay kalması için “-ış, -me, -mek” veya “-ma, -ış, -mak” şeklinde kodlayabiliriz. Bu ekler fiillere gelerek onları cümle içinde “isim” yaparlar. İsim-fiiller, fiillerin isim gibi kullanılabilen şekilleridir.

Örnek

- » Onunla tanışmayı ben de istiyorum.
- » Şiir okuyuşuna herkes hayran kaldı.
- » Balık tutmak bir yetenek işidir.
- » Evin her tarafını güzelce temizlemenizi istiyorum.
- » Bu köyden ayrılmak bana çok zor gelmişti.
- » Kitap kaplayışını beğendim.

Yukarıdaki cümlelerde altı çizili sözcükler fiil değil, isim – fiildir. Dikkat ederseniz bunlar “kalem, saygı, ölüm” gibi tam bir isim değil, yapısında eylem anlamı taşıyan bir isimdir. Zaten böyle oldukları için bunlara isim-fiil diyoruz.

- » İsim – fiiller, isim çekim eklerini alabilir.

Örnek

- » Bu çocuğun yürüyüşünde bile hayır yok. cümlesinde “yürüyüşünde” isim – fiili, iyelik (-ü) ve hâl eklerini (-de) olarak kullanılmıştır.

- » İsim – fiiller, olumsuzluk ekini almış fiillerle karıştırmamalıdır.

Örnek

- » Ona, kalemi sakın **kırma**, demiştim. cümlesinde “kırma” sözcüğü **olumsuzluk eki almıştır** ve bir işin

yapılmayacağını bildirir.

- » Odunları **kırma** işini bugün bana verdiler.” cümlesindeki “kırma” sözcüğü ise **isim – fiildir**; çünkü sözcük olumsuz anlam vermiyor ve bir eylemin adını bildiriyor.

- » İsim fiil eki almış olmasına rağmen zamanla kalıplaşarak bir varlığın veya kavramın adı haline gelmiş sözcükler vardır. Bunlar fiilimsi olarak kabul edilmezler.

Örnek

- » Bahçedeki kazma herhalde kaybolmuş.
 - » Masadaki dolma çok güzel görünüyor.
 - » Danışmada beklediğini söyledi.
 - » Elindeki çakmak ile oynaması annesini tedirgin etti.
 - » Her gün dondurma yersen çok hasta olabilirsin.
 - » Kötü hava şartları sebebiyle tüm uçuşlar iptal edilmiş.
- Yukarıdaki cümlelerde altı çizili sözcükler, isim – fiil eklerini almış olmalarına rağmen, isim – fiil özelliğini yitirmiştir. Artık bu cümlelerde bir nesneye ve kavrama isim olarak kullanılmıştır.

2. SIFAT-FİİL (ORTAÇ)

Fiillere getirilen “-an, -en, -ası, -esi, -maz, -mez, -ar, -er, -dık, -dik, -duk, -dük, -acak, -ecek, -miş, -miş, -muş, -müş” ekleriyle yapılır. Bu ekleri, aklımızda daha kolay kalması için “-an, -ası, -mez, -ar, -dik, -ecek, -miş” şeklinde kodlayabiliriz. Çoğu zaman sıfat görevinde kullanılırlar. Varlıkları niteledikleri için sıfat, yan cümlecik kurdukları için de fiil sayılan kelimelerdir.

Örnek

» Çalışan öğrenci derslerinde başarılı olur.

sıfat-fiil isim

cümlesinde "çalış-" fiili "-an" sıfat – fiil ekini almıştır. Görüldüğü gibi "çalışan" sözcüğü "öğrenci" ismini anlamca tamamlamıştır. Yani sıfat görevinde kullanılmıştır. Dolayısıyla "çalışan" sözcüğü sıfat-fiildir.

» Yaralanan yolcular hastaneye kaldırıldı.

» Bu kırılasi ellerinle mi vurdun minicik yavruya?

» Dönülmez akşamın ufkundayız, vakit çok geç.

» İnanılır bir olay değil yaşadığımız.

» Akşama kadar aramadık yer bırakmamışlar.

» Sararmış yapraklar her tarafı kaplamış.

Yukarıdaki cümlelerde altı çizili sözcükler sıfat-fiildir.

» Bazı sözcükler, sıfat-fiil eklerini alarak kalıcı isim olur. Fiilimsi özelliğini kaybeder.

Örnek

» Yakacak sıkıntısını bu yıl da çekeceğiz.

» Dolmuş tıklım tıklımdı.

cümlelerinde altı çizili sözcükler fiilimsi değildir. Fiilimsi özelliğini kaybetmiş, bir varlığa ad olmuştur. Hangi sözcüğün ad olup hanginin olmadığını anlamak için sözcüğü olumsuz yapmayı deneyebiliriz. Eğer sözcük "-ma, -me" olumsuzluk ekiyle olumsuz yapılabiliyorsa, fiil olma anlamı devam ediyor demektir ve bu yüzden sözcük sıfat – fiil olur. Ancak bu eklerle olumsuz yapılamıyorsa sözcük artık fiil anlamını tamamen kaybetmiş ve isim olmuştur. Yukarıdaki cümlelerde geçen "yakacak" sözcüğünü "yakmayacak" şekline getiremeyiz; "dolmuş" sözcüğünü de "dolmamış" şeklinde söyleyemeyiz.

Bu durum sıfatlarla sıfat-fiillerin ayrılmasında da kullanılabilir:

» Ağacın kırık dallarını kökünden kestik."

cümlesinde "kırık" sözcüğü sıfat – fiil değildir; çünkü biz bu sözcüğü "kırmayık" şeklinde olumsuz yapamayız. Ancak;

» Ağacın kırılmış dallarını kökünden kestik."

cümlesindeki "kırılmış" sözcüğünü "kırılmamış" şeklinde olumsuz yapabiliriz. Öyleyse bu sözcük sıfat-fiildir.

» Kimi zaman sıfat – fiiller çekimli fiillerle karıştırılabilir. Karıştırmamak için sözcüğün yüklem görevinde mi yoksa sıfat görevinde mi kullanıldığına bakmalıyız.

Örnek

» Tutmaz dizlerim birden düzeldi. "-mez, -maz" = Sıfat Fiil

Eki (Sıfat görevinde)

» Dedemin dizleri tutmaz. "-mez, -maz" = Geniş Zaman Kipinin Olumsuzluk Eki (**Yüklem görevinde**)

» Koşar adımlarla yanıma geldi. "-ar, -er" = Sıfat Fiil Eki (**Sıfat görevinde**)

» Her sabah mutlaka koşar. "-ar, -er" = Geniş Zaman Kip **Eki (Yüklem görevinde)**

» Gelecek yıl şampiyonuz. "-acak, -ecek" = Sıfat Fiil **Eki (Sıfat görevinde)**

» Seneye bize gelecek. "-acak, -ecek" = Gelecek Zaman **Kip Eki (Yüklem görevinde)**

» Yırtılmış pantolon ile dışarı çıkma. "-mış, -miş, -muş, -müş" = **Sıfat Fiil Eki (Sıfat görevinde)**

» En sevdiği pantolonu yırtılmış. "-mış, -miş, -muş, -müş" = **Öğrenilen Geçmiş Zaman Kip Eki (Yüklem görevinde)**

» Sıfat-fiiller niteledikleri isim düştüğünde onun yerine geçerek bir isim gibi kullanılırlar yani adlaşırlar. Sıfat-fiiller adlaşmış olsa bile fiilimsi sayılırlar.

Örnek

» Geziden dönen öğrenciler salona geçsin.
cümlesinde "dönen" sıfat-fiili "öğrenciler" isminin sıfatı durumundadır.
» Geziden dönenler salona geçsin.
cümlesinde "öğrenciler" ismi düşmüş "dönen" sıfat-fiili ismin yerine geçmiştir ve adlaşmış sıfat-fiil olmuştur.

3. ZARF-FİİL (BAĞ-FİİL, ULAÇ)

Fiillere getirilen "-ken, -alı (-eli), -madan (-meden), -ince (-ınca, -unca, -ünce), -ip (-ıp, -up, -üp), -arak (-erek), -dikça (-dikçe, -dukça, -dükçe, -tıkça, -tikçe, tukça, -tükçe), -e... -e (-a... -a), -r... -maz (-r... -mez), -casına (-cesine), -meksizin (-maksızın), -diğında (-diğinde, -duğunda, -düğünde, -tığında, -tiğinde, -tuğunda, -tüğünde)" ekleriyle oluşturulan sözcüklerdir. Birleşik bir cümlede iki cümleyi bağladıkları için bağlaç; özne, nesne, tümleç aldıkları için fiil sayılan kelimelerdir. Bağ fiillere "ulaç" da denir. Çekim ekleri almazlar. Cümlede zarf olarak kullanılırlar.

Örnek

» Dereyi görmeden paçaları sıvama.
» El, elin eşeğini türkü çağırarak arar.
» Kol kesilirken parmak acımaz.
» Çocuklar, konuşa konuşa yanımızdan geçtiler.
» İçeri girer girmez konuşmaya başladı.
» O mahalleden ayrılalı tam üç yıl olmuş.

cümlelerinde altı çizili sözcükler zarf – fiildir.

» Konuşarak halletmeliyiz bütün problemleri.

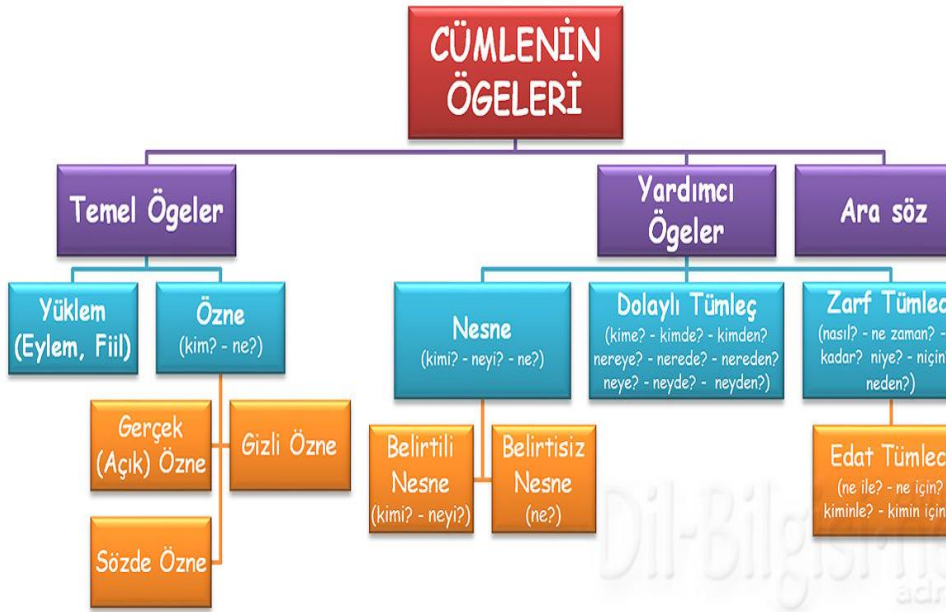
» Küçükken güle oynaya okula giderdik.

cümlelerinde "konuşarak" ve "güle oynaya" zarf-fiilleri, yükleme sorduğumuz "nasıl?" sorusunun karşılığıdır ve yüklemi "**durum**" bakımından etkilemiştir.

» Sizinle İstanbul'a gelince görüşürüz.

» Ders çalışırken uyuyakalmışım.

cümlelerinde ise "gelince" ve "çalışırken" zarf-fiilleri, yükleme sorduğumuz "ne zaman?" sorusunun karşılığıdır ve yüklemi "**zaman**" bakımından nitelemiştir.

CÜMLENİN ÖGELERİ

Cümle, bir düşünceyi, bir dileği, bir haberi ya da duyguyu tam olarak anlatan, bir veya birden çok sözcükten oluşmuş anlatım birimidir. Cümle içindeki sözcüklerin tek başlarına ya da diğer sözcüklerle grup oluşturarak yaptıkları göreve de **öge** denir. Cümlenin oluşumu için çekimli bir fiil ya da ek fiille çekimlenmiş isim soylu bir sözcük gerekir. Bu iki unsurdan birinin özelliklerine sahip bir sözcük, bir cümleyi oluşturmak için yeterlidir.

Cümlenin ögeleri, temel ögeler, yardımcı ögeler ve ara sözler olmak üzere üç temel grupta incelenir:

1. Temel Ögeler

Bir düşünceyi, bir dilek ya da duyguyu söz veya yazı ile anlatabilmek için en az iki öge gereklidir. Bunlar yüklem ve öznedir. Bunlara cümlenin temel ögeleri denir.

1.1. Yüklem (Fiil, Eylem)

Cümledeki işi, hareketi, yargıyı bildiren çekimli unsura **yüklem** denir. Yüklem, cümlede yargı bildiren çekimli öge de diyebiliriz. Yüklem, yukarıda belirttiğimiz gibi, cümlenin temel ögesidir. Yani yüklem olmadan cümle de oluşmaz.

Örnek

- » Ben işlerimi zamanında yaparım.
cümlesinde "yapmak" sözcüğü, bir yargı taşıdığı için yüklemidir.
- » Buradaki evlerin hepsi çok güzeldi.
cümlesinde "güzeldi" sözcüğü bağımsız bir yargıyı sonuca bağladığı için yüklemidir.
- » Komşu, komşunun külüne muhtaçtır.
cümlesinde ise "muhtaç" ismi, ek eylemin geniş zamanı ile çekimlenerek yüklem görevini üstlenmiştir.

NOT: Yüklemi bulmak için herhangi bir soru yoktur. Fiiller ya da isim soylu sözcükler çekimlenerek bu görevi üstlenir. Yüklem bir sözcükten oluşabileceği gibi sözcük grubundan da oluşabilir.

Örnek

- » Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır. cümlesinde "üstündeki kandır" sıfat tamlaması,
- » Kadın, çocuğunu çok merak ediyordu. cümlesinde "merak ediyordu" birleşik eylemi,
- » Babamın çantası, arabanın bagajındaymış. cümlesinde "arabanın bagajındaymış" isim tamlaması yüklem görevinde kullanılmıştır.

1.2. Özne

Yüklemin bildirdiği iş, oluş ya da durumu yapan veya cümledeki olanı karşılayan ögeye **özne** denir. Özne, cümlenin temel ögesidir; ancak her cümlede bulunmak zorunda değildir.

Özne, fiil cümlelerinde işi yapandır. İsim cümlelerinde bir eylem bulunmadığı için özne, yüklemin bildirdiği durumda olandır. Özne, yükleme sorulan "**kim, ne?**" soruları ile bulunur. Ancak özellikle "ne" sorusu, nesneyi bulmak için de sorulduğundan, özne sorusunu yükleme "yapan kim, olan ne?" biçimlerinde sormamız daha doğru olur.

Örnek

- » Çocuklar bahçede neşeyle koşuyor. (koşan kim?/ kim koşuyor?) cümlesinde "koşma" eylemini gerçekleştiren "çocuklar"dır. Bunu yükleme sorduğumuz "koşan kim?" sorusu ile bulabiliyoruz.
- » Bugün hava çok güzeldi. (güzel olan ne?) cümlesinde özneyi bulmak için sorumuzu yüklemle birlikte sorarız: "Güzel olan ne?" Cevap durumundaki "hava" sözcüğü özne görevindedir.

» Özne; gerçek özne, gizli özne ve sözde özne olmak üzere üç grupta incelenir:

1.2.1. Gerçek (Açık) Özne

Yüklemin bildirdiği yargıyı gerçekleştiren ya da yargının konusu olan varlığın cümlede açıkça ifade edildiği öznedir.

Örnek

- » Bu konuyu bize Aydın anlatacak. (anlatacak olan kim?/ kim anlatacak?) cümlesinde "Aydın" öznedir. Çünkü yüklemde bildirilen "anlatma" işini yapan durumundadır.

1.2.2. Gizli Özne

Cümlede bir sözcük olarak bulunmayan, yüklem çekiminden anlaşılabilen öznelere **gizli özne** denir.

Örnek

- » Bu konuyu size anlatacağım. (anlatacak olan kim?/ kim anlatacak?) cümlesinin yüklemi "anlatacağım" sözüdür. Özneyi bulmak için "anlatacak olan kim?" diye soruyoruz, "Ben" cevabı alıyoruz; ancak bu söz cümlede yok, biz bunu yüklem bildirdiği şahıstan çıkarıyoruz. Öyleyse bu cümlenin öznesi gizli öznedir.
- » Dün akşam çok eğlendik. (eğlenen kim? → biz → gizli özne)
- » Bize soğuk davranıyor. (soğuk davranan kim? → o → gizli özne)

1.2.3. Sözde Özne

Eylemin kim tarafından yapıldığı belli olmayan cümlelerde işten etkilenen unsur özne kabul edilir. Böyle öznelere **sözde özne** denir.

Örnek

- » Bu konu çok iyi anlaşıldı. cümlesinin yüklemi "anlaşıldı" sözüdür. Özneyi bulmak için "anlaşılan ne?" diye soruyoruz, "Bu konu" cevabı alıyoruz. "Bu konu" sözü burada özneymiş gibi gözükse de aslında işi yapan değil, işten etkilenen konumundadır. "anlaşılma" eyleminin kimin tarafından yapıldığı belli değildir, bu eylem sonucunda "bu konu"nun anlaşıldığı bellidir.

Eylemin kimin tarafından yapıldığı belli olmadığı için "bu konu" özne olarak kabul edilmektedir.

NOT: Söz ya da söz öbekleri cümlede özne olabilir. Ad tamlaması, sıfat tamlaması özne olarak kullanılabilir.

Örnek

- » Uzun boylu, genç biri kapıyı açtı. cümlesinde "uzun boylu genç biri" sıfat tamlaması özne durumundadır; çünkü "açtı" eylemini yapan kişidir.
- » Dolabın kapısı kilitliydi.. cümlesinde "dolabın kapısı" belirtili isim tamlaması özne göreviyle kullanılmıştır; çünkü özneyi bulmak için sorulan "kilitli olan ne" sorusuna "dolabın kapısı" ad tamlaması cevap vermektedir.

2. Yardımcı Ögeler

Cümlenin yardımcı ögeleri nesne, dolaylı tümleş (yer tamlayıcısı), zarf tümleş (zarf tamlayıcısı) ve edat tümleşidir.

bulmalıyız. Buna göre "Kaybolan ne?" sorusunu sorduğumuzda "kalemi (Onun)" cevabını alırız. Demek ki "kalemi" sözcüğü nesne değil, öznedir.

Dolaylı Tümeleş,

yüklemi yer anlamıyla tamamlayan ögedir.

2.2. Dolaylı Tümeleş (Yer Tamlayıcısı)

Cümlede yaklaşma, bulunma, uzaklaşma bildiren, yüklemi yer anlamıyla tamamlayan ögedir. Yer tamlayıcısı "-e, -de, -den" ekleriyle oluşan sözcük veya sözcük gruplarıdır. Dolaylı tümeleş, yükleme sorulan "**kime, kimde, kimden; nereye, nerede, nereden; neye, neyde, neyden?**" gibi sorularla bulunur.

Örnek

- » Baş ucumdaki lâmbayı yakıp, saate baktım. (neye baktım?) (yer tamlayıcısı)
cümlesinde yükleme sorulan "neye" sorusuna cevap veren "saate" sözcüğü dolaylı tümeleşdir.
- » Seninle evde konuşacağım. (nerede konuşacağım?) (dolaylı tümeleş / yer tamlayıcısı)
cümlesinde yükleme sorulan "nerede" sorusuna cevap veren "evde" sözcüğü dolaylı tümeleş görevindedir.

NOT: İsmi "-e, -de, -den" hâl eklerini alan her sözcük cümlede dolaylı tümeleş görevinde bulunmaz. Bu ekleri alan sözcükler, cümlede zaman veya durum bildirirse, zarf tümeleşci olur.

Örnek

- » Tam iki saat ayakta bekledik." (zarf tümeleşci)
 - » Unutma, ağşama seninle buluşacağız." (zarf tümeleşci)
- Yukarıdaki cümlelerde "ayakta ve ağşama" sözleri zarf tümeleşci görevindedir. Bunu yükleme sorduğumuz sorulardan da anlayabiliriz. Birinci cümlede hâl ekini alan sözcük "nasıl", ikinci ve üçüncü cümledeki sözcükler ise "ne zaman" sorularına cevap vermektedir.

2.3. Zarf Tümleci (Zarf Tamlayıcısı)

Yön, zaman, tarz, sebep, miktar, vasıta ve şart bildirerek yüklemi tamamlayan ve yükleme sorulan “**ne zaman, nasıl, niçin, niye, neden, ne kadar, ne şekilde?**” gibi sorulara cevap veren söz ya da söz öbekleri cümlede zarf tümleci (zarf tamlayıcısı) olarak kullanılır.

Örnek

» Batuhan bugün derse gelmedi. (ne zaman gelmedi?) (zarf tümleci) cümlesinde yükleme sorulan “ne zaman” sorusuna cevap veren “bugün” sözü zaman bildiren zarf tümlecidir.

» Tuğçe derslerine çok çalışırdı. (ne kadar çalışırdı?) (zarf tümleci) cümlesinde yükleme sorulan “ne kadar” sorusuna cevap veren “çok” sözcüğü miktar bildiren zarf tümleci görevinde kullanılmıştır.

NOT: Aşağı, yukarı, içeri, dışarı, ileri, geri vb.” sözcükler, yalın halde kullanıldığında zarf tümlecidir. Ancak bu sözcükler isimlere eklenen hâl eklerini aldıklarında zarf tümleci olmaz, cümlenin farklı bir ögesi olur.

Örnek

» Ahmet, dışarıya çıkmıştı. (nereye çıkmıştı?) (dolaylı tümleç / yer tamlayıcısı) cümlesinde “Nereye çıkmıştı?” sorusuna cevap veren “dışarıya” sözcüğü “-e” hal eki aldığı için dolaylı tümleçtir.

» Görevli, içeriyi kontrol etti. (nereyi kontrol etti?) (nesne) cümlesinde “Nereyi kontrol etti?” sorusuna cevap veren “içeriyi” sözü hal eki aldığı için nesne görevindedir.

» Aşağı bakma sakın.

cümlesinde “Nereye bakma?” sorusuna cevap veren “aşağı” sözü hal eki almadan yön bildirdiği için zarf tümlecidir.

3. Ara Söz

Herhangi bir ögenin açıklayıcısı olarak cümleye giren, iki virgül veya iki kısa çizgi arasında yer alan, cümleden çıkarıldığında cümlenin anlamında herhangi bir daralmaya yol açmayan, bazen bağımsız olarak da cümleye girebilen sözcük ya da sözcük gruplarına **ara söz** denir.

Örnek

» Dil, insanın en güçlü silahı, konuştuğunda etkisini gösterir.

» İzmir’e, doğduğu kente, gidiyordu.

» Yaşlı adam onu, kara kuru çocuğu, bağrına bastı.

Yukarıdaki cümlelerde ara söz, cümlenin sırasıyla “özne, dolaylı tümleç, nesne” gibi öğelerini oluşturmuştur.

» Ülkenize, Belçika’ya, bizi de davet eder misiniz?

» Dünyanın en yüksek noktasına, Everest’e, bir Türk sporcu da tırmandı.

cümlelerinde “Belçika” ve “Everest’e” sözleri ara sözdür ve dolaylı tümleçlerin açıklayıcısı olarak kullanılmıştır.

NOT: Ara söz, bir ögenin açıklayıcısı olarak kullanılmışsa, daima açıkladığı ögeden sonra gelir. Bir ögenin açıklayıcısı olarak kullanılmamışsa cümlede bağımsız olarak kullanılır ve cümle dışı unsur olarak kabul edilir.

Örnek

» O günün akşamı, sen de hatırlayacaksın, çay bahçesinde oturmuştuk. cümlesinde "sen de hatırlayacaksın" sözleri ara sözdür; ama herhangi bir ögenin açıklayıcısı olarak kullanılmamıştır dolayısıyla cümle dışı unsurdur.

Dil-Bilgisi.net

Söz Sanatları

1. Abartma (Mübalâğa)

Bir şeyin niteliklerini veya bir olayı olduğundan fazla büyüterek veya küçülterek anlatmaya **abartma** denir.

Örnek

» Çantayı taşımaktan kolum koptu.

Bu cümlede kişi, kolunun fiziksel olarak koptuğunu değil, "çok yorulduğunu" abartma yaparak anlatmaktadır.

» Bir ah çeksem dağı taşı eritir

Gözüm yaşı değirmeni yürütür

Bu hasretlik beni dahi çürütür

Bana sıla da bir, gurbet il de bir

Karacaoğlan bu dörtlükte memleketinden ayrı olmanın verdiği acıyı abartarak anlatmıştır. Çünkü gerçekte gözyaşı dağları eritmez, değirmeni yürütmez.

2. Benzetme (Teşbih)

Anlatımı kuvvetlendirmek, sözün etkisini artırmak için aralarında değişik yönlerden ilgi bulunan iki şeyden zayıf olanın kuvvetli olana benzetilmesine benzetme denir. Çoğunlukla benzetme yapılırken birbirleri ile ilgi kurulan varlıklar arasındaki ilişki bi-linmektedir.

Tam bir benzetmede dört temel unsur vardır:

- **Benzeyen:** Zayıf unsur.
- **Benzetilen:** Kuvvetli unsur.
- **Benzetme yönü:** İki unsur arasındaki benzet-me sebebi.
- **Benzetme edatı:** Benzetmede kullanılan "gibi, kadar" edatlarıdır.

Örnek

» <u>Serkan</u>	<u>keçi</u>	<u>gibi</u>	<u>inatçı</u>	bir
Benzeyen	Benzetilen	Benz. Edatı	Benz. Yönü	

Bu cümlede "Serkan", "inatçılık" bakımından "keçi"ye benzetilmiştir. Burada "keçi"nin inatçılık özelliği herkes tarafından bilindiğinden, benzetme çok rahat anlaşılabilir, söz daha etkili olarak anlatılmaktadır.

» Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım
Yırtarım dağları, enginlere sığmam taşarım
İstiklâl Marşı'ndan alınan bu dizelerin ilkinde şair kendisini "sel"e benzetmiştir. İkinci dizede ise "dağları yırtarım" sözüyle abartma sanatına başvurmuştur.

3. Kişileştirme (Teşhis)

İnsan dışındaki varlıklara insana özgü özelliklerin verilmesine kişileştirme denir. Bu sanatta hayvanlara, bitkilere ve diğer varlıklara insana özgü özellikler verilerek ifade daha çekici hâle getirilir, duygular daha güzel anlatılır.

Örnek

» Köyün çayı boş yere akmaktan sıkılıyor, bir bostanı sulayacağı günlerin gelmesini ipe çekiyordu.
Bu cümlede "köyün çayı" kişileştirilmiştir. "Sıkılmak", "iple çekmek (sabırsızlıkla beklemek)" insana özgü niteliklerdir. İnsana özgü nitelikler "köyün çayı"na verilerek çay kişileştirilmiştir.

» Toplanırken göklerde bulutlar yığın yığın
Hırçın bir fırtınayı düşünüyordu deniz.
Bu dizelerde "kişileştirilme" vardır. Burada "düşünüyordu" denerek "deniz" kişileştirilmiştir.

4. Konuşurma (İntak)

İnsan dışındaki varlıkları konuşurma, onların ağzından söz söyleme sanatına intak(konuşurma) denir.

İntak (konuşurma), genellikle teşhis (kişileştirme) sanatı ile birlikte kullanılır. Teşhis sanatı ile insan özelliği içinde gösterilen varlıklar konuşurulduğu zaman intak sanatı yapılmış olur.

Örnek

» Akşam rüzgârları der ki Ali'ye:
"Gözler ileriye, gönül geriye..."
Sanki köydekiler görünsün diye
Tepeler alçalır, dereler dolar!
Bu dörtlükte "rüzgârlar" önce kişileştirilmiş, daha sonra da

konuşturulmuştur. Zaten şiirde intak varsa, konuşturulan varlığın sözleri de vardır.

» Google: Ben her şeyi bilirim.

Facebook: Ben herkesi tanırım.

İnternet: Ben olmasam ikiniz de işe yaramazsınız!

Elektrik: Tartışmayı fazla uzatmayın yoksa hepinizin işini bitiririm!

KONU BAŞLIKLARI

» Edebi Türler (8. Sınıf)

1. Yazı (Metin) Türleri

1. Masal
2. Hikaye (Öykü)
3. Roman
4. Destan
5. Efsane
6. Anı (Hatıra)
7. Günlük (Günce)
8. Gezi Yazısı
9. Tiyatro
10. Biyografi
11. Otobiyografi
12. Haber
13. Deneme
14. Makale
15. Eleştiri (Tenkit)
16. Sohbet (Söyleşi)
17. Röportaj
18. Fıkra

EDEBİ TÜRLER

Edebiyat, duygu ve düşünceleri söz ya da yazıyla etkili bir şekilde anlatma sanatıdır.

1. Yazı (Metin) Türleri

Duygu, düşünce ve hayallerin sözlü ya da yazılı olarak, etkileyici bir şekilde anlatma isteği edebiyatın doğmasına neden olmuştur. Edebiyatın oluşumu içerisinde yazının biçim ve içerik özelliklerine o **yazının türü** denmektedir.

1.1. Masal

Olağanüstü olaylarla süslü, olağanüstü kişilerin başından geçen, zaman ve yer kavramları belirli olmayan hayalî olayların anlatıldığı yazılara **masal** denir.

- » Masalda eğitcilik ve öğreticilik esastır.
- » Masallardaki olaylar gerçeğe uymaz.
- » Kahramanlar olağanüstü özelliklere sahiptir.
- » Masalın geçtiği yer ve zaman belirsizdir.
- » Masallar tekerlemeyle başlar.
- » Masaldaki karakterler; cinler, periler, devler ve hayvanlar olabilir.
- » Masalların sonunda iyiler ödüllendirilir, kötüler cezalandırılır.
- » Ulusal konulara yer verilmez, evrensel konular ve mesajlar içerir.

1.2. Hikâye (Öykü)

Olmuş veya olabilecek olayları belli bir plan çerçevesi içinde yer ve zamana bağlı olarak anlatan yazı türüne **hikâye (öykü)** denir.

- » Yaşanmış ya da yaşanabilir olaylar anlatılır.
- » Dar bir zaman dilimini kapsar.
- » Olayla ilgili yer ve zaman bellidir.
- » Romana göre kısa eserlerdir.
- » Karakter sayısı azdır.
- » Serim, düğüm ve çözüm bölümlerinden oluşur.
- » Kısa soluklu eserlerdir.
- » Olay, başlangıçtan sonra doğru giden bir olayın bir anlık parçasıdır.

1.3. Roman

Toplumların ve fertlerin başından geçmiş veya geçmesi mümkün olayları geniş olarak, ayrıntılarıyla anlatan yazı türüne **roman** denir.

- » Yaşanmış ya da yaşanabilir olaylar anlatılır.
- » Geniş bir zaman dilimini kapsar.
- » Olayla ilgili yer ve zaman bellidir.
- » Hikâyeye göre uzun eserlerdir.
- » Karakter sayısı fazladır.

Hikaye ile Roman Arasındaki Farklar:

- » Hikâye türü, romandan daha kısadır.
- » Hikâyede temel öge olaydır. Romanda ise temel öge karakter, yani kişidir. Hikâyeler olay üzerine kurulur, romanlar ise kişi üzerine kurulur.
- » Hikâyede tek olay bulunmasına karşılık romanda birbirine bağlı olaylar zinciri vardır. Romandaki olaylardan her biri hikâyeye konu olabilir.

» Hikâyede kahramanların tanıtımında ayrıntıya girilmez, kahramanlar her yönüyle tanıtılmaz. Romandan farklı olarak hikâyede kişiler sadece olayla ilgili yönleriyle anlatılır. Bu yüzden hikâyelerdeki kişiler bir karakter olarak karşımıza çıkmaz.

- » Öyküde, olayın geçtiği yer (çevre) sınırlıdır ve ayrıntılı olarak anlatılmaz. Romanlarda olaylar çok olduğu için olayların geçtiği çevre de geniştir. Bu çevreler çok ayrıntılı olarak anlatılır.
- » Hikâyeler kısa olduğu için anlatım yalın, anlaşılır ve özündür. Romanlarda ise anlatım daha ağır ve sanatlıdır.

1.4. Destan

Bir ulusun kahramanlıklarını, savaşlarını, büyük toplumsal olaylarını anlatan ve genellikle şiir (nazım) biçiminde oluşturulan eserlere **destan** denir.

- » Yazı türleri içinde en uzun olanıdır.
- » Efsaneden sonra bilinen en eski türdür.
- » Sözlü edebiyat ürünüdür; ancak sonradan yazıya geçirilen destanlar da vardır.
- » Olağanüstü olaylar ve kahramanlar vardır.
- » Destan kahramanları yarı tanrısal nitelikler taşıyan han, hakan ve kağan gibi kişilerdir.

Destanlar doğal ve yapay(suni) olmak üzere ikiye ayrılır:

1.4.1. Doğal Destanlar

Halk ozanlarının büyük toplumsal olayları anlattıkları destanlardır. Doğal destanların yazarı belli değildir, yani anonimdir.

1.4.2. Yapay (Suni) Destanlar

Yazarı belli olan, daha yakın zamanda yazılan ve olağanüstü durumlara daha az yer veren destan türüdür.

1.5. Efsane (Söylence)

Halkın duygu, düşünce ve hayal dünyasında doğarak ağızdan ağıza dolaşan, gelenek ve göreneklerin oluşumunu etkileyen hikayelere **efsane** denir.

- » Hayal gücünün ürünü ve bilinen en eski türdür.
- » Eski dönemlerde tabiat olaylarının nedenlerini bilmeyen insanlar, bu olayları açıklama gereği hissetmişlerdir. Yağmurun yağması, gök gürültüsü, şimşek çakması gibi birçok olayı kendilerine göre yorumlamışlar, efsaneler vasıtasıyla bunlara açıklık getirmişlerdir.
- » Efsanelerde kahramanlar Tanrı, ruh, melek gibi kavramlar bazen de taş, kaya, dağ gibi doğa parçası unsurlardır. Bu kahramanlar hikayelerde kişileştirilir(teşhis) ve konuşturulur(intak).

Efsane ile Destan Arasındaki Farklar:

- » Destanlardaki olayları tarih sayfalarında bulmamız mümkündür. Ama bunu efsane için her zaman söyleyemeyiz.
- » Destanlar genellikle şiir (manzum) biçiminde yazılırken, efsaneler düz yazı (nesir) biçimindedir.
- » Destanlar milletlerin yaşamış olduğu önemli olayları konu alır. Bu bakımdan bu önemli olayları bir tarihi gerçeklik olarak görebiliyoruz. Ancak bunu bütün efsaneler için söylememiz mümkün değildir.
- » Efsanelerin benzerlerini başka milletlerde de bulabiliriz. Fakat destanlar milli oldukları için benzerleri olamaz, sadece bir millete aittirler.

Efsane ile Masal Arasındaki Farklar:

- » Masallar tamamen olağanüstü, olağandışı olayları anlatırken efsaneler toplumsal olaylarlar ilgili insanların doğaüstü olaylara karşı verdiği savaşı anlatır.
- » Masallar her zaman mutlu sonla biterken efsaneler her zaman mutlu sonla bitmez.
- » Masalın amacı eğitcilik, efsanenin amacı ise bazı olaylara açıklık getirmektir.

1.6. Anı (Hatıra)

Yaşanmış olayların, üzerinden zaman geçtikten sonra yazıldığı yazı türüne **anı (hatıra)** denir.

- » Bir kişinin yaşadığı veya tanık olduğu olaylar anlatılır.
- » Yazar, olayları kendi bakış açısından anlatır
- » Geçmişe ışık tutar.
- » Tarihsel olayların öğrenilmesine katkıda bulunur.

1.7. Günlük (Günce)

Düzenli bir biçimde yazılan, tarih atılan günlük notlara, bir yazarın yaşamı boyunca günü gününe yazdığı yazılara **günlük** denir.

- » Olaylar günü gününe, tarih belirtilerek yazılır.
- » Kısa yazılardır.
- » Kaleme alan kişinin yaşamından izler taşır.
- » İçten ve sevecendir. Anlatımda "iç konuşma" yöntemi kullanılır.

Günlük ile Anı Arasındaki Farklar:

- » Günlükte olaylar günü gününe yazılırken anı da geçmişteki olaylar anlatılır. Bir bakıma günlük geleceğe yönelik, anı ise geçmişe yöneliktir.

1.8. Gezi Yazısı (Seyahatname)

Gezilip görülen yerlerin ve o yerlerle ilgili izlenimlerin anlatıldığı yazılara **gezi yazısı** denir.

- » Gezilip görülen yerler edebî bir üslupla anlatılır.
- » Yazarın duygu ve düşüncelerini içerebilir.
- » Gözlem gücüne dayanır.
- » Anlatılanlar gerçektir, hayal ürünü değildir.

Örnek

Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinde anlattığı Amasya'yı gezmeye gidiyorduk. Yolculuğumuz on-on iki saat sürdü. Otobüs şoförü bizi şehrin göbeğinde indirdi. Amasya, bütün güzelliğiyle gözümüzün önündeydi artık. Yeşilirmak, şehrin tam ortasından geçiyor. Şehrin bir

yanında Amasya Kalesi bir yanında Ferhat Dağı var. Amasya Kalesi'nin eteklerinde Yeşilirmak boyunca uzanan Safranbolu evlerine benzeyen tarihî Yalıboyu evleri var. Hemen arkasında ise Kral Kaya Mezarlıkları... Şehir, sanki açık hava müzesi. Şehri kuş bakışı görmek için Çakallar Tepesi'ne çıktık. Tarih kokan muhteşem bir şehir sanki ayaklarımızın altındaydı.

1.9. Tiyatro

Dram, komedi, trajedi gibi sahnede oynanmak üzere yazılan edebiyat türlerinin ortak adına **tiyatro** denir. Ayrıca yazılan eserlerin sahnede oynanmasına ya da bu tür eserlerin oynandığı binaya da **tiyatro** denir.

- » Genellikle oynanmak için yazılır. Okunmak için yazılan tiyatro türleri de vardır.

- » Olayları oluş hâlinde gösterir.
- » Konuşma ve eyleme dayanan bir türdür.
- » İnsana ders vermek, onu düşündürmek onu yorum yapmaya yönlendirmek amacı taşır.
- » **Tiyatronun unsurları:** "Yazar, eser, oyun ve seyirci"dir.
- » **Tiyatronun temel öğeleri:** "Olay, yer, zaman ve kişiler"dir.

1.10. Biyografi (Yaşam Öyküsü)

Tanınmış, eserler yazmış, ün bırakmış kişileri tanıtmak amacıyla yazılan yazılara **biyografi** denir.

- » Önemli şahısların hayatı başkası tarafından anlatılır.
- » Anlatılan kişinin hayatı tarih sırasına göre ele alınır.
- » Kurgusal değildir, gerçekçidir.
- » Üçüncü kişinin ağzıyla anlatılır.

Örnek

» Faruk Nafiz ÇAMLIBEL, 18 Mayıs 1898 tarihinde İstanbul'da doğdu. Kayseri, İstanbul ve Ankara'da öğretmenlik yaptı. İstanbul'dan milletvekili seçildi. "Anayurt" adında bir dergi çıkardı. Türkçenin gelişmesine büyük katkıları oldu. 8 Kasım 1973'te vefat etti. Eserlerinden bazıları şunlardır: Çoban Çeşmesi, Han Duvarları...

1.11. Otobiyografi (Öz Yaşam Öyküsü)

Bir insanın, kendi hayatını kendisinin yazdığı eserlere **otobiyografi** denir. Biyografilerde kişinin hayatı, çalışmaları başkası tarafından yazılırken otobiyografilerde kişi kendisini anlatır, yazar.

- » Kaynak olarak kişi kendisini ve aile büyüklerinden aldığı bilgiyi kullanır.
- » Birinci kişinin ağzıyla anlatılır.

Örnek

KENDİMİN POPÜLER TARİHİ

1960'larda 6'ncı ayın 16'sında saat 6'yı 56 geçe, 06 trafik kodlu şehirde doğdum. Bu altılar hayatım boyunca peşimi bırakmadı. Bir ailenin tek çocuğuyum. Can Bartu'dan ad koymuşlar bana. Dolayısıyla tutacağım takımı seçme şansım kalmadı. 1964 yılında kreşe vermişler beni. Yedi yaşıma geldiğimde okumayı öğrendim...

1.12. Haber

Belli bir zaman içerisinde geçen olayları anında okuyucuya bildiren gazete yazılarına **haber** denir. Gazetelerde haber toplayan kişilere muhabir denir.

- » Haber yazılarında temel ilke nesnelliktir.
- » Bir haber yazısı 5N1K (kim, ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin?) sorularına cevap vermelidir.
- » Haber; ilginç, yeni, doğru ve önemli olmalıdır.

1.13. Deneme

Bir yazarın herhangi bir konu üzerinde, özel görüş ve düşüncelerini iddiasız, kesin kurallara varmaksızın anlattığı yazılara **deneme** denir.

- » Denemede konu sınırlaması yoktur. Yazar, istediği konuyu ele alıp işleyebilir.
- » Yazarın anlattıklarını kanıtlama kaygısı yoktur.
- » Yazar kendisiyle konuşuyor gibi bir anlatım kullanır. Daha doğrusu kendi içiyle yaptığı konuşmaları yazıya geçirir.
- » Anlatılanlar kesin bir sonuca bağlanmaz.
- » Denemede alabildiğine kişisellik ve kendine özgünlük vardır.
- » Dünya edebiyatında Montaigne, Türk edebiyatında ise Nurullah Ataç bu türün en önemli temsilcisidir.

Örnek

Gönlümüzün güzelliği sevgi ise beynimizin güzelliği de düşünebilme yeteneğimizdir. O yeteneği her an, her dakika kullanmalıyız. Unutmayalım ki düşünen insan, özgür insandır. Kişi düşünebiliyorsa pek çok sorununu çözecek, pek çok şeyi bilecektir. Onun için bir karar alırken annenizin, babanızın, çevrenizdekilerin görüşlerini alın ama o görüşleri de sorgulayın. Sonra da oturup kararınızı kendiniz alın. Bu durumda eziyetler de güçlükler de size aittir artık. Karar alırken sorumluluk almayı da bilin. İşte bu, büyümek ve olgunlaşmaktır. Aynı zamanda özgür olma yolunda atılan ilk adımdır.

1.14. Makale

Herhangi bir konuda bilgi vermek veya bir gerçeği savunmak için yazılan yazılara **makale** denir.

- » Makalenin temel ögesi fikirdir.
- » İnceleme ve araştırmaya dayanır.
- » Bir tezi savunmak, desteklemek amacı taşır.
- » Makalelerde bilimsel verilerden yararlanılır.
- » Gazete ve dergi yazısıdır.

Örnek

Kitap okumayı sevmiyoruz. Bu kitap okuma oranlarından da belli. Nüfusu yedi milyon olan Azerbaycan'da kitaplar ortalama 100.000 tirajla basılırken Türkiye'de bu rakam 3000 civarında. Gelişmiş ülkelerde kişi başına düşen yıllık kitaba harcanan para ortalama 100 dolar, bizde ise 10 doların altında. Türkiye'de her yüz kişiden beşi kitap okuyor. Bütün bunlar bizim kitaba ne kadar uzak bir toplum olduğumuzun göstergesi.

1.15. Eleştiri (Tenkit)

Bir sanat eserinin olumlu ya da olumsuz yanlarını somut verilere dayanarak yargılayıp eserin gerçek değerini ortaya koymak amacıyla yazılan yazı türüne **eleştiri** denir.

- » Eleştiri yazıları, bir eseri tanıtmayı amaçlar.
- » Eleştiri yapan kişiye eleştirmen denir.
- » Değerlendirme yazılarıdır.
- » Eleştiri denince, akla eserin olumsuz yanlarının belirlenip okuyucuya aktarılması gelir. Bu yanlış bir düşüncedir. Gerçek bir eleştiride eleştirilen eserin hem olumlu hem de olumsuz yanları bir arada verilir.
- » Eleştirinin amacı, okuyucuya ve yazara kılavuzluk yapmaktır.

1.16. Söyleşi (Sohbet)

Yazarın, gündelik olaylarla ilgili düşüncelerini, okuyucu ile karşı karşıya oturup konuşuyormuş gibi içten bir hava içinde yazdığı yazılara **sohbet** denir.

- » Karşılıklı konuşma havası içinde yazılır.
- » Belirli konusu yoktur. Yerine ve zamanına göre sıkıcı olmayan her şey sohbet konusu olabilir.
- » Gazete ve dergi yazılarıdır.
- » Yazarın kendi kişisel düşüncesi ağırlıktadır.
- » En önemli özelliği, samimi bir üslupla kaleme alınmasıdır.
- » Yazarın öğretim ve kanıtlanma amacı yoktur.

1.17. Röportaj

Gazetecilerin bir yeri, bir kurumu ziyaret ederek o yerin özelliklerini, orada gördüklerini, kişisel düşünceleriyle birleştirip fotoğraflarla belgeleyerek kaleme aldıkları yazılardır.

Örnek

Muhabir: Küçüklüğünüzde arkadaşlarınızın futbol oynaması yasakken anneniz sizin futbol oynamanızı hep desteklemiştir. Biraz anlatır mısınız o günleri?

Rıdvan: Bizim mahallede "okul başarısını düşürecek" diye kimse çocuğunun futbol oynamasını istemezdi. Ben de o yaşlarda futbola meraklıydım ve annem de her gün giydiğim eşofmanı hazır ederek okuldan sonra top oynamama izin verirdi. Bunu yapan başka aile yoktu.

Muhabir: Profesyonel futbol hayatına geçişiniz nasıl oldu?

Rıdvan: 13-14 yaşındayken Nazilli Spor'dan 25 futbol topu karşılığında Muğla Spor'a transfer oldum. Böylelikle profesyonel futbol hayatım başladı.

1.18. Fıkra (Köşe Yazısı)

Bir yazarın, herhangi bir konu üzerinde, kişisel anlayış, görüş ve düşüncelerini güzel bir üslupla, hiçbir kanıtlanma gereği duymadan anlattığı yazı türüne **fıkra** denir.

İki tür fıkra vardır: Gazete fıkraları, nükteli hikâyecik türündeki fıkralar. Yazı türü olarak "gazete fıkraları" kabul edilmektedir. Gülmece yazılardan olan fıkraları, gazete yazı türü olan fıkrayla karıştırmamalıyız.

- » Gazete yazısıdır.
- » Yazar düşüncelerini kanıtlanma yoluna gitmez.
- » Dil doğaldır. Günlük deyimlere, yer yer nükteli sözlere yer verilir.
- » Okuyucuyla sohbet ediyormuş havası hakimdir. Anlatım senli benlidir.

Fıkra ile Makale Arasındaki Farklar:

- » Makalede ispat vardır, ciddi bilimsel bir dil kullanılır; fıkra ise daha serbest ve mizahi öğeler içerir ve ispat yoktur.
- » Makalede yazar doğruyu, fıkra ise kendi doğrusunu anlatır.

2. Şiir (Nazım) Türleri

Her şiirin belli bir konusu, üslubu vardır. Kimi aşk, ayrılık konusunu işler, kimi okura bir bilgiyi özlü bir şekilde verir, kimi ise birini eleştirir. İşte şiirlerin bunlara göre sınıflandırılması şiir türlerini ortaya koyar. Bunlar Yunanca'daki adlarıyla adlandırılır: Lirik, Epik, Didaktik, Pastoral, Satirik. Tanzimat'tan sonra oluşan bu adlandırmadan önce Türk şiiri, nazım şekillerine göre sınıflandırılırdı: Gazel, Kaside, Şarkı, Koşma, Destan, Varsağı, Mani, Ağıt vb.

2.1. Lirik (Duygusal) Şiir

İçten gelen heyecanları coşkulu bir dille anlatan duygusal şiirlere **lirik şiir** denir. Bu şiirlerde "sevgi, özlem, ayrılık" gibi konular işlenir.

Örnek

» Nasıl acıkırsa susarsa insan
Öyle sevdim bir memleket kızını
Bir şey bu aşkın artırdı hızını
Aramıza dağlar deryalar koyan
Bu dörtlükte olduğu gibi lirik şiirde hayal, duygu ve coşkunluk birinci plandadır.

2.2. Epik (Destansal) Şiir

Kahramanlık, yiğitlik, savaş konularını işleyen ya da tarihsel bir olayı coşkulu bir anlatımla işleyen şiirlere **epik şiir** denir.

Örnek

» Bizdik o hücumun aşkıyla kanatlı
Bizdik o sabah ilk atılan safta yüz atlı
Uçtuk Mohaç ufkunda görünmek hevesiyle
Canlandı o meşhur ova at kışnemesiyle
Bu dörtlükte olduğu gibi epik şiirler, okuyanlarda vatan ve millet sevgisi oluşturur.

2.3. Didaktik (Öğretici) Şiir

Belli bir düşünceyi kabul ettirmek veya belli bir konuda öğüt, bilgi vermek, ahlaki bir ders çıkarmak için yazılan öğretici şiirlere **didaktik şiir** denir.

Örnek

» Piknik, gezi yaparken
Çöp bırakma geride
Çayırlarda yürürken
Zarar verme çiçeğe
Bu dörtlükte kişilerde çevre bilinci oluşturma amaçlanmıştır. Şair, şiir yolu ile okuyucusunu çevre konusunda bilinçlendirmeyi amaçlamıştır
NOT: Fabl da didaktik şiir sayılabilir. Bu türde amaç, insanların hatalarını düzeltmek, onlara yol göstermektir. Fabllardaki düşsel

unsurlar birer araçtır. Asıl hedeflenen ise ahlaki derstir. İnsan dışındaki varlıklara insana ait özellikler verilerek, bu varlıklar öyle hareket ettirilir.

2.4. Pastoral Şiir (Doğa Şiiri) : Doğa güzelliklerini; orman, yayla, dağ, köy ve çoban yaşamını ve bu hayata duyulan özlemi ifade eden şiir türüne **pastoral şiir** denir.

Örnek

» Gümüş bir dumanla kapandı her yer
Yer ve gök bu akşam yayla dumanı
Sürüler, çeşmeler, sarı çiçekler
Beyaz kar, yeşil çam, yayla dumanı

2.5. Satirik Şiir (Yergi Şiiri)

Toplum hayatındaki aksayan yönlerin, düzensizliklerin; insanların çeşitli konulardaki beceriksizliklerinin ve zayıflıklarının anlatıldığı yergi şiirlerine **satirik şiir** denir. Bu şiir türü, Halk edebiyatında "taşlama"; Divan edebiyatında "hicviye"; günümüz edebiyatında ise "yergi" adıyla bilinir.**Örnek**

» Cüzdanı görseler itin boynunda
"Buyur baş sedire it ağa." derler
Eğer paran yoksa senin koynunda
"Defol git şuradan kurbağa!" derler
Bu dörtlükte insana değil de paraya önem verilmesi eleştirilmekte, toplumsal bir sorun dile getirilmektedir.